

## СПОРАЗУМЕНИЕ ЗА ПАРТНЬОРСТВО

СИ	[15]
Наименование	[255]
Версия	
Първа година	[4]
Последна година	[4]
Номер на решението на Комисията	
Дата на решението на Комисията	

### 1. Избор на цели на политиката {Член 8, параграф 1, буква а)}

Таблица 1. Избор на цел на политиката с обосновка

Избрана цел на политиката	Програма	Фонд	Обосновка за избора на цел на политиката
ЦП 1	<p>Програма за конкурентоспособност и иновации в предприятията</p> <p>Програма за научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация</p>	ЕФРР	<p>Ниска продуктивност и незадоволително представяне на научноизследователската и иновационната система, както по отношение на научните организации и бизнеса по отделно, така и по отношение на взаимодействието между тях. Фрагментация на политиката, нужда от продължаване на реформите в двете сфери, преодоляване на недофинансирането и развитие на устойчива национална екосистема:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ България се намира в групата на „скромните“ иноватори с общо иновационно представяне от 49% от средноевропейското<sup>1</sup>;</li> <li>▪ недостатъчно финансиране на сектора – на 27-мо място в ЕС по дял на публичните разходи за НИРД - 0,76% от БВП<sup>2</sup>;</li> <li>▪ независимо от някои положителни тенденции, данните за иновационната активност на предприятията и инвестициите на фирмите показват: спад от 2% (2019 г. в сравнение с 2012 г.) на МСП с нетехнологични (маркетингови и организационни) иновации; спад от 14% при продажбата на нови за пазара и нови за фирмата продукти като дял от оборота; и спад с 30% на предприятията с осигурен достъп до обучение в областта на ИКТ;</li> <li>▪ незадоволителни резултати от функционирането на научноизследователската система, включително слаба интернационализация</li> </ul>

<sup>1</sup> Европейско иновационно табло 2020 г.

<sup>2</sup> Европейско иновационно табло 2020 г.

		<p>(малък брой съвместни публикации с водещи чуждестранни организации и международни програми за обмен на докторанти, реализирани в реална среда патенти);</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ неефективно сътрудничество между научноизследователските организации и предприятията, водещо до ниски нива на технологичен трансфер, съвместни НИРД разработки, работа с права на интелектуалната собственост и комерсиализация на резултатите от научните изследвания;</li> <li>▪ забавена модернизация на висшето образование, слаба връзка с научноизследователските организации и с бизнеса и липса на съвместни дейности и научноизследователски програми;</li> <li>▪ ниски резултати в областта на човешкия капитал, научноизследователската и иновационната дейност<sup>3</sup>. Запазващ се нисък дял на изследователите независимо от годишния ръст от над 10% през 2019 г. Делът на бизнеса в институционалната структура по показателя достига близо 46%;</li> <li>▪ запазващ се нисък потенциал за задържане на таланти (43-то място в света, 22-ро място в Европа) и за привличане на таланти (91-во място в света и 25-то място в Европа);</li> <li>▪ фрагментирана, недооборудвана и неравномерно териториално разпределена научноизследователска и иновационна инфраструктура и потенциал (човешки, технологичен, проектен) с липса на стратегически фокус и недостатъчна натовареност.</li> </ul> <p>Неоползотворен потенциал за растеж на МСП поради все още ниски равнища на технологични постижения, недостатъчна предприемаческа активност, ниска степен на дигитализация и интернационализация:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ преобладаващ износ на ниско и средно ниско технологични продукти ;</li> <li>▪ ниска предприемаческа активност и умения, обуславящи слаборазвита предприемаческа екосистема (възможност за реализиране на допълнителен потенциал в съответствие с индекса Total early-stage Entrepreneurial Activity Index (TEA) на GEM, който през 2018 г. за България е 6%);</li> <li>▪ само 8.6% от предприемачите посочват, че техните продукти са нови за потребителите;</li> <li>▪ много малка част от българските предприемачи (6.5%) използват публично финансиране по национални програми за насърчаване на предприемачеството и малкия бизнес;</li> <li>▪ добре развита стартъп екосистема в сферата на</li> </ul>
--	--	--

<sup>3</sup> Глобален иновационен индекс 2020 г.

		<p>deep tech или високите технологии; Страната е с най-голям брой фин-тех фирми в Югоизточна Европа – необходимост от увеличаване на подкрепата в последващите фази на развитие и растеж;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ най-ниски нива на производителност сред ДЧ въпреки сериозния ръст на добавената стойност (60.5% за МСП и 83.9% при микропредприятията);</li> <li>▪ делът на добавената стойност, генериран от МСП във високо-технологичните производствени сектори и интензивните на знания и услуги сектори достига от 22% през 2008 г. до едва 27% през 2019;</li> <li>▪ нисък среден дял на компаниите с най-съвременни машини и оборудване - 32% при средно 44% за ЕС през 2019 г.<sup>4</sup>;</li> <li>▪ степента на интернационализация на дейността на МСП продължава да изостава спрямо средното равнище в ЕС във всичките й измерения – износ, обмяна на ноу-хау и участие в международни проекти. Относителният дял на предприятията, осъществили износ за ЕС е 5,9% за 2018 г. при средно 17,9% за ЕС;</li> <li>▪ ниско ниво на предприемачески умения.</li> </ul> <p>Изоставане в темповете на дигитализация в икономиката, публичния сектор и обществото:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ на последно място в ЕС по Индекс за навлизане на цифровите технологии в икономиката и обществото (DESI), като средната интензивност на цифровизиране на предприятията е едва 12%;</li> <li>▪ липса на дигитална свързаност на университетите и научните организации и достъп до отворени данни и научни резултати;</li> <li>▪ ниски нива на специализирани дигитални умения, свързани с развитието на предприятията;</li> <li>▪ на 44-то място през 2020 г. по Индекс за развитие на електронното управление (E-Government Development Index) на ООН;</li> <li>▪ на 23-то място в измерението “Цифрови обществени услуги” на DESI за 2020 г.;</li> <li>▪ недостатъчна сигурност и непрекъснато усложняване на обстановката в киберпространството при нарастване на регистрираните нарушения във и от българското Интернет пространство;</li> <li>▪ рязко нарастване на инцидентите със значително увреждащо въздействие в мрежовата и информационната сигурност, като инциденти, дължащи се на измама (fishing) и на злонамерен код (malware);</li> <li>▪ недостатъчен експертен и технически капацитет</li> </ul>
--	--	--

<sup>4</sup> Европейска Инвестиционна Банка, 2019 г.

			<p>за активно и ефикасно противодействие на киберзаплахите;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ фрагментирани, недостатъчно структурирани и оперативно несъвместими данни;</li> <li>▪ недостатъчно развита облачна инфраструктура и облачни услуги;</li> </ul> <p>Принос към национални цели и приоритети</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ принос към национални приоритети 2 и 3 на ос на развитие 1 и национален приоритет 10 от ос на развитие 4 на България 2030;</li> <li>▪ принос към изпълнението на специфична препоръка 3 на Съвета за 2019 г. и специфични препоръки 2 и 3 за 2020 г.;</li> <li>▪ принос към изпълнението на отделни аспекти от Цели 8, 9 и 16 от Целите за устойчиво развитие на ООН.</li> <li>▪ постигането на преход към иновативна и интелигентна икономика въз основа на иновациите и прилагането на знания в реалния бизнес е от фундаментално значение за стратегическото планиране на операциите в сектор „Рибарство“ чрез развитието на устойчива синя икономика.</li> </ul>
ЦП 2	<p>Програма за конкурентоспособност и иновации в предприятията</p> <p>Програма за околна среда</p> <p>Програма за транспортна свързаност</p> <p>Програма за морско дело, рибарство и аквакултури</p>	<p>ЕФРР</p> <p>КФ</p> <p>ЕФМДРА</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ най-енергоемката икономика в ЕС, с изразходване на 3.6 пъти повече енергийни ресурси за производството на БВП от средния енергиен разход в ЕС;</li> <li>▪ най-въглеродно интензивната държава-членка на ЕС с интензитет на емисиите на парникови газове към 2016 г. 4.3 пъти по-висок от средния за ЕС;</li> <li>▪ най-ресурсоемката икономика в ЕС, с изразходване на 6.8 пъти повече суровини за производството на единица БВП от средния суровинен разход в ЕС;</li> <li>▪ 22% от предприятията не предприемат никакви усилия за повишаване на енергийната ефективност, при средна стойност в ЕС 13% за 2015 г.;</li> <li>▪ изоставане в процеса по трансформиране на икономиката от линейна към кръгова – на последно място в ЕС по производителност на ресурсите;</li> <li>▪ на последно място в ЕС през 2017 г. по отношение на прилагането на принципа на кръгова икономика и внедряване на екоиновационни дейности според Европейския екоиновационен индекс;</li> <li>▪ силна амортизираност на водопроводната мрежа;</li> <li>▪ ниска степен на съответствие с изискванията на директивата за пречистване на градските отпадъчни води;</li> <li>▪ необходимост от намаляване на дела на депонираните отпадъци – нивото през 2017 г. от</li> </ul>

		<p>61.8% е над 2.5 пъти по-високо от средното за ЕС;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ необходимост от подобряване качеството на атмосферния въздух поради интензифициране на проблема с концентрацията на фини прахови частици – основните фактори за замърсяването с фини прахови частици (прах) са битовото отопление на твърдо гориво и транспортът;</li> <li>▪ необходимост от подкрепа за прилагането на политиките по отношение на околната среда;</li> <li>▪ България е разположена в особено уязвим към изменението на климата регион – необходимост от допълнителни усилия за доизграждане на цялостна система за превенция на риска;</li> <li>▪ лошо състояние на риболовния флот, ниско качество на рибарската инфраструктура, необходимост от модернизация на риболовния флот и пристанищната инфраструктура, за да се осигурят условия за по-отговорно и устойчиво рибарство, базирано на опазването на биологичните ресурси чрез селективност, ниско замърсяване вследствие на риболова, както и увеличаване на социалноикономическите придобивки на предприятията в областта на аквакултурите; морално остаряла материална база на бизнеса свързан с аквакултурите – необходимост от развитие на стопанства, базирани на знанието, отговорно използване на ресурсите и опазване на околната среда чрез изграждането и модернизацията на устойчиви системи за производство на биологични аквакултури;</li> <li>▪ растящо търсене в страната и повишаване на средногодишното потребление на човек от населението на риба и рибни продукти – подкрепа за развитието на устойчива система за предлагане на пазара (маркетинг) на продукти от риболов и аквакултури чрез системи за етикетиране и проследяване, добавяне на стойност, преработка на отпадъците от риболов и аквакултури в продукти с висока пазарна стойност;</li> <li>▪ поощряване на местното производство на водни организми и продуктите от тях, както и на местен устойчив улов, необходимост от допълнително подобряване на контрола, опазването на доброто състояние на околната среда и допълнително развитие на рамката за международно сътрудничество в района на Черно море;</li> <li>▪ принос към изпълнението на изискванията на Директива 2016/2284 и Директива 2008/50/ЕО;</li> <li>▪ принос към изпълнението на Националната програма за подобряване качеството на атмосферния въздух 2018 – 2024 г., Националната програма за контрол на замърсяването на въздуха 2020 – 2030 г.; Националната стратегия за адаптиране към</li> </ul>
--	--	--

			<p>климатичните промени; Националната приоритетна рамка за действие по Натура 2000; Стратегията за биологичното разнообразие; Националният план за опазване и устойчиво ползване на биологичното разнообразие и генетичните ресурси 2020-2024 г.; Националната стратегия за намаляване на риска от бедствия 2018 – 2030 г.; Националният план за управление на отпадъците за периода 2021-2028 г.; Стратегия и план за действие за преход към кръгова икономика на Република България за периода 2021-2027 г.; Интегриран национален план „Енергетика-климат“ за периода 2021-2030 г.;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ принос към национални приоритети 4, 5 и 6 от ос на развитие 2 и национален приоритет 9 от ос на развитие 3 на стратегията „България 2030“;</li> <li>▪ принос към изпълнението на специфична препоръка 3 на Съвета за 2019 и 2020 г.;</li> <li>▪ принос към Цели 3, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14 и 15 от Целите за устойчиво развитие на ООН.</li> </ul>
ЦП 3	Програма за транспортна свързаност	ЕФРР КФ	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ приемливо ниво на изграденост и електрификация на железопътната инфраструктура, но влошено общо състояние – ниска средна техническа скорост и висока степен на амортизираност на подвижния състав, които рефлектират в продължаващия отлив на ползватели на предлаганата услуга в пътническият сегмент;</li> <li>▪ нарастването на дела на автомагистралите през последните няколко години е недостатъчно за преодоляване на същественото изоставане по отношение на покритието с автомагистрали спрямо ЕС – покритието с автомагистрали и скоростни пътища е едва 0.006 км/км<sup>2</sup>, първокласните пътища са 14.7%, а автомагистралите са едва 3.7% от общата дължина на републиканската пътна мрежа;</li> <li>▪ около 1/3 от републиканската пътна мрежа остава с лошо качество на пътната настилка със значитимо отражение регионалната свързаност и пътната безопасност;</li> <li>▪ недостатъчно развит воден транспорт в страната – основни проблеми остават влошеното техническо състояние на пристанищните терминали, лошото състояние на инфраструктурните връзки с републиканската пътна и железопътна система и оставащите навигационни проблеми в българския участък на река Дунав;</li> <li>▪ към 2016 г. степента на завършеност на отсечките от основната железопътна TEN-T мрежа в страната възлиза на едва 11%, което е седмият най-нисък резултат в рамките на ЕС (от 26 ДЧ); степента на завършеност на отсечките от основната пътна TEN-T мрежа възлиза на 50%, което е петият най-нисък резултат в рамките на</li> </ul>

			<p>ЕС (от 28 ДЧ);</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ липса на адекватни информационни системи, което води до неизпълнение на изискванията за оперативна съвместимост и невъзможност за прилагане на съвременните информационни технологии в транспортното планиране и управление на превозния процес;</li> <li>▪ принос към изпълнението на Интегрираната транспортна стратегия за периода до 2030 г.;</li> <li>▪ принос към национални приоритети 7 и 8 на ос на развитие 3 на стратегията „България 2030“;</li> <li>▪ принос към изпълнението на специфична препоръка 3 на Съвета за 2019 и 2020 г.;</li> <li>▪ принос към изпълнението на Цел 3, Цел 9 и Цел 11 от Целите за устойчиво развитие на ООН.</li> <li>▪ изпълнението на политиките за устойчива синя икономика ще допринесе и за подобряване на мобилността и възможностите за по-бърза и безпрепятствена взаимосвързаност на икономиката и гражданите.</li> </ul>
ЦП 4	<p>Програма за развитие на човешките ресурси</p> <p>Програма за образование</p> <p>Програма за храни и материално подпомагане</p>	ЕСФ	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ неблагоприятни демографски тенденции като намаляваща раждаемост, застаряване на населението и засилена урбанизация, които, съчетани с по-високи нива на смъртност и интензивна външна миграция, поставят сериозни предизвикателства пред функционирането в бъдеще на системите за социално осигуряване, здравеопазване, образование и публични финанси;</li> <li>▪ тенденции за увеличение на отрицателния естествен принос ( -5,7 на 1000 души при -0.2 средно за ЕС);</li> <li>▪ една от държавите с най-ниска раждаемост в ЕС;</li> <li>▪ висок дял на смъртност от сърдечносъдови болести (65%);</li> <li>▪ намаляване на населението в трудоспособна възраст – за последните десет години относителният дял на населението на възраст 15-64 г. в общото население е намалял от 68.9% на 64.7%, при относително постоянен темп на намаляване от 1.4% годишно през последните седем години;</li> <li>▪ коефициентът на икономическа активност на населението на възраст 15-64 г. е 71.5% за 2018 г. при средно ниво от 73.7% за ЕС;</li> <li>▪ коефициентът на заетост на населението на възраст 20-64 години е 72.4% за 2018 г. при средно ниво от 73.1% за ЕС;</li> <li>▪ ръст на коефициента на безработица в резултат на кризата, произтичаща от коронавируса. Съгласно пролетната прогноза на ЕС от 2020 г., коефициентът на безработица ще достигне до 7% през 2020 г.;</li> <li>▪ висока вариация на коефициента на заетост по райони - 6.8% за 2018 г.;</li> </ul>

		<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ публичните разходи за образование като процент от БВП са 3.8% през 2020 г., но остават по-ниски от средно 4.6% за ЕС;</li> <li>▪ 83-то място в света и 26-то място в ЕС по показателя „качество на образователната система“ в Доклада за глобалната конкурентоспособност 2017-2018 на Световния икономически форум, като за последните десет години страната влошава представянето си с 19 позиции;</li> <li>▪ включените деца в образование и грижи в ранна детска възраст са 83.9% за 2018 г. при 95.4% средно за ЕС;</li> <li>▪ 47% от 15-годишните са функционално неграмотни, 46.5% са с постижения под критичния праг в областта на науката, а 44.4% са с недостатъчно ниво на умения по математика като изоставането спрямо ЕС е повече от двойно във всички области на изследването PISA 2018;</li> <li>▪ делът на преждевременно напусналите образование и обучение достига 13,9% през 2019 при 10.6% средно за ЕС поради липса на механизъм за проследяване на миграцията на децата в задължителна предучилищна и училищна възраст извън страната; участието в учене през целия живот обхваща 2% от хората на възраст 25-64 г. през 2019 г. при средно 11.3% за ЕС;</li> <li>▪ според доклада DESI 2019 едва 29% от населението притежава поне основни умения в областта на цифровите технологии (при средно 57% за ЕС), 64% от гражданите използват интернет (83% средно за ЕС), докато 27% никога не са го ползвали (най-висок процент в ЕС);</li> <li>▪ една от държавите-членки с най-висок дял на младите хора между 15 и 24 годишна възраст, които не са нито в образование, обучение или в заетост – 18.1% за България при средно ниво от 12.9% за ЕС през 2018 г.;</li> <li>▪ относителен дял на бедните - 22% за 2018 г. при 17% средно за ЕС и 26.6% при децата на възраст 0-17 г., като бедността е особено голяма сред най-уязвимите групи;</li> <li>▪ най-висок относителен дял на населението, живеещо в тежки материални лишения, три пъти по-висок от средния за ЕС (20.9% за 2018 г.);</li> <li>▪ най-високо неравенство в разпределението на доходите в ЕС - 7.7 пъти разлика между доходите на най-бедните и най-богатите 20% от домакинствата при средно 5.2 пъти в ЕС;</li> <li>▪ 26-то място в ЕС по правителствени разходи за социална защита - 12.4% от БВП средно за последните десет години при средно ниво за ЕС 18.9% от БВП;</li> <li>▪ разходи за здравеопазване от 8.2% от БВП при 9.9% средно за ЕС, като само 51% идват от</li> </ul>
--	--	---



			<p>публични източници;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ принос към национален приоритет 1 на ос на развитие 1 и национален приоритет 11 на ос на развитие 4 на България 2030;</li> <li>▪ принос към изпълнението на специфична препоръка 4 на Съвета за 2019 г. и специфични препоръки 1 и 2 за 2020 г.;</li> <li>▪ принос към изпълнението на Цели 1, 2, 4, 5, 8 и 10 от Целите за устойчиво развитие на ООН.</li> <li>▪ осигуряване на условия за повишаване на знанията, възможностите за преквалификация, инвестициите в образование в дългосрочен план в контекста на синята икономика.</li> </ul>
ЦП 5	<p>Програма за развитие на регионите</p> <p>Програма за морско дело, рибарство и аквакултури</p>	<p>ЕФРР</p> <p>ЕФМДРА</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ продължаващо задълбочаване на регионалните различия – както между районите на ниво NUTS II, така и на по-ниско териториално ниво, а също и по оста градски – селски райони;</li> <li>▪ Югозападният регион, в който попада основният икономически център на страната – столицата София, формира 47.9% от БВП на страната през 2016 г., като увеличава приноса си с 2.4% през последните 10 години;</li> <li>▪ по показателя БВП на човек от населението районите на България изостават значително от средното равнище, както и от водещите региони в ЕС – Северозападен регион продължава да заема последното място в класацията на районите в ЕС по този показател с 29% от средното ниво за ЕС, следван от Северен централен регион;</li> <li>▪ разликата между най-развития (София-град) и най-изостаналия (Видин) в икономически план район от ниво NUTS III нараства от 43 пъти през 2007 г. до 65 пъти през 2016 г.;</li> <li>▪ продължава тенденцията на урбанизация, като концентрацията на населението в градовете достига 73.4% през 2017 г. спрямо 70.7% през 2007 г.;</li> <li>▪ основни проблеми пред развитието на градовете остават незадоволителното (на места) състояние на образователната, здравната, културната, спортната и техническата инфраструктура, състоянието на физическата среда и благоустройството, лошото качество на пътната настилка на пътищата от I-III клас и особено на тези от общинската пътна мрежа, ниска енергийна ефективност на многофамилните жилищни сгради, както и на обществените сгради, извънредни количества емисии на фини прахови частици, резултат от битовото отопление на твърдо гориво и от транспорта;</li> <li>▪ по-бързо обезлюдяване на селските райони, продължаващи различия в достъпа до основни услуги и неоползотворен потенциал на селските райони, селскостопанските селища и населените места от селски тип;</li> </ul>

		<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ нарастващи диспропорции поради автоматичното разделяне на населени места от градски и селски тип без да се отчита тяхното местоположение, близост до големи градове и първокласна инфраструктура и услуги;</li> <li>▪ неоползотворен потенциал за развитие в различните градове и територии на страната, който изисква целенасочено въздействие и интегриран подход на инвестиции – например в областта на икономическото развитие, инфраструктурна обезпеченост, качество на околната среда, развитие на здравеопазването, образованието, спорта, културата, културното наследство и туризма;</li> <li>▪ необходимост от пълноценно използване на възможностите, предлагани от устойчивата синя икономика и превръщането им в основа за развитието на екологичните, културните, социалните и човешките ресурси чрез местните общности, занимаващи се с рибарство и аквакултури;</li> <li>▪ в преобладаващата част от териториите, зависими от дейности в риболова и аквакултурите, е важно да се запазят връзките в местните общности и да се осигури запазване и подобряване на социално-икономическия статус на жителите чрез осигуряване на поминък и запазване на устойчивия местен бизнес. Готовността и капацитетът на жителите в тези райони за участие в дългосрочни многосекторни партньорства са все още неравномерно разпределени и недостатъчно развити;</li> <li>▪ необходимост от подкрепа и развитие на дейностите на местно ниво, насочени към опазване и популяризиране/социализиране на природното и културното наследство и устойчиво развитие на местната общност;</li> <li>▪ принос към изпълнението на специфични препоръки на Съвета 3 и 4 за 2019 г. и специфична препоръка 1 за 2020 г.;</li> <li>▪ принос към национален приоритет 6 на ос на развитие 2, национален приоритет 9 на ос на развитие 3 и национални приоритети 12 и 13 на ос на развитие 5 на България 2030;</li> <li>▪ принос към изпълнението на Цел 3, Цел 8, Цел 11 и Цел 12 от Целите за устойчиво развитие на ООН</li> </ul>
<p>Специфична цел на ФСП</p>	<p>Програма за развитие на регионите</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ силно зависими от твърдите горива и интензивни по отношение на парниковите газове индустриални дейности, необходимост от постепенното им премахване или адаптиране за прехода към неутралност по отношение на климата;</li> <li>▪ един от най-високите дялове на твърди изкопаеми горива в крайното енергийно потребление на домакинствата;</li> <li>▪ най-енергоемката икономика в ЕС, изразходваща</li> </ul>

		<p>над 3.6 пъти повече енергийни ресурси за производството на БВП от средното потребление на енергия в ЕС;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ ДЧ с най-голяма въглеродна интензивност, с 4.3 пъти по-висок интензитет на емисиите от парникови газове спрямо средното равнище в ЕС за 2016 г.: <ul style="list-style-type: none"> <li>- въглеродна интензивност на сектор Г „Доставка на електрическа енергия, газ, пара и климатични инсталации“ - 3.3 пъти над средната за ЕС27;</li> <li>- въглеродна интензивност на преработващата промишленост (сектор В - 2.6 пъти над средната за ЕС;</li> <li>- въглеродна интензивност на транспортния сектор - 3.4 пъти над средната за ЕС.</li> </ul> </li> <li>▪ най-ресурсоемката икономика в ЕС, изразходваща 6.5 пъти повече суровини за единица БВП от средния суровинен разход в ЕС;</li> <li>▪ производствените технологии генерират 420 кг отпадъци за производството на 1 000 евро при 66 кг средно за ЕС;</li> <li>▪ несъразмерно въздействие върху предприятията в българската икономика и индустрия, по-специално спрямо повечето държави от ЕС, поради значителния дял на енергоемката индустрия и малкия принос към общото количество емисии в Европейския съюз;</li> <li>▪ отрицателни ефекти върху заетостта от закриването на мощности за производство на електроенергия от въглища, вкл. пряк ефект от масовите уволнения в тези предприятия и вторичен ефект, идващ от дейностите, свързани с въгледобива;</li> <li>▪ въглеродно интензивните сектори и райони са изложени на риск от загуба на техния просперитет и заетост;</li> <li>▪ необходимост от подкрепа за териториите и икономиките, изправени пред сериозни социално-икономически предизвикателства, свързани с процеса на преход към неутрална по отношение на климата икономика на Съюза до 2050 г.;</li> <li>▪ принос за облекчаване на въздействието на прехода чрез финансиране за диверсификация и модернизация на местната икономика и чрез смекчаване на негативните отражения върху заетостта;</li> <li>▪ принос за изпълнението на Анекс Г „Инвестиционни насоки за Фонда за справедлив преход 2021-2027 към България“ към Доклада за България за 2019 г.</li> </ul>
--	--	---

**2. Избор на политики, координация и допълняемост {Член 8, параграф 1, буква б), подточки i)-iii)}**

### **Цел на политиката 1: По-интелигентна Европа чрез насърчаване на иновативния и интелигентната икономическа трансформация**

Планираните инвестиции са съобразени с приоритетите на Европейското научноизследователско пространство<sup>5</sup>, приоритетите на европейската Зелена сделка, Стратегията за мястото на МСП в устойчива и цифрова Европа, европейската политика за Цифрова Европа и цифрова трансформация и препоръките на Европейския семестър, получени в докладите за страната от 2019 и 2020 г.

Европейската Зелена сделка се приема за новата стратегия за растеж на Европа, целяща изграждане на модерна, ресурсно-ефективна и конкурентоспособна икономика, която не излага на риск опазването, съхранението и увеличаването на природния капитал на стария континент. Европейската Зелена сделка поставя акцента върху два основни приоритета за растеж: зелена и цифрова трансформация на европейската икономика.

Годишната стратегия за устойчив растеж доразвива тези идеи в концепцията за конкурентоспособна устойчивост, основана на четири основополагащи принципа: макроикономическа стабилност, социална справедливост, устойчива околна среда и повишаване на производителността. Стратегията потвърждава отново, че през следващия програмен период сред основните цели на Европейския съюз ще продължат да присъстват технологичното лидерство и технологичният суверенитет, постигнати чрез широко разпространение на иновациите и достъп до финансови ресурси.

На национално ниво, отправна точка за интервенциите са приоритетите на Националната програма за развитие „България 2030“ по ос „Иновативна и интелигентна България“, Иновационната стратегия за интелигентна специализация 2021-2027, Националната стратегия за развитие на научните изследвания в България 2017-2030, Националната стратегия за МСП 2021-2027, Националната пътна карта за научноизследователска инфраструктура, Националната концепция за изкуствен интелект, националният стратегически документ „Цифрова трансформация на България за периода 2020-2030 г.“ и Националната програма за реформи и Конвергентната програма 2020-2030 г.

Политиката в тази сфера се фокусира върху икономическото развитие чрез модернизиране и подобряване на качеството, резултатите и продуктивността на научната и иновационна система, развитието им в екосистема и създаване на благоприятни условия за по-високо технологично развитие, привличане на водещи учени и развитие на млади кадри, устойчив растеж на предприятията и цифровата трансформация в тяхната взаимнообвързаност и синергия.

Пандемията от COVID-19 предизвика тежка извънредна ситуация, която засегна гражданите, обществата и икономиките. Освен че постави националните здравни системи под силен натиск, тя причини смущения в световните вериги за доставки, нестабилност на финансовите пазари и сътресения в потребителското търсене. Икономиката на България бе засегната тежко от кризата и това се отрази както на сектора на услугите, така и на производствения сектор. Кризата подчерта значението на научните изследвания, технологиите, иновациите и цифровизацията като решаващи фактори във всеки сценарий за излизане от кризата, икономическото възстановяване и стратегическото значение на ефективната публична администрация и на доброто функциониране на електронното управление.

За адресиране на дефицитите в развитието са изведени следните приоритети на политиката:

- повишаване на качеството, капацитета и продуктивността на научно-изследователската и иновационна екосистема;
- устойчив растеж на предприятията и развитие на предприемаческата екосистема и бизнес среда;
- повишаване на темповете на цифровизация на предприятията и цифровизация на публичния сектор в полза на гражданите и бизнеса;
- осигуряване на високо ниво на киберсигурност.

Водещият подход в изпълнението на тези приоритети е осигуряването на допълняемост, синергия и обвързаност на планираните мерки по посока постигане на основната цел. Планираните национални инвестиции стъпват върху картографиране на потенциала и възможностите и идентифициране на ключовите сфери и програми за развитие, които ще бъдат изготвени от Държавната агенция за научни изследвания и иновации. За целта са използвани изготвеният от Световната банка анализ на научноизследователската и иновационна екосистема в България, докладът на Съвместния изследователски център относно центровете за високи постижения и центровете за компетентност и анализи на изпълнението на програмите от периода 2014-2020 в тази област, като ще бъдат взети предвид и Стратегията за интелигентна специализация за периода 2014-2020, анализите и препоръките на Националната стратегия за МСП, както и актуализираната Национална пътна карта за научноизследователска инфраструктура.

<sup>5</sup> <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0628&from=EN>

Хоризонтален приоритет за всички интервенции е преходът към зелена и кръгова икономика. Водеща роля при определянето и координирането на бъдещите мерки за научни изследвания и иновации ще има Държавната агенция за научни изследвания и иновации. Въз основа на пътната карта за развитието на научноизследователската и иновационна екосистема, изготвена от Държавната агенция, се осъществява координация на конкретните предложения.

#### **Повишаване на качеството, капацитета и продуктивността на научноизследователската и иновационна система**

Интервенциите по този приоритет са програмирани в контекста на държавните усилия за прилагане на обща политика на взаимодействие между научните изследвания, иновациите и технологиите. Основната цел е преодоляване на фрагментацията в развитието на тези сфери, съкращаване на пътя от резултатите от научни изследвания до иновациите и технологиите, създаване на необходимите стимули и улеснения за бизнеса, за да развива и внедрява нови продукти и услуги, развитие на националната система за трансфер на технологии и комерсиализация на знанията, засилване на стратегическия фокус на инвестициите и увеличаване на техния принос за развитието на икономика, основана на знанието и технологиите.

В контекста на икономическата и здравната криза, предизвикани от Covid-19 и преодоляването на нейните негативни ефекти страната се нуждае от консолидиране на усилията на всички участници в системата на НИРД, максимално разширяване на техния потенциал и още по-ефективно използване на съществуващите научноизследователски и иновационни ресурси, отговор на потребностите и търсенето на икономиката и обществото.

Създаването на Държавната агенция за научни изследвания и иновации е структурната част на тази важна за страната реформа. Институцията определя основната линия на развитие на тази политика в координация и взаимодействие с други институции, ангажирани страни и участници в процеса. По отношение на интервенциите в областта на НИРД, финансирани от европейските фондове, институцията играе ролята на звено, отговарящо за подсилване на ефекта от взаимодействието на мерките с приоритетите на новата политика, като осигурява координация и допълване между тях, както и за тяхното по-ефективно използване и развитие в полза на икономиката и обществото.

Останалите елементи на реформата включват разработване и приемане на Закон за научните изследвания и иновациите на основата на действащото законодателство в тази сфера, разширяване на неговия обхват и параметри с приоритетите на новата политика. С цел засилване на стратегическото сътрудничество с индустрията и осигуряване на ефективно участие на ангажираните страни, функциите и ролята на Съвета за интелигентен растеж ще бъдат актуализирани и се предвижда създаване на Борд по иновации и научни изследвания, който да подпомага Държавната агенция.

Тези институционални и законодателни мерки се допълват с продължаване на усилията за нарастване на дела на проектното и ориентираното към резултати финансиране на научноизследователските организации и висшите учебни заведения, създаване и развитие на научноизследователски университети (по Плана за възстановяване и устойчивост), стимулиране на връзките между приложната наука и бизнеса и осигуряване на пълноценното им участие и интеграция в националната научноизследователска и иновационна екосистема, развитие на ефективна национална система за трансфер на технологии и комерсиализация, както и дейности за допълнително развитие на капацитета за иновации и приложни изследвания на Българската академия на науките и тематична специализация на учените в областта на зеления и цифров преход. развитието на потенциала и капацитета на човешките ресурси в областта на НИРД заедно с дейностите по интернационализация се считат за хоризонтален елемент от всеки от посочените елементи на реформата. **Усвоените уроци през двата програмни периода са отправна точка** за определяне и надграждане на новите инвестиции. Равносметката показва:

- необходимост от преодоляване на фрагментацията в прилагането на политиките и реализацията на инвестициите за развитие на НИРД с цел повишаване на тяхната продуктивност и още по-ефективното им използване в полза на икономическото развитие. Страната от години получава препоръки в тази връзка, които са ясно насочени към общата политика и общите инструменти за развитие в тези области. Опитът от двата периода на използване на европейските фондове в тази област също ясно показва това. Разделянето на политиките между две отделни институции наложи институционалния подход като водещ при програмирането и изпълнението на мерки за НИРД, което допълнително задълбочи

фрагментацията на инвестициите и попречи на реалното взаимодействие между индустрията, научноизследователските организации и висшите учебни заведения. Поради това в архитектурата на Споразумението за партньорство е предложена нова програма, чиито усилия са насочени към изпълнението на целите и приоритетите на общата политика за развитие на научните изследвания, иновациите и технологиите.

- важност на средата за развитие на иновациите и научните изследвания и необходимост от мерки за целенасочено развитието на националната научноизследователска и иновационна екосистема. Развитието на две отделни системи – на научните изследвания и на иновациите, пречи за създаването на устойчиво взаимодействие и мрежови структури между различните участници и води до разпиляване на ресурсите, липса на здравословна конкуренция и пълноценен принос от страна на всеки от тях.
- продължаващо недофинансиране на сферата на НИРД, като Европейските структурни и инвестиционни фондове осигуряват най-големия дял от публичното финансиране за иновации в тази област. Анализите показват фрагментация и липса на допълване на финансовите ресурси, което задълбочава проблема<sup>6</sup>. Приоритетите на новата политика за развитие на научните изследвания и иновациите и кризата, предизвикана от Covid-19, налагат още по-фокусирано и ефективно използване на тези ресурси и преодоляване на недостатъците и дисбалансите във финансирането на НИРД между ЕСИФ, националните и други финансови източници, като и с цел преодоляване на икономическите последици и справяне с предизвикателствата на глобалното и европейското развитие, насочено към зелен и цифров преход. Положителна стъпка през периода 2018-2020 г. е увеличаването на националния бюджет за постигане на целите на Националната стратегия за развитие на научните изследвания 2017-2030. Държавният бюджет за научни изследвания е увеличен с приблизително 15% в сравнение с предходните години за основано на резултати финансиране на научни изследвания, изпълнение на националните програми за научни изследвания и изграждане на инфраструктура от Националната пътна карта за научноизследователска инфраструктура;
- задълбочаващи се регионални дисбаланси в развитието на регионалния научноизследователски и иновационен потенциал. Докладите<sup>7</sup> показват нарастваща дистанция между районите на планиране в страната. Югозападният район на планиране е единственият представител на страната в групата на умерените иноватори. Останалите четири района регистрират спад в техния иновационен потенциал, като най-сериозен е той в Северозападния район на планиране (-3%). С оглед на тези тенденции Стратегията за интелигентна специализация определя като ключов приоритет балансираното регионално развитие в тази област, а териториалният подход, заложен в Програмата за регионално развитие, допълва усилията с развитие на другите сфери, което позволява всеобхватно въздействие върху развитието на регионите;
- дългосрочно развитие, устойчиво управление на изградената и изграждаща се научноизследователска и иновационна инфраструктура, насочено към използване на пълния ѝ потенциал. Предизвикателствата пред развитието на София Тех Парк и изграждащите се центрове за високи постижения и центрове за компетентност изведоха на преден план ефективността на модела на управление на тези структури; необходимостта от ясна визия за тяхното дългосрочно развитие и устойчивост при пълноценно използване на потенциала, който имат. Актуализацията от 2020 г. на Националната пътна карта за научноизследователска инфраструктура дава визията за изграждането на ключовите инфраструктури и формите на рамката за развитие и устойчивост на научноизследователската инфраструктура в страната. Тя включва 51 научноизследователски единици, включително центрове за компетентност и центрове за върхови постижения, които заедно с цялостния стратегически инструмент за въздействието на екосистемата и с общите усилия на различните финансови инструменти, ще бъдат наблюдавани, оценявани и развивани в периода 2020-2027 г.;
- интензифициране на взаимодействието между бизнеса, научните организации и висшите училища и капитализиране на резултатите от него. Междинната оценка на ОПИК 2014-2020 г., междинната оценка на Стратегията за интелигентна специализация и Анализът на предизвикателствата<sup>8</sup> показват, че най-голям дял от предприятията създават иновации

<sup>6</sup> Доклад „Иновации.бг 2020“, Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ (ARC Consulting Ltd)

<sup>7</sup> Европейско иновационно табло, Регионален иновационен индекс, 2020, Доклад за глобалната конкурентоспособност

<sup>8</sup> Анализ на пречките пред разпространението на иновациите, изготвен от ARC Consulting Ltd, декември 2019 г.

самостоятелно или в партньорство с други предприятия. Партньорството с научните организации има неформален характер и е далеч от пълноценното използване на неговия потенциал за иновативното и НИРД развитие на българските предприятия и икономика.

- създаване на условия и развитие на устойчива система за трансфер на знания, технологии и иновации и развита политика в областта на правата на интелектуална собственост. Изготвеният от Световната банка анализ на приноса на публичните научноизследователски организации за иновациите в България<sup>9</sup> показва крехкостта на тази система в страната – продукт основно на липсата на комуникация между публичния и частния сектор, научни изследвания, които не са съобразени с нуждите на индустрията, липса на политики за насърчаване на публично-частните партньорства, липса на финансиране за провеждането на научни изследвания, недостатъчност на човешкия капитал и липса на задоволителни изследователски бази. Развитието на системата стои в основата на връзките между отделните елементи на националната екосистема и е фактор за осъществяване на интелигентната икономическа трансформация на страната.
- устойчиво развитие на иновационна start-up система и иновационни клъстери. Резултатите и оценката на направените до момента инвестиции показват доминиращи положителни тенденции в развитието на стартиращите предприятия в сектора на ИКТ. Има нужда от създаване на условия и предпоставки за устойчиво развитие и жизненост на иновативните и индустриалните стартиращи предприятия и иновационни клъстери, развитие на уменията и осигуряване на условия за трансфер на технологии и пазарна реализация на създадените продукти и услуги.

Компаниите, които продължават да инвестират в иновации по време на кризата, се справят по-добре и изпреварват в резултатите останалите в периода на възстановяване след кризата. Все още е много трудно да се прогнозира точно каква ще бъде реакцията на българските предприятия на кризата, предизвикана от Covid 19, но световната и българската икономическа история потвърждава тази тенденция. Данните от доклада „Иновации.бг“ за 2020 показват, че през 2020 г. около 58% от фирмите са извършили иновации, а над 30% от тези, които се въздържат от иновации, предвиждат да започнат подобен проект през следващата година. Ако всички намерения бъдат реализирани, според доклада 70.4% от фирмите ще въведат иновации в периода 2020 – 2021 г. Интервенциите, съфинансирани от европейските фондове, следва да стимулират този процес, предлагайки необходимия обхват от възможности за това. Според доклад на СИЦ за индустриалния преход България би могла да се възползва от инвестирането на по-голям дял от нейните европейски и национални разходи в инвестиции за иновации, които не са НИРД, включително инженеринг (например подобрения на рутинната инсталация, обслужване и поддръжка), инвестиции в ИТ (например програмиране на персонализирани решения, ИТ инфраструктура, бази данни), дизайн, маркетинг, обучение и управление;

- интернационализация. Данните на европейските и международните индекси за развитие на иновациите и икономиката<sup>10</sup> показват, че интернационализацията на научните организации е с по-добри показатели от тази на предприятията. Взаимодействието между тях би се отразило благоприятно в това отношение. Нужни са целенасочени интервенции за насърчаване на предприятията, научните звена и висшите училища за оптимално възползване от глобалната среда и пазар и по-добра синергия с европейските програми и политики чрез повишаване на капацитета и възможностите за участие на българските научни организации и бизнеса в Рамковата програма за научни изследвания и иновации и други европейски програми;
- Анализът на пречките пред разпространението на иновациите извежда на преден план като фактор за растеж развитието на човешките ресурси. Опитът от реализираните европейски инвестиции за периода 2014-2020 г. поставя особено остро въпроса за нуждата от подкрепа в тази сфера. Диагностичният анализ на Световната банка показва липса на критична маса от човешки ресурси, което е посочено като важно предизвикателство за реализацията на влиятелни научни изследвания от 92% от публичните институции за научни изследвания и висшите учебни заведения и 60% от изследователите. Проектното финансиране за развитието на устойчива система за НИРД заедно с развитието на политиката в областта на трансфера на технологии и взаимовръзката между научните изследвания и индустрията имат потенциала да се превърнат в мощен стимул за развитието на човешките ресурси, кариерното развитие, привличането и задържането на таланти и учени. Интернационализацията и пълноценното участие в международни и европейски инициативи също са движеща сила в тази посока.

<sup>9</sup> Доклад на Световната банка: Засилване на приноса на публичните научни изследвания в България за иновациите. Основана на проучване диагностика, ноември 2020 г.

<sup>10</sup>Европейско иновационно табло, Регионален иновационен индекс, Доклад за глобалната конкурентоспособност

Отчитайки всичко това, **новите инвестиции са насочени към:**

- изграждане и развитие на национална научноизследователска и иновационна екосистема в полза на интелигентния икономически преход на страната на национално и регионално ниво. Усилията ще се съсредоточат върху засилване на взаимодействието с бизнеса и приложимостта на научните разработки в полза на икономическото развитие на страната чрез създаване на стимули и програми за ефективно използване на наличните знания и инфраструктура на национално и регионално ниво; консолидиране на ресурсите и капацитета на научните организации и университетите заедно с мощни усилия и стимули за постепенен преход към тематична специализация. Тези мерки се допълват с развитие на изследователските университети като липсваща част от екосистемата и усилия за повишаване на иновационния капацитет на Българската академия на науките (БАН) и нейната специализация в ключови области на развитието като зелени и цифрови технологии по Плана за възстановяване и устойчивост;
- Пълноценно развитие и използване на капацитета на научноизследователската и иновационната инфраструктура и нейното доразвиване и модернизиране на базата на пътна карта за развитието на екосистемата, промяна в модела на функциониране чрез въвеждане на различни форми на проектно и резултатно ориентирано финансиране, насърчаване на комерсиализацията, създаване на условия за достъп на МСП до услуги и апаратура за провеждане на високотехнологични и научни изследвания, вкл. чрез ваучерни схеми, и изграждане на бази данни за повторно използване; осигуряване на условия за устойчивост на научните центрове за развитие в приоритетни области на интелигентната специализация, включително централните за върхови постижения, централните за компетентност и развитие на слаби или липсващи звена в регионалната екосистема на НИРД съгласно националната политика и регионалната специализация, като регионални иновационни центрове; специализирана инфраструктура за НИРД в индустриалните паркове;
- **Изграждане на функционираща система за трансфер на технологии и иновации.** Усилията ще са насочени към въвеждането на нов модел, базиран на успешни европейски модели и национални практики, позволяващи ползотворен обмен на експерти, знания, продукти и услуги, съвместни разработки, европейски публично-частни партньорства и стимулиране на частните инвестиции в НИРД; сътрудничество с публичния сектор за интегриране на резултати и данни в процеса на формулиране на публичните политики;
- **Изграждане на връзки между основните участници в екосистемата** с цел обмен на знания и информация, използване на възможностите, предоставени от цифровите платформи; работа в мрежи със споделени ресурси; включване в международни мрежи за обмен на знания, практики и технологии; продължаване на дейностите за развитие на съществуващите е-инфраструктури с хоризонтално значение и цифровизация на услугите, предоставяни от научните центрове и научноизследователската инфраструктура;
- **Изграждане на капацитет и развитие на човешките ресурси за повишаване качеството, продуктивността и приложимостта на научните изследвания и иновациите** – създаване на условия за привличане на водещи учени и развитие на млади кадри, задържане и развитие на специалистите, ангажирани в научната сфера, както и привличане на нови чрез фокусирани програми, участие в стартиращи компании, междусекторна мобилност на учените, докторантите и студентите между научните организации, висшите училища и бизнеса за ускоряване трансфера на знания и научни резултати и оптимална натовареност на инфраструктурата; подобряване на управлението и предприемаческите умения за големи данни и отворен достъп в обществените висши учебни заведения и научни организации; осигуряване на отворен достъп до научни резултати и научни данни, условия за съхранение и оптимално повторно използване в полза на икономиката и обществото и умения за интелигентна специализация;
- **Ускорено интегриране и по-ефективно участие в европейски и международни научни и иновационни програми, инициативи и мрежи** и по-пълно използване на възможностите, които те предлагат, вкл. използване на възможностите за синергия между ЕФРР и рамковата програма „Хоризонт Европа“ чрез алтернативно финансиране на проекти, получили сертификати „Печат за високи постижения“ и осигуряване на съфинансиране за участие в европейски партньорства<sup>11</sup>;

<sup>11</sup> Неофициален документ на службите на Комисията: Синергии в „Хоризонт Европа“, ноември 2020 г.



- **Интернационализация на българската изследователска и иновационна екосистема** посредством насърчаване привличането и назначаването на висококвалифицирани чуждестранни специалисти и водещи изследователи; улесняване на реинтеграцията на водещи специалисти от българската диаспора в света; привличане на чуждестранни изследователи в процеса по разработване на иновации, с фокус върху предприятията в период на растеж; подкрепа за предприятия и клъстерни обединения за участие в междурегионални партньорства, мрежи и платформи за сътрудничество;
- Горните мерки за цялостно развитие на научноизследователската и иновационна екосистема се допълват с продължаваща подкрепа за разработване и внедряване на иновационни технологии и решения в отделни предприятия с фокус върху осъществяването на вътрешни за предприятията НИРД и несвързани с НИРД иновации;
- Подкрепа за създаване на индустриални стартиращи предприятия, насочена към развитие на трансфера на технологии и комерсиализация на научните резултати.

#### Устойчив растеж на предприятията и развитие на предприемаческата екосистема и бизнес среда

**Опитът и резултатите** от подкрепата за предприятията, осигурена по линия на европейските фондове през предходния и настоящия програмен периоди водят до следните изводи:

- **В макроикономически аспект, подкрепата допринася най-вече за насърчаването на частните инвестиции**, последвано от ефектите върху частното потребление, внос и износ. На ниво отделно предприятие се отчитат ефекти на разширяване на производството, повишаване на производителността и увеличение на износа. За запазване на тази положителна тенденция е необходимо целенасочената подкрепа по приоритетни икономически сектори с висока добавена стойност да бъде запазена, като се акцентира върху мерки, осигуряващи устойчивост и възможности за по-нататъшно развитие;
- Въпреки констатираните позитивни ефекти от прилаганите **инструменти за подпомагане на сътрудничеството и клъстерирането на предприятията**, все още съществува потенциал за подобрата им експлоатация и за доразвиване и повишаване на въздействието им върху икономиката на страната;
- **Слабата интернационализация на предприятията** продължава да бъде една от основните пречки пред развитието на сектора на МСП. Това изисква допълнително насочване на усилия и ресурси, при отчитане на спецификите на отделните групи предприятия (средни, малки, микро) и отделните икономически сектори в сътрудничество с техните представителни организации;
- За адресиране на **ниската предприемаческа активност и слаборазвита предприемаческа екосистема** е необходимо продължаване на подкрепата за създаването на нови предприятия в областта на високотехнологичните и средно високотехнологичните производства, както и в интензивните на знания услуги;
- **Подобряване на достъпа до финансиране** – за периода 2011-2020 г. се наблюдава цялостно подобрене на достъпа до финансиране във всички български региони на ниво NUTS 2. Линията следва да продължи съобразно с актуалните дефицити и трудности пред предприятията;
- **МСП остават особено чувствителни към въздействието на бизнес средата** – голяма част от тях не са информирани или трудно отсяват съществена информация, която би им дала възможност за развият и разширят своя бизнес; не оценяват стойността на данните, които създават, трудно намират решения за преход към устойчиви бизнес практики и поради това не могат да се възползват от възможностите на дигиталната икономика и трудно адаптират своя бизнес към промени по веригата на стойността. Всичко това предполага, че не е достатъчно само да се предостави информация, а да се подпомогне развитието на предприемаческата екосистема и да се подобрят елементите на бизнес средата, които представляват бариери за растежа на МСП.
- През последните години, с промените, настъпили на пазара на труда, **като водещ проблем МСП отчитат и липсата на умения и достъп до специализирани кадри**;
- **Прилагането на регионален подход** (приоритет на предприятията в изоставящи региони) при предоставянето на подкрепата през настоящия период показва, че стъпката е правилна, но недостатъчна. За постигане на по-голяма ефективност на инвестициите и балансиране на разликите в икономическото развитие на районите са необходими допълнителни стимули не само на ниво отделно предприятие, но и подобряване на цялостната бизнес среда на местно и регионално ниво, в т.ч. и осигуряване на висококвалифициран човешки ресурс
- **Повишаването на ефективността от инвестициите** изисква по-целенасочени усилия и по отношение на комбинирането, синхронизирането и допълняемостта между отделните инструменти както между, така и в оперативните програми;

- Предвид ограничените налични финансови ресурси и огромните нужди на предприятията, както и за повишаване на ефективността на планираните мерки, безвъзмездната подкрепа със средства от ЕС следва да бъде допълвана с използване на финансови инструменти

Отчитайки всичко това, **новите инвестиции ще бъдат насочени към:**

- **създаване на подходяща среда за развитие на предприятията** – стимули за внедряване на технологични продукти и услуги с висока добавена стойност и принос към икономическия растеж;
- **прилагане на индивидуализирани подходи при адресиране на нуждите на предприятията** в зависимост от етапите на жизнения им цикъл със стремеж към насърчаване на компаниите във фазата на растеж и фокус върху бързорастящите предприятия;
- **създаване и развитие на различни форми на сътрудничество, обмен на информация и консултации в услуга на МСП:** подкрепа за създаване и развитие на национални мрежи за провеждане на политиката за МСП; подкрепа за комплексни услуги в полза на МСП на принципа „обслужване на едно гише“; дейности, свързани с привличане на чуждестранни инвестиции и насърчаване на интернационализацията; подкрепа за участието на МСП в промоционални дейности в страната и чужбина; дейности в посока към проактивен инвестиционен маркетинг; подкрепа за участието на МСП в европейски мрежи;
- **предприемачество** - насърчаване на предприемаческия дух и създаване на нови предприятия в приоритетни сектори; създаване и развитие на елементи от предприемаческата екосистема; подкрепа за различните подгрупи предприемачество – новостартиращи предприятия в приоритетни сектори, семейни предприятия, културни и творчески индустрии, бързорастящи предприятия и други;
- **развитие на клъстери, подпомагачи** регионалната икономика, растежа на предприятията и интелигентната специализация.

#### Териториален аспект на приоритетите

Анализът на опита и постигнатото до момента с инвестициите от европейските фондове показва ясна нужда от стимулиране на регионалното индустриално развитие чрез по-мощни инициативи, около които да бъде развит териториалният потенциал.

Регионалните инвестиции са насочени към:

- **създаване на условия за развитието на регионалните измерения на научно-изследователската и иновационна екосистема** – подпомагане на отворените иновации и насърчаване на експерименталните дейности в районите на страната; насърчаване на иновационните процеси съобразно регионалните приоритети за интелигентна специализация, за постигане на устойчиво и балансирано развитие; текуща модернизация и използване на НИРД инфраструктурата с фокус върху слаборазвитите и липсващите елементи на регионалната екосистема, създаване на връзки, привличане на таланти и изграждане на капацитет;
- **създаване на условия за ускорено изграждане на модерна индустриална инфраструктура** в цялата страна с оглед преодоляване на идентифицираните териториални дисбаланси в инвестиционната активност чрез изграждане и развитие на индустриални паркове като предпоставка за привличане на инвеститори в сектори с висока добавена стойност, привличане на стартиращи компании и/или развитие на МСП;

Инвестициите в подкрепа на индустриални паркове са планирани като ключов елемент при планиране и използване на европейски средства на регионално ниво, допълващи националните усилия. Подкрепата за индустриални паркове обхваща инвестиции в специализирана инфраструктура, които ще бъдат реализирани на база на картографирането, извършено на национално ниво след влизането в сила на Закона за индустриалните паркове. Предвижда се индустриалните паркове, идентифицирани като такива със стратегическо национално значение да получат подкрепа по Плана за възстановяване и устойчивост. Индустриалните паркове с фокус върху развитието на регионалната икономика ще бъдат подпомагани по Цел на политиката 1 за мерки за специализирана научна и иновационна инфраструктура, както и за подкрепа на предприятия във и около парковете.

В рамките на ЦП 1 индустриалните паркове се считат за част от националната индустриална, изследователска и иновационна екосистема и като такива тяхното планиране и изграждане е свързано с управлението и развитието на създадената и текущото изграждане на националната научноизследователска и иновационна инфраструктура. Държавната агенция за научни изследвания и иновации, в координация и сътрудничество с други институции и звена, свързани с индустриалната и иновационната политика на страната, ще координира планирането и осъществяването на инвестиции в специализирана НИРД инфраструктура в индустриалните паркове въз основа на предварително определен модел за подбор. Този ангажимент осигурява липсата на припокриване и синергията на инвестициите по различните европейски и национални инструменти за финансиране.

- **насърчаване на предприемаческата дейност** и развитие на стабилна екосистема за стартиращи предприятия със специфичен регионален фокус; развитие на предприемаческа култура и умения.

Планираните регионални инвестиции ще бъдат реализирани чрез прилагането на подхода за интегрирани териториални инвестиции и/или инструмента за Водено от общността местно развитие и ще обхващат цялата територия на страната.

За осигуряване на по-голяма ефективност на публичното финансиране в тези сфери и за определяне на подходящия инструментариум ще бъдат прилагани нови модели с осигуряването на баланс между безвъзмездното финансиране и финансовите инструменти въз основа на ясни критерии и натрупания богат опит от предходните програмни периоди.

Ще бъде продължена и допълнително прецизирана установената практика за координация на подкрепата с финансови инструменти от различни източници и избягване на припокриването между тях. Търсенето на допълняемост и синергия на секторно и регионално ниво ще осигури ефективност на инвестираните чрез финансови инструменти средства.

Ще се търси гъвкав подход спрямо нормативната рамка, за да се осигури инструментариум за отразяване на актуалните икономически процеси, както в началото на новия програмен период, така и в неговата зрялост. Такъв подход ще осигури възможност за ефективно използване на финансови инструменти и в сектори и форми извън класически прилаганите до момента – например в НИРД, както и за по-разнообразни квази-дялови инвестиции, подкрепящи предприятия, изложени на силно негативни икономически влияния.

#### **Повишаване на темповете на цифровизация на предприятията и дигитализация на публичните услуги в полза на гражданите и бизнеса**

Пандемията от COVID-19 изправи предизвикателство пред функционирането както на бизнеса, така и на публичните системи и разкри някои техни слабости и недостатъци. Недостатъчното ниво на цифровизация беше една от тях, при това - значителна. И въпреки че правителството успя да реагира адекватно, включително и чрез препрограмиране на средствата по ЕСИФ, щеше да бъде много по-лесно и реакцията много по-бърза и ефективна, ако икономиката се характеризираше с по-високо ниво на цифровизация. Ето защо един от основните уроци на кризата е, че са необходими масирани инвестиции в цифровизиране на бизнеса и на публичния сектор .

#### **Цифровизация на предприятията:**

Инвестициите са насочени към въвеждането на цифрови технологии, цифрови решения и програми за внедряването на технологии от Индустрия 4.0 в предприятията съобразно стандартите RAMI 4, подкрепя за подобряване достъпа на МСП до технологии, базирани на ИИ, изчислителен капацитет и облачни платформи; обучение по дигитални умения, свързани с въвеждането на цифрови технологии; инвестиции в киберсигурност и защита на данните в предприятията.

#### **Цифровизация на публичния сектор в полза на гражданите и бизнеса**

Принудителното физическо дистанциране в резултат от разпространението на COVID-19 подчерта важността от изграждане на информационно общество, активно възползващо се от възможностите, които цифровите технологии предоставят. Това извежда на преден план нуждата от ускорение и финализиране на цифровизацията на публичните услуги и насърчаване и поддържане на адекватна цифрова среда за осъществяване на бизнес

В съответствие с Европейската стратегия за данни, в следващия период България ще осъществи прехода към управление, основано на потенциала на данните. Ефективното създаване, съхранение и използване на свързани данни като основа за развитието на нови технологии и самообучаващи се системи са основополагащи за всички сектори, включително, но не само, за изграждането на чиста и кръгова икономика, интелигентната мобилност, енергийната интеграция, здравеопазването, социалните услуги, транспорта, водата (за къпане, пиене и пречистване на отпадъчни води), научната и развойна дейност и др. Свързаните данни ще са основен източник, който ще захранва цифровата икономика.

Информацията, събирана и обработвана от публичния сектор, следва да може да бъде използвана и да създава допълнителни икономически и социални ползи за обществото, науката и бизнеса. Поради това е важно да се предприемат по-нататъшни действия, за да се стимулира събирането, съхраняването и високоефективното обработване на данните и тяхната ефикасна и повторна употреба. Основните акценти са върху разширяването на обема на отворените данни, генерирани и обработвани от държавните институции и бизнеса и улесняването на споделянето им. Където е възможно, данните ще се предоставят в отворен машинно четим формат съгласно условията на Директива (ЕС) 2019/1024 на Европейския парламент и на Съвета от 20 юни 2019 г. относно отворените данни и повторното използване на информация от публичния сектор. Ключово значение

има също осигуряването на подходяща среда за разработване, изследване, внедряване и поддържане на системи базирани на нови технологии. За постигане на максимален ефект, възприетият подход се основава на интегрираност и синергия на заложените мерки с инвестиции в осигуряване на свързаност чрез мрежи с висок капацитет, както и въвеждане на националната схема за електронна идентификация, предвидени в рамките на Плана за възстановяване и устойчивост на ЕС.

Висококачествените публични услуги имат пряк ефект върху конкурентоспособността на българската икономика и привличането на инвестиции. Качество на услугите ще се постигне чрез ефективна обратна връзка от потребителите – граждани, научни организации и предприятия и тяхното участие в процеса на разработване на услугите, за да се премине към активни услуги „от началото до края“, при прилагане на принципите, утвърдени в Европейския план за действие за електронно управление, включително „цифрови по подразбиране“, „събиране на данни само веднъж и създаване и повторно използване на данни“, „неприкосновеност на личния живот“, „приобщаване и достъпност“, „отвореност и прозрачност“, „оперативна съвместимост по подразбиране“, „надеждност и сигурност“, „трансгранични по подразбиране“. Трансграничните услуги са в основата на ефективното функциониране на единния пазар, който не може да функционира без тях, а прилагането им изисква наличие на цифрово съвместими данни. Поради това ще се обърне внимание на развитието на трансграничните услуги за улесняване трансграничното използване на данни, което ще подпомогне както интеграцията с Европейските пространства на данни, така и прилагането на Регламент (ЕС) 2018/1724 относно Единната цифрова платформа.

Важна част от усилията е насочена към осигуряване на равен достъп до информация, услуги и продукти за всички групи от населението, включително хората в неравностойно положение. В тази връзка всички инвестиции в цифровизацията на публичния сектор ще бъдат напълно съобразени с Директива (ЕС) 2016/2102 на Европейския парламент и на Съвета от 26 октомври 2016 относно достъпността на уебсайтовете и мобилните приложения на организациите от публичния сектор, която е транспонирана и се прилага в българското законодателство със Закона за електронното управление. Активно ще се използват възможностите на създадените в рамките на програмен период 2014-2020 г. центрове за върхови постижения, центрове за компетентност и София Тех Парк като научни и научно-приложни хъбове за създаване, използване и популяризиране на съвременни инструменти за обработка на големи масиви от данни и оптимизация на процеси. Ще се търсят възможностите за специализация и тясно сътрудничество на тези центрове в областите изкуствени интелект, машинно обучение, интернет на нещата, виртуална и добавена реалност и киберсигурност.

За извличане на максимални ползи за обществото и бизнеса от цифровата трансформация на публичния сектор са необходими целенасочени инвестиции за осигуряване на надеждна, функционална и достъпна споделена инфраструктура, както и осигуряване на ефективност и ефикасност на използваните информационни ресурси и процеси чрез централизирани и хоризонтални решения за е-управление, което ще допринесе за по-лесен преход към икономика, основана на данни, създаване на добавена стойност и изграждане на приобщаващо цифрово информационно общество.

Отчитайки всичко това, новите инвестиции ще бъдат насочени към:

- Разработване на модели, стандарти, средства и инструменти за събиране, достъп, съхранение и използване на големи масиви от публични данни в подходящ машинно-четим формат, които могат да бъдат използвани както за изследователска и аналитична дейност, така и за разработване на интегрирани персонализирани и иновативни продукти и услуги за потребителите
- Развитие на технологични средства за сигурно съхранение и обработка на персонални и публични данни и предоставянето им за ползване от гражданите, бизнеса и администрацията;
- Прилагането на съвременни решения като: математически модели за прогнозиране и оценка на обстановката; експертни системи и системи с изкуствен интелект за подпомагане вземането на решения; системи за координирано планиране, системи за симулации за предварително разиграване на сценарии, анализ на алтернативни решения и обучения; системи за виртуална и добавена реалност за визуализация, анализ на данни и обучения;
- В продължение на извършените инвестиции по Оперативна програма „Добро управление“ - постигане на напълно интегрирани индивидуални и лесни за достъп електронни услуги за потребителите от различни устройства, по всяко време и от всяко място, както и преминаване към проактивни услуги, основани на аналитични и интелигентни технологични решения чрез разработване на модели на свързани данни;
- Развитие на трансграничните услуги за улесняване на трансграничното използване на данни;
- Провеждане на мащабни кампании, реализиране на различни събития и инициативи за развитие на необходимите дигитални умения за използване на електронните публични услуги и

популяризиране на възможностите и потенциала от използване и иновативно повторно използване на публичните данни за създаване на допълнителна стойност за икономиката и обществото

- Развитие на държавния хибриден частен облак (ДХЧО) и предоставяне на услуги от типа Платформа като услуга (PaaS) и Софтуер като услуга (SaaS);
- Оптимизация на ресурсите и процесите чрез интеграция с други публични облаци и Европейска облачна инфраструктура за използване на налични високотехнологични продукти и услуги.

#### **Обезпечаване на високо ниво на киберсигурност**

Цифровите инфраструктури и процеси се превръщат в основен и критичен фактор за управлението и нормалното функциониране на всички ресурси и системи с национално значение, за развитието на конкурентна и иновативна икономика, прозрачно управление и на модерно демократично гражданско общество. Интернет свързаността и скоростта на информационните канали непрекъснато расте, което предоставя нови възможности за отдалечени и облачни услуги, но и нови възможности за мащабно и злонамерено използване, нерегламентирано проникване и манипулиране или извличане на данни и информация. Начините за откриване или блокиране на тези възможности не са традиционни и изискват нова култура на взаимодействие между участниците в киберпространството. Съвременната икономика не само зависи от, но и се развива в нови направления, свързани с интензивното използване на информационните технологии, софтуерни системи за управление, както и на ефективни процеси, базирани на цифровите инфраструктури. Веригите за доставки (или веригите за създаване на стойност) работят чрез информационни системи и през интернет. Така към бизнес рисковете се добавят нови, киберрискове с ключово значение, игнорирането на които може да доведе до катастрофални резултати. За да могат гражданите и бизнесът да се възползват пълноценно от предимствата на глобалния цифров свят и единния цифров пазар, киберпространството трябва да е надеждно и сигурно, устойчиво на всякакви деструктивни въздействия.

Сигурността в киберпространството е предизвикателство пред страната, като това е отчетено и в Доклада на ЕК за България от 2019 г. Броят на инцидентите през 2019 г. нараства значително в сравнение с 2017 г. (с приблизително 35%). Засегнатите IP адреси са над 2 200 000 (увеличение над 7 пъти). Нарастването на киберзаплахите налага насочването на общественото внимание към този проблем чрез информация, съвети и образователни инициативи, за да се насърчават бдителността и изграждането на устойчиви навици за превенция от киберзаплахи. Изследванията показват, че 80% от кибератаките могат да бъдат преодоленни чрез мерки за изграждане на определени навици в обществото при ползването на цифровите технологии във всекидневието, така че да се сведе до минимум рискът от злонамерена намеса в личното и корпоративно киберпространство. Тези инициативи ще помогнат на хората да осъзнаят своята роля и отговорност за опазването на тяхната киберсобственост и идентичност онлайн.

България е приела необходимата нормативна уредба за транспониране на Директива (ЕС) 2016/1148 относно мерки за високо общо ниво на сигурност на мрежите и информационните системи в ЕС със Закона за киберсигурност. Определени са компетентните органи и е установена цялостна система на координация и взаимодействие между администрациите, както и правила за докладване на инциденти в киберсигурността, засягащи административните органи и доставчиците на цифрови услуги на национално и европейско ниво. Определени са административните органи, към които се създават национални компетентни органи по мрежова и информационна сигурност (МИС) и е приета Методика за определяне на оператори на съществени услуги в съответствие със Закона. Националната политика за киберсигурност предполага развитие в няколко ключови области: развитие на националната система за киберсигурност и устойчивост; мрежовата и информационна сигурност; засилване на противодействието на киберпрестъпността; киберотбрана и защита на националната сигурност; повишаване на осведомеността, знанията и компетентностите и развитие на стимулираща среда за изследвания и иновации в областта на киберсигурността и международното сътрудничество. Дефинирани са критичните инфраструктури, представляващи особено важна част от националната икономика и общество и основна среда на дейностите по киберсигурност. Постигането на киберустойчивост налага сигурност и надеждност на хардуерните и софтуерни устройства, технологиите, информацията, хората, свързаността и оперативната съвместимост на комуникационните канали, системи и услуги и специфични изисквания към дизайна и реализацията им.

В периода 2020-2022 г. ще бъдат изпълнени три проекта с европейско финансиране, в резултат на които ще се изгради основният капацитет на националния център CERT за анализ на злонамерен софтуер, провеждане на разследвания и участие в механизма за сътрудничество на MeliCERTes (Cyber Security DSI Core Service Platform); ще се подпомогне създаването на ефективна система за киберсигурност, за мониторинг на общото състояние и анализ на тенденциите в киберпространството,

за превенция, координация и възстановяване при киберинциденти и за активно и ефикасно противодействие на киберзаплахите; разработване на симулационни платформи за провеждане на обучения за предотвратяване, откриване, реагиране и смекчаване на сложни кибератаки в областта на авиацията, интелигентните мрежи и военноморската област. С реализацията на тези проекти ще се постигнат около 30% от способностите на националния CERT и ще се повиши нивото на неговата зрялост.

През следващия програмен период държавата ще продължи да развива и подобрява централизираните механизми и инструменти за сигурна защита на данните и публичните услуги. Безопасното и широко използване на продукти и услуги, базирани на данни, ще зависи от прилагането на най-високи стандарти за киберсигурност. През 2021 г. ще влязат в сила първите европейски схеми за сертифициране на киберсигурността. Това е свързано с изграждане на национален капацитет за изпълняване задълженията на всяка държава членка да определи Национален орган за сертифициране на киберсигурността, включително изграждане на експертиза в сферата на сертификацията и стандартизацията. Ще следва да бъдат разработени ресурси за анализ на рисковете, в технически и политически контекст, с оглед на нарастващата зависимост от доставчиците на оборудване във веригата на доставките. Следва да бъдат предприети мерки и инвестиции за коопериране с частния сектор и научните организации, под формата на евентуално публично-частно партньорство, с което да бъде определен Национален координационен киберцентър (съгласно предложението за Регламент 2018/0328 (COD), който национален център ще бъде отговорен за изграждането и поддържането на киберобщност и разпространение на информация за финансиране на киберкомпонентите от Програма за цифрова Европа и Механизма за свързване в Европа.

Киберзащитата е набор от много комплексни мерки – технологични, организационни, правни, които включват също и разпространение на добри практики, политики за сигурност, квалифициран персонал както в публичния, така и в частния сектор. Отчитайки всичко това новите инвестиции ще бъдат насочени към:

- Укрепване на капацитета на националния и на секторните екипи за реагиране при инциденти с компютърната сигурност - за да се изпълнят изискванията заложи в Закона за киберсигурност и да се предоставят всички реактивни и проактивни услуги, съгласно указанията на Агенцията на Европейския съюз по киберсигурност (ENISA);
- Изграждане на капацитет и способности на компетентните органи в ключовите сектори като енергетика, транспорт, околна среда, и др. за организиране и подпомагане на операторите на съществени услуги и доставчиците на цифрови услуги в техните сектори;
- Изграждане на експертен и технически капацитет за активно и ефикасно противодействие на киберзаплахите под формата на специализирани учения, оборудване и системи за мониторинг и реакция;
- Изграждане на национален капацитет за изпълняване задълженията на Национален орган за сертифициране на киберсигурността, включително изграждане на експертиза в сферата на сертификацията и стандартизацията;
- Разработване на ресурси за анализ на рисковете, в технически и политически контекст, с оглед на нарастващата зависимост от доставчиците на оборудване във веригата на доставките;
- Организиране и провеждане на киберучения и изграждане на национална електронна платформа за симулации на събития и инциденти в киберпространството
- Разработване и надграждане на механизми за „vulnerability threat disclosure“, (съобщаване на уязвимости и заплахи) както и механизъм за управление на кризи, с което ще се допринесе за координацията на европейско ниво и прилагането на предстоящата ревизия на Директивата за мрежова и информационна сигурност;
- Мерки за изграждане на цифрова грамотност и повишаване на осведомеността чрез разработване и разпространение на информационни материали и организиране на широкомащабни информационни кампании, с които да се иницира дискусия в обществото, да се образова аудиторията и да се дадат насоки за изграждането на устойчиви навици за киберхигиена.

В качествено отношение, **амбициите** към края на програмния период са за:

- подобрен научноизследователски и иновационен капацитет и продуктивност за развитие и интегриране на високи технологии в индустрията, в подкрепа на МСП, създаване на нови продукти, пазари и развитие на регионите;
- изградена научноизследователска и иновационна екосистема, част от паневропейската научноизследователска и иновационна мрежа с висококачествени човешки ресурси, услуги и продукти; увеличен мащаб на екосистемата от стартиращи иновативни предприятия;
- модернизиран академични структури, реструктурирани по направления с растящ потенциал,

национална и международна свързаност и потенциал за генериране на нови знания и технологии, както и способност за качествено възпроизводство на човешкия потенциал;

- намалени регионални и вътрешнорегионални дисбаланси чрез използване на пълния потенциал на регионите и по-добра свързаност и използване на ресурсите на висшите училища, научните организации и бизнеса;
- подобрена международна видимост, конкурентоспособност и ефективност на научноизследователската и иновационна система, включително на МСП;
- развити и обучени висококвалифицирани специалисти с интердисциплинарни и дигитални умения, предприемачество, проектна компетентност;
- увеличаване на интернационализацията / експортния потенциал на предприятията;
- нараснал дял на стартиращи предприятия, които създават висока добавена стойност за икономиката и за българския износ;
- нараснал дял на МСП, достигнали и подпомогнати във фаза на растеж, включително бързорастящи предприятия;
- проактивна, адаптивна и открита цифрова държавна администрация;
- сигурни, леснодостъпни, персонализирани и мобилни по подразбиране е-услуги, в услуга на гражданите и бизнеса;
- напълно функционираща, свободно достъпна информационна система за научни резултати, данни и услуги, постигнати с публично финансиране;
- достоверни, налични, достъпни, сигурни и оперативно съвместими публични данни и свързани данни, като източник на растеж и иновации в обществото;
- напълно интегрирана национална система за киберсигурност със способности за адаптиране към динамиката на глобалните киберзаплахи и за реакция при мащабни атаки срещу българските информационни ресурси;

В количествено отношение, **амбициите** към края на програмния период са за

- повишаване на иновационното представяне на страната, достигайки ниво над 65% спрямо средното за ЕС, като се премине от „скромен“ към „умерен“ иноватор;
- нарастване на дела на иновативните предприятия от общия брой предприятия от 27.2 (2016) на 32 (2026);
- нарастване на дела на високотехнологичния износ в общия износ (% нормализиран индекс) от 0.27 на 0.45;
- нарастване на дела на МСП с пазарни и организационни иновации от 18% на 25%;
- нарастване на международните научни публикации в съавторство с учени от чужбина (нормализиран индекс) от 0.1 на 0.35;
- увеличаване на заявките за патенти към Европейско патентно ведомство на 1 милион население от 4.13 на 10;
- нарастване на броя изследователи на 1 милион население от 1 827 на 2 500;
- достигане средното ниво в ЕС на Индекса за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото (DESI) от 36.2 към момента;
- достигане ниво от 50 на измерение „Внедряване на цифрови технологии“ на DESI от 18 към момента;
- достигане ниво от 70 на измерение „Цифрови обществени услуги“ на DESI от 51.5 към момента;
- достигане ниво от 75 на Индикатора за добро управление на Световна банка, от 59.84 (2017);
- достигане средното ниво в ЕС на Стълб „Индекс за онлайн услуги“ (OSI) на Индекса за развитие на електронното управление на ООН (EGDI), от 0.7639 към момента

С инвестициите по ЕФРР ще бъде осигурена **допълняемост на реализираните политики с национални средства** и средствата от други фондове на ЕС, както следва:

- План за възстановяване и устойчивост в областта на: повишаване темповете на икономическо възстановяване и трансформация чрез научни изследвания и развитие; развитие на индустриалните паркове и тяхната инфраструктурна свързаност; мащабно изграждане на цифрова инфраструктура; цифровизация на ключови процеси в администрацията на съдебната власт; икономическа трансформация чрез целенасочена подкрепа за предприятията;
- проекти по Рамковата програма на ЕС за научни изследвания и иновации, Европейски съвет за иновации и Програма „Разширяване“;
- изграждане и поддържане на научноизследователската инфраструктура съгласно Националната пътна карта за научна инфраструктура;
- развиване на Българския облак за отворена наука, надграждане на националното хранилище за отворена наука, изграждането на институционални хранилища във всички региони и свързането им с Европейския облак за отворена наука;

- национални програми по подобие на „Петър Берон“, НИЕ и „Вихрен“ за развитие на висококачествен човешки потенциал чрез привличане на водещи изследователи от чужбина у нас за основаване и развитие на лаборатории и екипи на най-високо научно и технологично ниво;
- проекти на Националния иновационен фонд, Фонд „Научни изследвания“ и Програма „ТехноСтарт“ за стартиращи предприятия;
- национални политики, основани на Новата европейска индустриална стратегия и Стратегията относно МСП за устойчива и цифрова Европа;
- нови и възстановени средства от прилагането на финансовите инструменти в предишните програмни периоди (2007-2013 и 2014-2020 – управлявани от ЕИБ, Национален гаранционен фонд и Фонд на фондовете);
- мерки от Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони за споделяне на знания, иновации и дигитализация в земеделския сектор и селските райони и стимулиране на тяхното внедряване в практиката;
- мерки за създаване, развиване, модернизиране и поддръжка на информационни системи в областта на предотвратяването и противодействието на тероризма и радикализацията, тежката и организираната престъпност, киберпрестъпността, управлението на границите и общата визова политика, включително оперативната съвместимост на тези информационни системи и тяхната комуникационна инфраструктура, на основата на фондовете в областта на вътрешните работи.

**Цел на политиката 2: По-зелен, нисковъглероден преход към икономика с нетни нулеви въглеродни емисии и устойчива Европа чрез насърчаване на чист и справедлив енергиен преход, зелени и сини инвестиции, кръгова икономика, смекчаване на последиците от изменението на климата и приспособяване към тях, превенция и управление на риска и устойчива градска мобилност**

Интервенциите по тази цел на политиката (ЦП) ще допринесат за устойчиво управление и използване на природните ресурси, позволяващо задоволяване на нуждите на икономиката и обществото, при запазване на екологичната устойчивост. Реализацията на планираните интервенции ще е от критично значение за приноса на страната в изпълнението на амбициозните цели на европейско ниво, зададени със Зелената сделка. Националните приоритети за справяне с екологичните предизвикателства са в областта на кръговата икономика, енергийната ефективност, водоснабдяването и канализацията, чистия въздух, превенцията на риска и биологичното разнообразие. Устойчивото използване и управление на ресурсите е условие за **трансформирането на икономиката от линейна в кръгова**, което ще доведе и до намаляване на ресурсната и енергийна интензивност.

По отношение на ресурсната ефективност през периодите 2007-2013 и 2014-2020 г. се предоставя подкрепа за постигане на целите за 2020 г. относно общинското и регионално управление на битовите отпадъци. През програмния период 2007 -2013 г. беше подкрепено изграждането на 19 интегрирани системи за управление на отпадъците, а през 2014-2020 г. бяха предоставени финансови ресурси за инвестиции в още 17 региона. За част от регионалните системи е необходимо да се подобри съществуващата инфраструктура, за да се постигнат целите за 2030 г. Подкрепа за това ще бъде предоставена през периода 2021-2027 г. в съответствие с принципа за регионално управление на отпадъците, който е добра практика от двата програмни периода.

Ще се подкрепят и мерки, водещи до „затваряне на кръга“ на жизнения цикъл на продуктите – от производството и потреблението до управлението на отпадъците.

Мерките в областта на кръговата икономика и ресурсната ефективност ще бъдат насочени към:

- насърчаване на ефективното използване на ресурсите по време на целия жизнен цикъл на продуктите – проектиране, производство, потребление, управление на отпадъците;
- подкрепа за предприятията за въвеждане на нисковъглеродни, ресурсно и енергоефективни технологии, в т.ч. безотпадни технологии, редуциране на количествата отпадъци, генерирани в процеса на производство, развитие на индустриална симбиоза, използването на алтернативни суровини, рециклирани материали като суровини, поправка и повторна употреба на продуктите и др.;
- предотвратяване образуването на битови отпадъци – мерки по отношение образуването на отпадъци и такива, свързани с фазата на потребление и употреба;
- подобряване на степента на рециклиране, вкл. чрез осигуряване на задължително разделно събиране на рециклируемите фракции;
- разработване и популяризиране на продукти, материали и услуги, по-устойчиви и подходящи за дълготрайно използване и по-лесни за рециклиране, както и модернизация на производството във връзка с новите изисквания към продуктите;



- инвестиции в развитието на инфраструктурата, свързана приоритетно с управление на битовите отпадъци с фокус върху рециклиране и разделно събиране, за постигане на целите за 2030 г. за рециклиране и намаляване количествата на депонираните битови отпадъци;
- повишаване на осведомеността относно практиките и поведението във връзка с устойчивото потребление, кръговата икономика и ресурсната ефективност.

Изпълнението на интервенциите ще е насочено към разработването и въвеждането на иновации в областта на кръговата икономика съобразно със Иновационната стратегия за интелигентна специализация 2021 – 2027 г.

Ще продължат и усилията за намаляване на **енергийната интензивност** на икономиката чрез изпълнението на мерки, насочени към подобряване на енергийната ефективност в предприятията. Интервенциите ще бъдат съобразени и ще допринасят за изпълнението на стратегическите цели и приоритети съгласно Интегрирания план в областта на енергетиката и климата на България за 2021-2030 г. Основните интервенции за предприятията ще обхващат:

- мерки за енергийна ефективност в предприятията въз основа на препоръки от енергиен одит;
- въвеждане и сертифициране на системи за енергиен мениджмънт и за мониторинг и контрол на енергопотреблението;
- осигуряване на интегриран подход за фокусирано и координирано прилагане на мерки за енергийна ефективност във всички икономически сектори.

Мерките се допълват от интервенции в рамките на ЦП 5 по отношение на енергийната ефективност на сградния фонд, по специално на публични и жилищни сгради, както и от мерките, насочени срещу замърсяването на атмосферния въздух по ЦП 2 по-конкретно подмяната на отоплителни уреди на твърдо гориво с алтернативни източници на отопление, които в допълнение към подобряване качеството на атмосферния въздух, ще имат принос и към повишаване енергийната ефективност на българските домове.

В областта на политиките по околна среда основно място заема **интегрираното управление на водите**, насочено към опазване и подобряване състоянието на водите и постигане и поддържане на добро количествено, химично и екологично състояние на водните тела в България и на околната среда в морските води. Към 2020 г. в България има 329 агломерации: 99 – с над 10 000 е.ж. и 230 – с между 2 и 10 000 е.ж. През програмните периоди 2007-2013 и 2014-2020 интервенциите бяха насочени към развитие на ВиК инфраструктурата с цел за постигане на съответствие с Директива 91/271/ЕИО (по отношение на събирането и пречистването на отпадъчните води) и Директива 98/93/ЕО (по отношение на водоснабдяването). Бяха подкрепени и мерки за управление на речните басейни съгласно разработените Планове за управление на речните басейни (РПИП) и този подход ще се прилага и в периода 2021-2027 г. За надграждане на постигнатите резултати, инвестициите през периода 2021-2027 г. ще са насочени основно към:

- подобряване на водоснабдяването и събирането и пречистването на отпадъчните води, като инвестициите ще се извършват в съответствие с разработените регионални прединвестиционни проучвания при спазване на принципа „един консолидиран регион – един регионален воден оператор – едно РПИП – един проект“;
- изграждане и реконструкция на инфраструктура за събиране и пречистване на отпадъчни води в агломерациите с над 10 000 е.ж., с цел постигане на съответствие с изискванията на Директива 91/271/ЕИО. При наличие на финансови ресурси в консолидираните региони, в които е постигнато съответствие за агломерациите с над 10 000 е.ж., е допустима подкрепа на инфраструктурни мерки в агломерации с между 2,000 и 10,000 е.ж., в допълване с мерките, финансирани по ПВУ;
- изграждане и реконструкция на водоснабдителна инфраструктура за постигане на съответствие с Директива 98/83/ЕО и Директива (ЕС) 2020/2184, допринасяща за намаляване на водните загуби във водоснабдителната мрежа;
- опазване качеството на питейните води, вкл. установяване на зони за опазването им в района на съоръженията за водовземане, за постигане на съответствие с целите за постигане на добро състояние на водните тела в изпълнение на Рамковата директива за водите;
- други мерки за и от ПУРБ за подобряване на състоянието на водите.

По отношение на **замърсяването на въздуха** фокусът ще е върху замърсяването с фини прахови частици като ще се адресира с мерки, насочени към двата основни източника на замърсяване - битовото отопление и транспорта. Мерките ще допринесат и за изпълнението на целевите нива за полиароматни въглеводороди. През 2014-2020 пилотният характер на мерките и ограниченият финансов ресурс наложиха интервенции в ограничен брой общини, свързани с подмяната на отоплителни уреди на твърдо гориво и подмяна на подвижен състав на обществения транспорт с екологосъобразни превозни средства. С цел постигане на съответствие с нормите за ФПЧ10 и ФПЧ2.5

съгласно изискванията на Директива 2008/50/ЕС, след 2021 г. ще продължи изпълнението на мерки за намаляване количествата на замърсители и справяне с основните източници на замърсяване. Основни области на интервенция ще бъдат:

- подмяна на индивидуални отоплителни устройства на твърдо гориво с алтернативни източници на отопление. Ще се подпомага въвеждане на „Зони с ниски емисии“ за битово отопление и транспорт. Фокусът ще бъде към общините с нарушено качество на атмосферния въздух;
- подкрепа на електромобилността чрез подмяна на остарелия високоемисионен автомобилен парк на физическите лица с екологосъобразни МПС в градовете с лошо качество на атмосферния въздух и задължителна дерегистрация и рециклиране на дизеловите автомобили (приоритет pre-Euro и Euro 1).
- увеличаване на броя на енергийно ефективния и с ниски емисии подвижен състав на пътническият ж.п. транспорт, което ще допринесе за подобряване ефективността на цялата система за транспорт/мобилност.

Мерките по отношение намаляване нивата на замърсяване на въздуха ще бъдат надграждащи и ще допълват интервенциите в рамките на проект LIFE17 IPE/BG/000012 – LIFE IP CLEAN AIR „Българските общини работят заедно за подобряване на качеството на атмосферния въздух“. Постигнатите резултати по този проект и по процедурата по ОПОС 2014-2020 г., подкрепяща подмяната на отоплителни устройства на твърдо гориво, са стимул за жителите в общините с нарушено качество на атмосферния въздух за преминаване към алтернативни източници на отопление. Натрупаният опит и „научените уроци“ ще бъдат използвани за по-ефективно планиране и последваща реализация на мерките през програмния период 2021-2027 г., както и за оптимизиране на сроковете за същинското изпълнение, например своевременна проактивна директна комуникация с крайните получатели на подкрепата - гражданите. В допълнение подмяната на топлоуредите на твърдо гориво ще има принос освен за подобряване на КАВ, и за намаляване на CO2 емисиите и подобряване на енергийната ефективност на българските домове. Някои от мерките ще се допълват с интервенции по ЦП 5, които ще се изпълняват чрез интегрирани териториални инвестиции

По отношение замърсяването от транспорта фокусът е върху намаляване използването на високоемисионни моторни превозни средства, вкл. лични автомобили. Принос към тази политика ще имат осъществяваните на базата на интегрирани териториални стратегии за развитие в рамките на интегрирания териториален подход по ЦП 5 мерки за насърчаване на мултимодална устойчива градска мобилност и развитие на градската среда, вкл. подмяна на подвижния състав на обществения транспорт. С инвестиции в подмяната на автопарка на обществения транспорт и личните автомобили с по-екологосъобразни МПС и осигуряването на базисна зарядна инфраструктура за тях ще насърчи гражданите поетапно да се откажат от използването на високоемисионни превозни средства.

Акцент на интервенциите ще остане и управлението на **риска от бедствия**. През 2014-2020 г. финансовият ресурс е насочен изцяло към риска от наводнения и свлачища. Подкрепят се мерки от Плановите за управление на риска от наводнения, а инвестициите по отношение на свлачища са ограничени единствено до най-неотложни такива. Планира се през 2021-2027 г. да се надгради постигнатото досега чрез продължаване изпълнението на мерки, свързани с превенция, защита и реагиране при наводнения. Приоритет ще бъде даван на мерки за изграждане на зелена инфраструктура с цел да бъде осигурена висока степен на защита на населението чрез прилагане на екологосъобразни мерки, щадящи околната среда и предлагащи алтернативи на стандартните решения. Там, където това не е приложимо, ще се насърчава прилагането на холистичен подход чрез инвестиции в подобни екосистемно-базирани решения в комбинация със сива инфраструктура. В съответствие с националните стратегически документи (Планове за управление на риска от наводнения) фокусът ще бъде насочен към районите със значителен потенциален риск от наводнения, идентифицирани в програмите от мерки на национално ниво. Ще продължат действията в посока изпълнение на инфраструктурни мерки, допринасящи за управление на рисковете от процеси, свързани с движение на земни маси (свлачищни, срутищни, ерозионни, абразионни). В допълнение към мерките, подкрепяни до момента, ще бъде осигурено финансиране и за действия, насочени към повишаване на опазването на човешкия живот в светлината на безопасността по пътя, адресиране на движението на земни маси покрай пътищата и за осъществяването на отдалечен мониторинг на свлачищата. Съобразявайки анализите на национално ниво (Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие към нея и Национална стратегия за намаляване на риска от бедствия 2018-2030 г.), отчитащи повишен риск от природни бедствия с различен характер, след 2021 г. е планирана подкрепа на мерки, насочени към предотвратяване на рисковете от засушавания, горски пожари и земетресения. В допълнение мерките ще бъдат ориентирани и към идентифицираните ключови рискове (оценени в съответствие с чл. 6, ал. 1 от Решение № 1313/2013/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година относно

механизъм за гражданска защита на Съюза). Основни области на интервенции ще бъдат:

- подобряване превенцията на риска от екстремни явления чрез ранно прогнозиране, моделиране и предупреждение – осигуряване наличието на анализи, данни и модели, идентифициращи нуждите и бъдещите заплахи в резултат на климатичните промени; нарастване на дела на населението с достъп до ранно предупреждение и информация, която повишава нивото на подготвеност за реагиране;
- подобряване управлението на риска от природни бедствия (наводнения, съответно засушавания, горски пожари, процеси, свързани с движение на земни маси, земетресения) – подобряване капацитета на отговорните сили на национално и местно ниво за реагиране в случай на риск от природни катаклизми; повишаване информираността и подготвеността на населението за реакция при риск от бедствие; насърчаване провеждането на информационни и обучителни кампании. Мерките целят вкл. и намаляване на неблагоприятните последици от тези бедствия с природен характер;
- насърчаване прилагането на зелени мерки и екосистемно-базирани решения, насочени към превенция и защита от наводнение с приоритет на тези, идентифицирани в националните стратегически документи;
- въвеждане на съвременни методи и технологии за подпомагане управлението на риска от природни бедствия – насърчаване използването на методи и технологии за дистанционен мониторинг и детекция на тези рискове.

Ще продължат и мерките за опазване, поддържане и възстановяване на екосистемите и присъщото им **биологичното разнообразие**. През периода 2014-2020 г. средствата по ЕСИФ в сектора са насочени изцяло към мрежата Натура 2000. Предвид генерираната забава при въвеждане на управленския подход, усилията за осигуряване на ефективно управление на защитените зони е необходимо да продължат и през 2021-2027. С приемане на измененията в Закона за биологичното разнообразие от Народното събрание на Р България ще бъдат осигурени предпоставките за законодателно установяване на органите за управление. Органите ще бъдат отговорни за разработването на териториални планове за управление на защитените зони, с активното участие на всички ангажирани страни (собственици, администрация, научна общност, неправителствен сектор и други). Детайлността в плановете ще гарантира по-добро планиране и изпълнение на същинските консервационни мерки, заложи в Националната приоритетна рамка за действие за Натура 2000. В тази връзка, основни области на интервенции ще бъдат:

- изпълнение на консервационни / възстановителни мерки за подобряване / поддържане на природозащитното състояние на видове и типове природни местообитания, насочени към мрежата Натура 2000;
- обезпечаване на ефективното и ефикасно управление на мрежата „Натура 2000“ и изграждане на капацитет на ангажираните страни за ефективно участие в този процес, разработване на Планове за управление на защитени зони и подобряване знанията за Натура 2000 и подкрепата на общността;
- мерки за опазване / съхраняване / възстановяване на екосистемите и присъщото им биологично разнообразие извън мрежата Натура.

Част от екологичните приоритети, насочени към адресиране на специфични нужди на местно равнище (идентифицирани в регионалните териториални стратегии) и предполагащи партньорски подход за постигане на цялостни резултати, ще се изпълняват чрез интегрирано териториално развитие.

Видовете дейности по линия на **ЕФМДРА** трябва да допринасят за постигането на целите, заложи в Общата политика в областта на рибарството, чрез изграждане на модерен, ресурсно-ефективен и отговорен сектор на рибарството във връзка с ангажиментите по Зелената сделка, Стратегията за биологично разнообразие и Стратегията „От фермата до трапезата“, като изпълнението им ще бъде насочено в няколко посоки:

- насърчаване на устойчивото рибарство и опазването на водните биологични ресурси чрез:
  - укрепване на икономически, социално и екологично устойчиви риболовни дейности и структуриране на сектора;
  - насърчаване на адаптирането на риболовния капацитет към възможностите за риболов и допринасяне за постигането на справедлив жизнен стандарт в случай на дадено временно преустановяване на риболовните дейности;
  - насърчаване на ефективен контрол в областта на рибарството и на надеждни данни за вземането на решения, основани на знанието;
  - допринасяне за опазването и възстановяването на водните екосистеми, включително мониторинг и съхранение на чувствителни видове, в т.ч. и интервенции за околната среда в морските райони по Натура 2000;

- преференциален подход по отношение на дребномащабната крайбрежна флота.
- насърчаване на устойчивите дейности, свързани с аквакултурите, и на преработването и предлагането на пазара на продукти от риболов и аквакултури чрез:
  - насърчаване на устойчиви дейности, свързани с аквакултурите, в това число аквакултури, предоставящи екологични услуги, както и защита на здравето на животните и хуманното отношение към тях;
  - насърчаване на предлагането на пазара, качеството и добавената стойност на продуктите от риболов и аквакултури, както и преработването на тези продукти, в това число постигането на целите на ОПОР, както е предвидено в член 35 от Регламент (ЕС) № 1380/2013, включително на плановете за производство и предлагане на пазара, описани в член 28 от Регламент (ЕС) № 1379/2013.
- постигане на целите на ОПОР чрез подхода „Водено от общностите местно развитие“ (BOMP) чрез видове дейности, които допринасят за развитието на общностите, занимаващи се с рибарство и аквакултури, в крайбрежните и вътрешните райони;
- укрепване управлението на Черно море и създаване на предпоставки за неговата безопасност, сигурност и чистота. Подпомагането ще бъде насочено към устойчивото стопанисване на морето чрез насърчаване на знанията за морската среда, морското наблюдение и сътрудничеството.

Очаква се интервенциите да допринесат за постигане на следните **резултати**:

- нарастване на дела на предприятията с въведени нисковъглеродни, енерго и ресурсно ефективни технологии;
- принос за постигането на общата кумулативна цел за енергийни спестявания за периода 2021-2030 и междинна цел за 2027 г. 562.5 ktOe (съгласно ИНПЕК);
- принос за увеличаване към 2035 г. на дела на подготовката за повторна употреба и рециклирането на битови отпадъци най-малко до 60% (приложимо за България въз основа на чл. 11, параграф 5, буква в) от Директива (ЕС) 2018/851);
- принос за постигането на целта за рециклиране на най-малко 70% от теглото на всички отпадъци от опаковки;
- нарастване на дела на населението, свързано с поне вторично пречистване на отпадъчни води, до 78%;
- повишаване с 15% на съответствието с изискванията на директивата за пречистване на градските отпадъчни води;
- намаляване дела на населението, живеещо при нива на замърсяване с ФПЧ10 и ФПЧ2.5 над допустимите норми, с поне 50% спрямо 2017<sup>12</sup>;
- осигуряване на ефективно и ефикасно управление на мрежата Natura 2000 – разработени 15 териториални плана за управление на защитени зони;
- 92 броя оценки, показващи запазено или подобро природозащитно състояние на видовете и типовете природни местообитания, предмет на опазване в мрежата Natura 2000<sup>13</sup>;
- намаляване дела на населението, живеещо в риск от бедствия (наводнения, пожари, процеси, свързани с движение на земни маси, земетресения), с поне 35%;
- икономически устойчиво рибарство базирано на синя икономика;
- устойчива експлоатация на рибните ресурси;
- устойчиви и икономически жизнеспособни дейности, свързани с аквакултурите, преработката и предлагането на пазара.

Политиките за адаптация към изменение на климата ще се допълват с интервенциите по ЦП 3 в областта на транспортната свързаност, насочени към увеличаване дела на железопътния транспорт, модернизация на пътната инфраструктура за осигуряване оптимални скорости на движение при оптимален режим на движение на автомобилните двигатели, внедряване на иновации при използваните материали и технологии за строителството, най-вече на пътища, развитие и увеличаване на дела на екологосъобразните видове транспорт, насърчаване на оптималния баланс в използването потенциала на различните видове транспорт, чрез прехвърляне на превоза на товари към по-екологичните видове (железопътен, воден), изграждане и подобряване качеството на зелена инфраструктура и зелени проходи.

Инвестициите по ЕФРР и КФ **ще се допълват с интервенциите**, финансирани с национални средства

<sup>12</sup>Индикаторът ще бъде допълнително прецизиран по отношение на базисната година.

<sup>13</sup>Индикаторът е индикативно остойностен на база работен проект на Националната приоритизирана рамка за действие, нотифициран пред ЕК през м. август 2020 г. за стартиране на технически преговори по одобрението на документа.

или други фондове на ЕС за:

- подобряване на събирането на географски свързана информация за дифузните източници на замърсяване, с цел ефективно планиране на мерки при източника на замърсяване, както и по-коректно прилагане на принципа „замърсителят плаща“ към различните източници на замърсяване в селското стопанство;
- водоизточници за питейни води от подземни води;
- мерки за намаляване на замърсяването върху води от пестициди и други химикали, използвани в селското стопанство;
- мерки за подобряване на водоснабдяването и пречистването на отпадъчни води в агломерации с между 2 000 и 10 000 е.ж., финансирани по Механизма за възстановяване и устойчивост;
- насърчаване повторното използване на вода за напояване и подобряване на ресурсната ефективност;
- предвиждане на мерки за промяна на отглежданите култури с по-сухолюбиви в райони с недостиг на вода и риск от засушаване, въвеждане на водоспестяващи техники за напояване, намаляване на загубите на вода от пренос на вода за напояване чрез изградените ХМС и други;
- специфични мерки за подобряване на състоянието на водите, насочени към възстановяване на естественото състояние на речното легло и подобряване на надлъжната свързаност на речното течение и свързаните с води екосистеми в повърхностните водни тела, при които е установено по-ниско от добро екологично състояние, поради нарушаване на хидроморфологичните условия;
- намаляване / прекратяване заустването на замърсяващи вещества от настоящи и минали промишлени и минни дейности, новопоявили се замърсяващи вещества, фармацевтични вещества, включително извършване на проучвания за попълване на празнини в данните относно замърсяването както от производствените отпадъчни води, така и от канализационните системи на населените места;
- мерки от Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони за изграждане и реконструкция на ВиК инфраструктура в селските райони като приоритетно ще бъдат изпълнени мероприятия за подобряване качеството на водоснабдяването, включително проучвания за нови водоизточници, изграждане на съоръжения за акумулиране на води;
- мерки от Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони за прилагане на правила за добра земеделска практика в селското стопанство с цел намаляване на емисиите на амоняк, азотни оксиди и неметанови летливи органични съединения;
- мерки от Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони за внедряване на инструменти за управление на риска в земеделието и селските райони с цел защита на доходите за земеделските производители при настъпване на неблагоприятни климатични събития, болести и природни бедствия ;
- подкрепа на мерки, насочени към намаляване замърсяването на атмосферния въздух от индустриални източници, съобразявайки принципа „замърсителят плаща“ чрез прилагането на най-добри налични техники и изпълнение на условията в комплексното разрешително или в решението по ОВОС;
- подкрепа на мерки, насочени към защитата на хората, обществените пространства и критичната инфраструктура от свързани със сигурността инциденти, както и ефективното управление на свързаните със сигурността рискове и кризи по линия на фонд „Вътрешна сигурност“ 2021-2027. Управлението на рисковете и реагирането на природни бедствия и кризи са извън обхвата на инструментите в областта на вътрешните работи;
- мерки за повишаване на ресурсната ефективност, финансирани по Механизма за възстановяване и устойчивост;
- мерки, включени в Плановите за справедлив преход на ниво NUTS3, финансирани по Механизма за справедлив преход.

**Цел на политиката 3: По-добре свързана Европа чрез подобряване на мобилността и регионалната свързаност на ИКТ**

Инвестициите по тази цел на политиката ще са насочени към осигуряване на предпоставки за повишаването на конкурентоспособността на икономиката чрез подобряване на транспортната свързаност и достъпност както и осигуряване на адекватна транспортна инфраструктура като ключов елемент от бизнес средата. Посредством предвидените инвестиции ще се допринесе за постигане на напълно интегрирана и конкурентоспособна устойчиво развита транспортна система, отговаряща на икономическите, социалните и екологичните потребности, която да създава необходимите предпоставки за подобряване на мобилността на хора и стоки, което от своя страна ще насърчи

развитието на вътрешния пазар и конкурентоспособността, както и териториалното, икономическо и социално сближаване и опазването на околната среда. Интервенциите ще се осъществяват при ползване на научените уроци от миналия и настоящия програмен период за осигуряване на достатъчна зрялост на проектите, включително чрез консултантска помощ, например от JASPERS, и подготовка на алтернативни проекти, които отговарят на изискванията за финансиране и допринасят за постигане на целите на националните и европейски политики в сектора.

Тези намерения ще бъдат постигнати чрез изпълнение на специфични приоритети за периода 2027/2030 г., а именно:

- модернизация на инфраструктурата с фокус върху Трансевропейската транспортна мрежа и по-специално коридор „Ориент/Източносредиземноморски“, както и върху намаляване на различията в развитието на различните региони в България чрез изпълнение на проекти в Северна България. Интервенциите са определени въз основа на икономическа оценка на планираните инвестиции, подкрепена с актуален анализ на търсенето и транспортен модел, съобразяващ очакваното въздействие от отварянето на пазара на железопътните услуги.
- намаляване на вредните ефекти от транспорта върху околната среда и човешкото здраве – Зелената сделка очертава основните области, допринасящи за декарбонизацията на транспорта, а именно:
  - железопътен транспорт – с фокус върху цифровизацията в сектора, повишаване на енергийната ефективност, закупуване на нов подвижен състав с високи екологични показатели, внедряване на системи за безопасност и сигурност;
  - интермодален транспорт – чрез изпълнение на пакет от мерки за подкрепа на развитието на интермодални транспортни вериги, в които преобладават екологичните видове транспорт (комбиниран транспорт);
  - воден транспорт – не само чрез развитие на пристанищната инфраструктура и изграждане на ефективни връзки с пътната и железопътната система на страната, но и чрез продължаващо внедряване на системи за безопасност, намаляване на замърсяването и подобряване на навигацията, както и осигуряване на условия за целогодишно корабоплаване по река Дунав;
  - електромобилност – насърчаване развитието на зарядна инфраструктура за електромобили, както и развитието на пазара на електромобили;
  - хоризонтални мерки за справедливо отразяване на екологичното въздействие на отделните видове транспорт – с акцент върху по-ефективното прилагане на принципа „замърсителят/потребителят плаща“ и възстановяване на първоначалните нива на таксите в Тол системата; предпочитания за използването на комбиниран транспорт, облекчения за електромобили и др. Железопътният и интермодалният транспорт трябва да се конкурират равнопоставено с пътния транспорт.
- подобряване на пътната безопасност чрез изпълнение на набор от мерки в тематични области и цели на Националната стратегия за безопасност на движението по пътищата в Република България за периода 2021 – 2030 г., основно в областта на пътната инфраструктура, превозните средства, контрола и преди всичко човешкия фактор.

По отношение на **железопътната инфраструктура** ще продължат усилията за изграждане на интегрирана и оперативна съвместима железопътна мрежа на територията на страната като част от Трансевропейската железопътна мрежа, съгласно стандартите, предвидени в Регламент 1315/2013 относно насоките на Съюза за развитието на трансевропейската транспортна мрежа. Експлоатационните параметри на железопътната инфраструктура ще бъдат подобрени в съответствие с търсената в страната услуга и изискванията за безопасност. За постигането на по-високо качество на железопътните услуги и нарастване на дела на превозените пътници и товари, тези мерки ще бъдат съпроводени с дейности за цялостно подобрене и на техническите характеристики на подвижния състав. Чрез изграждането на връзки с железопътните транспортни мрежи на съседните държави ще бъде адресирана и съществуващата недостатъчна интеграция на националната в европейската железопътна система, което отваря възможности за икономическото развитие на страната, включително транс-граничното сътрудничество. Планираните направления на интервенции са българо-сръбска граница – София – Пловдив, с което да се завърши изцяло железопътният коридор от турската граница до сръбската граница и да бъде изградена линията София – Радомир – Гюешево – граница със Северна Македония, което да осигури свързването на мрежите на България и Северна Македония.

Усилията за подобряване на качеството на **пътната инфраструктура** в страната, както и за осигуряването на по-ефективни транспортни услуги, ще бъдат продължени. Приоритет ще бъде

навременното изграждане на Трансевропейската пътна мрежа, включително доизграждането на магистрални пътища по най-важните направления на страната. В следващите години фокусът ще бъде доизграждането на автомагистралните връзки в Северна България, с оглед на повишаването на пътната безопасност в тази част на страната и осигуряването на условия за преминаването на трафика от/към Варна (АМ Хемус) и в посока север – юг по направленията Дунав мост 1 – Русе – Велико Търново – тунел под Шипка – Южна България и Дунав мост 2 – Видин – София – Южна България. Интервенции ще бъдат насочени и към подобряване на качеството на пътищата, с фокус върху пътищата от най-висок клас, както и върху подобряване на свързаността и достъпността до Трансевропейската транспортна мрежа и важни икономически центрове (обекти на транспортната инфраструктура, индустриални зони и др.), посредством строителство, реконструкция и рехабилитация на пътни връзки.

Акцент на интервенциите ще продължи да бъде насърчаването на **интермодалния транспорт** и по-добрата интеграция на отделните видове транспорт като средство за подобряване на общата ефективност на системата и за ускоряване на разработването и внедряването на иновативни транспортни схеми и технологии. За тази цел ще се подготви съответна рамка, която ще интегрира организационните и инвестиционни мерки в тази област. Ще продължат усилията за подобряване на състоянието на наличната инфраструктура за комбинирани превози, която не отговаря на изискванията за извършване на модерни товарни и превозни дейности. Мерки ще бъдат предприети и за изграждането на действащи директни оперативни/логистични връзки между железопътния, речния и морския транспорт с основните индустриални зони и по основните транзитни пътни направления, както и подобряването на техническото състояние на ж.п. линиите и съоръженията. Подготовката на интермодални терминали, обезпечени с оборудване съгласно изискванията за извършване на комбиниран транспорт, ще способства цялостното развитие на транспорта и търговията в страната, като същевременно ще доведе до благоприятни за околната среда последици като позволи нарастване на дела на превозените товари от железопътния транспорт за сметка на дела на автомобилния. Ще продължи и модернизацията на железопътни гари по направленията, които се изграждат.

Освен за модернизиране на инфраструктурата, ще се работи за подобряване на свързаността на българската транспортна система с единното европейско транспортно пространство по отношение на **оперативната съвместимост на мрежите**. От съществено значение са инвестициите в интелигентните транспортни системи (ИТС). В железопътния транспорт се очаква да бъде постигнат значителен напредък по отношение на оборудването с ERTMS. В голяма степен ИТС ще бъдат внедрени за обслужване на трафика по основните транзитни пътни направления (автомагистрала), ще се работи за въвеждане на цифрово предаване на информация за товарни превози, което ще допринесе за намаляване на административната тежест и подобряване на логистичните операции. Ще продължи надграждането и на интелигентните системи за подобряване на транспортните услуги във водния транспорт. Усилията ще бъдат насочени към подобряването и развитието на услугите за потребителите - ИТС, системи за управление на трафика, покритие с Wi-Fi свързаност, мрежа за алтернативни горива. Внедряването на модерни информационни системи за управление и контрол на движението в градовете ще позволи намаляване на задръстванията, нивата на шум и вредното въздействие върху околната среда, при повишаване на транспортната безопасност.

По-широкото развитие на **електромобилността** ще допринесе за устойчивостта на транспорта. Усилията ще бъдат насочени към въвеждането на норми за потребление на енергия при шофиране и норми за емисиите от сухопътните превозни средства (приложими не само при първоначалната регистрация, но и при последваща продажба/регистрация на превозните средства); въвеждане на зони за достъп (особено в централните градски части) само за енергийно ефективни и нискоемисионни превозни средства; достъп до нулевоемисионни автобусни ленти на местата за ползване; стимулиране навлизането на услуги за съвместно ползване на автомобили с нулеви емисии и др.

Друго хоризонтално направление на инвестициите по отношение на всички видове транспорт е **пътната безопасност**, в изпълнение на Националната стратегия за безопасност на движението по пътищата в Република България с хоризонт 2021 - 2030 г. В тази връзка, при осъществяване на инвестициите по тази цел на политиката усилията ще бъдат насочени и към: основано на интегритет управление; социално-отговорно поведение; контрол: ефективен и превантивен; икономична пътна инфраструктура; превозни средства, които защитават; животоопазваща верига.

В областта на **градския транспорт**, в допълнение към развитието на устойчива градска мобилност интервенциите ще са насочени към изграждането на ж.п. възли, ключови гарови комплекси, както и връзки с регионалната и националната пътна и железопътна мрежа.

Очаква се интервенциите да допринесат за постигане на следните **резултати**:

- достигане на 50% завършеност на основната TEN-T жп мрежа (при 11% към момента);
- достигане на 100% завършеност на основната TEN-T пътна мрежа (при 50% към момента);
- намаляване на броя загиналите при пътно-транспортни произшествия с 25% спрямо данните за 2018 г. (8.7 на 100 000 жители) до не повече от 6.5 на 100 000 жители;
- намаляване броя на тежко ранените при пътно-транспортни произшествия с 30% спрямо данните за 2018 г. (28 на 100 000 жители) до не повече от 20 на 100 000 жители;
- нарастване на дела на железопътния транспорт до 22% от общо превозените товари спрямо 15.5% през 2019 г.;
- 100% високоскоростна свързаност на общинските центрове.

Инвестициите по ЕФРР и КФ **ще се допълват с интервенциите**, финансирани с национални средства или други фондове на ЕС за:

- развитие на пристанищната и летищна инфраструктура чрез публично-частно партньорство;
- доизграждане и поддържане на изградените пътна и железопътна мрежи - досега изградените магистрали се намират основно в южната част на страната, поради което завършването на автомагистрала „Хемус“ има изключително значение за развитието на икономиката на Северна България и целия транспортен сектор. Постъпленията от пътни такси ще продължат да се инвестират в развитието и поддържането на пътната инфраструктура. В тази връзка приходите от въвеждането на тол такси за тежкотоварните автомобили ще допринесе за завършване на основната Трансевропейска пътна мрежа в България;
- поддръжка във водния транспорт (драгажни дейности, укрепване на кейови стени и други);
- за подобряване на транспортната свързаност между България и Румъния се предвижда възможност по програмата за ТГС Румъния-България 2021-2027 да бъде изпълнен стратегически проект за изготвяне на пред-инвестиционно проучване за оползотворяване потенциалите на река Дунав. Предвижда се проектът да включва, от една страна, дейности за анализ на икономическия потенциал за развитие на териториите от двете страни на границата, съществуващия и прогнозен трафик, потенциала за свързаност между регионите, а от друга страна - пълно пред-проектно проучване на нуждите в областта на транспортна свързаност по видове транспорт и планиране модернизацията/рехабилитацията и разширяването на съществуващи и изграждането на нови връзки между Република България и Румъния, които могат да бъдат финансирани в рамките на програмата за сътрудничество или оперативните програми в двете държави, и други източници. След реализацията на проекта – и в зависимост от неговите резултати – ще бъдат обследвани възможностите за изграждане на нови транспортни връзки (в т.ч. мостови съоръжения и/или фериботни линии) посредством публично-частно партньорство;
- финансиране на проекти и мерки основно в зелен транспорт (железопътен и воден), осигуряване на оперативна съвместимост на мрежите както и за съвместно решаване с Румъния на проблемите в свободно течащия участък на Долен Дунав чрез изпълнение на инженерни мерки по Механизма за свързване на Европа;
- мерки за подкрепа на по-широкото внедряване на цифровизацията и интелигентните железопътни транспортни системи, повишаване на транспортната свързаност, включително чрез закупуване на енергийно-ефективен и удобен подвижен състав.

#### **Цел на политиката 4: По-социална Европа чрез изпълнение на европейския стълб на социалните права**

Интервенциите по тази цел на политиката ще бъдат насочени към осигуряване развитието на човешкия капитал и повишаване качеството за всички граждани чрез формиране и повишаване качеството на човешкия капитал като основен фактор за икономическото развитие. По-високо качество на човешкия капитал ще бъде постигнато чрез по-качествено образование, сигурна заетост, социално включване, равенство и участие на всички граждани. В тясно сътрудничество със социалните партньори и гражданските организации ще се подпомогне активното приобщаване на уязвими групи в заетост и социално включване, чрез повишаване на възможностите им за започване на работа, подобряване на уменията, квалификация и преквалификация, насърчаване на социално-икономическата им интеграция, подобряване на достъпа им до качествени социални и интегрирани услуги, посреднически услуги за намиране на работа, преодоляване на тежките материалните лишения и лошите жилищни условия, включително чрез индивидуализирано подпомагане. Инвестиции с висок приоритет ще адресират развитието на образованието с цел подобряване на качеството, ефективността, приложимостта по отношение на пазара на труда и насърчаване на равния достъп до приобщаващо образование и учене през целия живот. Високата несигурност, свързана с потенциални следващи вълни на COVID-19, е аргумент за продължаване на усилията за цифровизиране на процеса на обучение, надграждайки постигнатото и започнатото през настоящия



програмен период по отношение на осигуряване на подходящо оборудване, инфраструктура и умения на преподавателите.

Всички интервенции по ЦП 4, реализирани чрез финансираните по ЕСФ+ програми в България, допринасят за трите глави на Европейския стълб на социалните права. Глава 1 „Равни възможности и достъп до пазара на труда“ се подпомага от мерки за активно включване, равни възможности за заетост, образование, социално подпомагане и достъп до услуги, възможности за обучение и учене през целия живот. Глава 2 „Равни условия на труд“ излиза на преден план в програми, подпомагащи подобряването на здравето и условията на труд, вкл. работни места на бъдещето и по-добри условия на труд за специфични групи (жени, възрастни хора и др.), насърчаване на предприемачеството и самостоятелната заетост, мерки за по-добро съвместяване на професионалния и личния живот и подкрепа за добър социален диалог и съвместни дейности на социалните партньори. Правата в Глава 3 „Социална защита и приобщаване“ са адресирани с мерки в областта на социалното приобщаване за всички уязвими групи, дългосрочни грижи, детски грижи и мерки в подкрепа на здравната система и за улесняване достъпа до по-добро здравеопазване. Достъпът до различни услуги (финансови, социални, административни, информационни) ще бъде улеснен чрез цифровизацията и развитието на нови умения за дигитален обхват.

Основен акцент ще бъде повишаването на мотивацията за учене и задържане на учениците в клас и качеството на **образованието и обучението** с акцент върху придобиване на аналитични умения и развиване на креативна мисъл посредством прилагането на ориентирано към ключовите компетентности преподаване и учене чрез модернизиране на образователните програми, насърчаване на върховите постижения в образованието и подкрепа на иновативни учебни програми, методи и среда. Реформата на учебните програми, която започна с влизането в сила на Закона за образованието през 2016 г., ще бъде напълно завършена през 2022 г., а първите випускници ще се явяват на матура на две нива. Дотогава уменията на учениците по четене и математика в края на 4, 7 и 10 клас ще са оценени поне два пъти и на тази основа биха могли да се предложат някои подобрения на учебните програми. Амбицията е да се пречупи негативната тенденция и бързо да се намали дела на учениците, които не се представят добре по четене, математика и науки, както и да се ускори цифровата трансформация на образованието с възможности за разширяване на обхвата на дистанционното обучение и насърчаване на приобщаването в образование и обучение с цел повишаване на способността на хората да се адаптират своевременно към технологичната трансформация и последващите промени на пазара на труда. Ще се преосмисли ролята на образователната система в условията на информационно общество, характеризирани с бърз достъп до всякакъв вид информация. Мерките за подкрепа ще са насочени към повишаване на привлекателността, качеството и приложимостта на програмите за професионално обучение и към насърчаване на участието в обучение за възрастни, включително инвестиции в модернизация на Средата на преподаване и в лабораторно оборудване. Ще продължи реформата на образователния сектор с подобряване осигуряването на качество, преподаването, моделите на оценяване, с акцент върху изграждане на умения и подкрепа за развитието на творческо мислене. За целта ще се подпомага професионалното развитие на преподавателите и обучаващите чрез подобряване на уменията, капацитета и постоянно повишаване на квалификацията, заедно с насърчаване на иновативните методи на преподаване и развитието на съдържанието.

Текущо се изпълнява проект за подкрепа на политиките за преподавателите в България „Пътна карта за развитие и реформа на политиката по отношение на учителите“ (19BG04 – Подкрепа за изготвянето на пътна карта с конкретни мерки за справяне с недостига на учители в училищното образование: Q3 / 2019 - Q4 / 2020), изпълняван по Плана за сътрудничество и подкрепа за 2019 г. на Програмата за подкрепа на структурните реформи. Министерството на образованието и науката ще получи техническа подкрепа за справяне с редица предизвикателства, свързани с педагогическата работна сила в България – създаване на единен подход за мониторинг и проследяване на напредъка, насочен към развитие на човешките ресурси; създаване и тестване на методика за интегриране на промени чрез утвърждаване и формулиране на специфични елементи на политиките за училищата и педагогическите екипи на основата на резултати.

Ще бъдат концентрирани усилия за разширяване на обхвата на образователната система, особено в основната степен, при осигуряване на условия за равен достъп до образователна услуга и по-гъвкава проходимост между образователните етапи. Значим фокус в тази връзка ще бъде поставен върху политиките за ранно детско развитие. Ще се осъществява ефективно междуинституционално взаимодействие за разширяване на обхвата на предучилищното образование и началния етап на училищното образование, насочено към всички деца, с фокус към децата от уязвимите групи. За предоставянето на висококачествено образование и грижи в ранна детска възраст ще се прилагат целенасочени мерки за полагане основи за усвояване на ключовите компетентности и за формиране

на ценности от най-ранна възраст. Особено значими в тази връзка ще бъдат политиките за насърчаване на образователните иновации в предучилищното образование.

Специален акцент ще бъде поставен върху предотвратяване на преждевременното напускане на училище особено по отношение на уязвимите групи и регионите, характеризиращи се с намаляващи нива на записване в образователната система и все още висок дял на преждеременно напускащи училище, посредством по-целенасочен подход, постоянно разработване на нови модели, включително гъвкави програми за втори шанс, като ще бъдат разработени мерки и механизми, специално насочени към тези групи и региони. Ще се прилагат политики за обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие, но с повече фокус върху тяхната ефективност и увеличаване на достъпа и завършването на образование и обучение на всички нива (от предучилищно до висше образование), включително мерки за премахване на социално-икономическите бариери за уязвимите групи (лица в риск от бедност и социално изключване; лица/групи с ниски доходи, лица/групи с ниска икономическа активност и т.н., със СОП) – стипендии и субсидии, както и подкрепа на иновативни действия в областта на приобщаващото образование.

Ще продължи подобряването на приобщаващото, достъпно и качествено образование и грижите в ранна детска възраст и здравословен начин на живот на децата и учениците, чрез допълнителни занимания по интереси, включително по физическо възпитание и спорт. Ще се развиват гражданските компетентности, компетентностите, свързани с устойчивото развитие, опазване на природата, здравето и грижата за човека, езикова грамотност, личностна и социална компетентност, включително и превенция на рисковете за децата и учениците като участници в движението по пътищата, чрез оптимизирано обучение в областта на безопасността на движение по пътищата. Ще се осигури подкрепа за таланти деца и ученици, както и на такива с изяви дарби. Ще продължи подкрепата за включване в образованието на деца и ученици със специални образователни потребности, приобщаващото образование съгласно индивидуалните потребности за личностно развитие на всяко едно дете и ученик.

Слабостите по отношение на качеството на предоставяното образование ще бъдат адресирани посредством подобряване измерването на резултатите от учебния процес, интензифициране на процесите на навлизане на модерните технологии за преподаване и учене в учебния процес, подобряване на материалната база и образователната среда в образователните институции и мерки, насочени към повишаване на квалификацията на преподавателския състав, за работа с цифрови технологии, за въвеждане на обучение в дигитална среда, за прилагане на иновативни методи и за привличане и задържане на млади кадри в сферата на образованието. Ще продължи изграждането на образователна облачна среда и създаването на ресурси и умения за използване пълния потенциал на дигиталните технологии за повишаване на интереса за учене, нивото на придобитите умения, адаптивността към околната среда и пазара на труда и приобщаване на всяко дете в учебния процес, включително чрез мониторинг на резултатите и оказване на персонализирана подкрепа. Особено силен акцент ще бъде поставен върху развитието на иновативните училища и моделът на училище, при който модерна учебна среда и технологично оборудване насърчават нови образователни програми, повишаване на уменията в STEM и повишаване резултатите от ученето и квалификацията на учителите. Ще продължат усилията за повишаване приложимостта на училищното образование за постигане на професионална и личностна реализация. В тази връзка ключово значение ще има разширяването на географския обхват на системното обучение в реална работна среда и увеличаване на възможностите за осъществяването му по различни професии, което да е съобразено с потребностите на бизнеса на регионално и местно ниво. На всички нива на образование и обучение ще се провеждат политики за развитие на ключовите компетентности, включително чрез подкрепа и насърчаване на различни подходи и различни среди за учене, за създаване и прилагане на съвременни методи за оценяване и самооценка, за разработване и оценка на образователни ресурси. Също така ще се оказва подкрепа за международно сътрудничество и мобилност на учащи и преподаватели с цел увеличаване на капацитета на организациите, предоставящи образование и обучение, от образованието и грижите в ранна детска възраст до завършване на образование, включително организациите, предоставящи образование за възрастни. Ще бъде подкрепена и мобилност на преподаватели и адаптирането им към работна среда в различни райони с концентрация на деца и ученици от уязвими групи. Ще се подкрепят мерки за създаване на адекватни възможности за квалификация и преквалификация, за включване и задържане на пазара на труда, с цел постигане на съответствие на системите за образование и обучение с нуждите на пазара на труда. За осигуряване на по-добро съответствие на необходимите и предлаганите умения, с активното участие на социалните партньори ще се актуализира системата на квалификацията в ПОО и ще са приложени секторен подход при актуализацията на учебното съдържание, учебната програма, обученията на преподаватели в областта на професионалното обучение и подготовката на наставници

в системата на дуално обучение. Ще бъде създадена и внедрена система за наблюдение на реализацията на завършилите ПОО. Интервенциите ще са насочени и към повишаване на съгласуваността между потребностите на бизнеса, от една страна, и учебните планове и програми във висшето и професионалното образование и обучение, от друга страна, като се стимулира сътрудничеството и комуникацията между публичния и частния сектор в рамките на учебния процес чрез различни консултативни форми, секторни съвети на уменията, вкл. чрез създаване на център за високи постижения в областта на ПОО. Ще бъдат насочени мерки за подобряване качеството и приложимостта по отношение на пазара на труда на висшето образование, включително съвместните стажове в предприятия. Специфичен фокус в тази връзка ще се постави върху интердисциплинарността и насърчаването на образователните иновации в областта на висшето образование. Ще бъде подкрепен капацитетът и кариерното развитие на академичния състав.

Съществен акцент ще бъде поставен върху развитието на системата на висшето образование, включително чрез свързаност на висшите училища в национални и европейски мрежи. Ще бъдат предложени мерки в посока подобряване на реализацията и връзката с пазара на труда, тъй като те насърчават предприемаческите и творческите умения и знания на завършващите с оглед на бъдещата им реализация на пазара на труда. Особен акцент ще се постави върху адаптиране на учебните планове и програми към предизвикателствата на изкуствения интелект, работата с големи данни и Индустрия 4.0

Системата на висшето образование се регулира от два основни закона – Закона за висшето образование, актуализиран през 2020 г. и Закона за развитието на академичния състав в Република България. Рамковият стратегически документ, който определя визията и общите приоритети на политиката за развитие на висшето образование е Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021-2030 г.

Измененията на Закона за висшето образование, приети през 2020 г., имат за цел осигуряване на устойчивото развитие на системата на висшето образование, включително професионалното развитие на преподавателите.

Утвърдени са политики за развитието на 33-те обществени висши учебни заведения, съдържащи стратегически цели, задачи, целеви стойности и индикатори за прилагането им. Всяка политика е разработена в пряк диалог с ръководството на съответното висше училище, което участва в определянето и конкретизирането на всички компоненти, съдържащи се в политиката. Специален фокус в областта на повишаването на уменията на населението в трудоспособна възраст ще бъде поставен върху ефективното предлагане на възможности за УЦЖ, включително поддържане актуалността на приложните социални компетенции (например за безопасно движение по пътищата, когнитивни умения, дигитални умения и други). Ще се търсят ефективни механизми за въвеждане на индивидуален подход за обучение, основан на идентифициране и признаване на компетентности, придобити от предходно неформално и информално учене или професионален опит, както и осигуряване на насоки и подкрепа за завършване на цяла квалификация или надграждане на придобити професионални умения, която да позволи повторната интеграция на пазара на труда на безработни, включително продължително безработни, икономически неактивни лица, нискоквалифицирани работници и неграмотни лица, включително чрез гъвкави форми на обучение. Повишаването на уменията им и включването им в заетост ще способства повишаването на производителността на труда, като същевременно ще изиграе ролята на инструмент за социално включване на уязвимите групи. Ще продължат инвестициите в целенасочено подобряване на професионалната квалификация на работната сила и придобиването на конкретни професионални компетентности, свързани с реалното търсене на квалифицирана работна сила от работодателите. Ще бъдат предприети стъпки за предоставяне на адекватни стимули и достатъчна свобода и гъвкавост на доставчиците на обучение за адресиране на незадоволените нужди на пазара на труда, но при засилване на контрола по ефективността на проведените обучения и използваните методи, включително и чрез въвеждане на адекватна система за валидиране на получените знания, умения и компетентности от независим орган.

Предмет на широки интервенции на всички нива на образователната система, както и на системата на квалификация и преквалификация, ще бъде преодоляването на ниското ниво на компютърни и цифрови умения на човешките ресурси в страната, което пречат широко използване на информационните и комуникационни технологии и базираните на тях услуги и постигането на цифров растеж. Ще се развият и STEM уменията, преносимите компетенции и базовите умения. Тези мерки, макар залегнали в стратегическите намерения на правителството още преди разпространението на COVID-19 пандемията, придобиха особена актуалност и необходимост в светлината на развитието на социално-икономическите отношения в условия на физическа изолация и усилия за цялостно цифровизиране на услуги и процеси.

По отношение на дистанционното обучение по време на извънредното епидемиологично положение, цифровите технологии и съответно уменията на преподавателите и учащите за използването им, са адекватният начин за поддържане на образователния процес и осигуряване на достъп до образование за учащите от уязвимите групи. Предвижда се подкрепа на дейности за цифрова трансформация на образованието и насърчаване на образователните иновации в предучилищното и училищното образование. Участниците в образователния процес ще бъдат насърчавани да придобиват и усъвършенстват цифровите умения и използването на иновативни методи на преподаване и учене, включително чрез подпомагане и насърчаване на процеса на УЦЖ. В тази връзка ще се даде приоритет на квалификацията на педагогическите специалисти и преподавателите във висшето образование за работа с цифровите технологии с цел въвеждане на цифрови форми на преподаване по предмети и интерактивни курсове, както и въвеждане на иновативни методи за преподаване, а също и възможност за допълнително образование, дистанционно обучение, работа в мрежа и УЦЖ. Това е свързано и с необходимостта от осигуряване на софтуер или ИКТ оборудване, необходимо за разработването ни внедряването на цифрово учебно съдържание и програми. Интервенциите ще се насочат към учащи от уязвимите групи, срещащи трудности при работа с технологиите в дистанционното обучение в електронна среда по време на пандемията от COVID-19, за предотвратяване на отпадането им от образователната система. Ще се акцентира върху подобряване на уменията на преподавателите за дистанционно обучение в електронна среда и подобряване на техните цифрови умения.

В процеса на цифрова трансформация на икономиката и по-специално на образованието, е идентифицирана нарастваща необходимост от изграждане на образователна STEM среда. В тази връзка ще се полагат усилия за подобряване на образователната среда и постиженията на учащите, за прилагане на нови методи на преподаване и придобиване на нови умения. Ще се развият STEM уменията, преносимите компетентности и базовите умения. Мерките ще имат специална насоченост към младите хора, безработните, икономически неактивните и представителите на групите в неравностойно положение, като по този начин, освен целевите икономически ефекти, ще се адресира и социалното изключване. Предвижда се допълняемост по ЕСФ+ чрез осигуряването на образователни STEM среди в училищата по националната програма „Изграждане на училищна STEM среда“, REACT-EU и Националния план за възстановяване и устойчивост. Това ще осигури взаимодействия между тези програми.

Основен инструмент в изграждането на необходимите дигитални умения ще бъде разгръщането на партньорства с частния сектор и създаване на система за валидиране на компетентностите. Националната програма „Цифрова България 2025“ и Пътната карта към нея, приети с РМС № 730 от 5 декември 2019 г., поставят стратегическата рамка за интервенциите, насочени към развитието на дигиталните умения.

При подкрепата за провежданите реформи в областта на образованието ще бъдат взети предвид научените уроци от програмен период 2014-2020 г., като например прилагането на политики за обхващане и приобщаване на децата и учениците в системата на предучилищното и училищното образование чрез системен подход, което оказва съществено влияние върху намаляването на дела на преждевременно напусналите училище. Извършената през 2019 г. оценка на процедурите за директно предоставяне и процедурите за конкурентен подбор, показва, че проектите с конкретен бенефициент постигат много по-висока ефективност и ефикасност, вкл. на разходите, като постигат целите на програмата по много по-категоричен начин от процедурите за конкурентен подбор, което от своя страна намалява риска от неизпълнение на целите и индикаторите по програмата и е предпоставка за устойчивост и високи нива на въздействие.

Системният подход няма да бъде прилаган при операции, които са насочени например към стимулиране въвеждането на нови или иновативни подходи в образованието или такива насърчаващи активността, участието и съревнованието за генериране на по-добри идеи между бенефициентите, тъй като такива операции по дефиниция биха давали по-добри резултати при конкурентен подбор. Същевременно, операции, които са насочени към конкретни нужди на териториално ниво, за преодоляване на местни бариери пред достъпа до образование или насърчаване на партньорството между образователните институции, социалните и икономически партньори и гражданското общество на местно ниво също няма да прилагат системен подход, а ще се осъществяват чрез инструментите за териториално развитие, като ИТИ и ВОМР.

Ще бъдат подкрепяни мерки за подобряване на наблюдението и оценката на образованието и обучението, включително чрез изграждане на капацитет за събиране на данни и вземане на решения, например предприемане на мерки за проследяване на дипломираните лица. В тази връзка акцент ще има и върху мерките, насочени към повишаване на институционалния капацитет и отговорност на образователните институции от системата на предучилищното, училищното и висшето образование

да провеждат автономни институционални политики за осъществяване на реформите.

В областта на образователната инфраструктура ще се подкрепят инвестиции, насочени към създаване на модерна образователна среда чрез инфраструктура и оборудване в областта на: образованието и грижите в ранна детска възраст (детски градини и центрове за интегрирани грижи и образование); приобщаващото образование (общезития за ученици и студенти, училищен транспорт); професионалното образование и обучение и висшето образование (технологии за прогнозиране на уменията и за мониторинг на резултатите относно пригодността за заетост и преходите на завършващите образование, съвременно оборудване за обучение, насочено към практиката и др.); центрове за обучение, в които учители и преподаватели да повишават нивото на професионалните си компетентности. Инвестициите в образователна инфраструктура попадат в обхвата на PPP и ще се подкрепят в рамките на ЦП5. По ЕФРР ще се подкрепят инвестиции в образователна инфраструктура, които допълват инвестициите в други цели на политиката, въз основа на интегрирани концепции, осъществявани в координация с предвидените мерки по ЕСФ+. Това ще осигури взаимодействие с интервенциите по ЕСФ+ за модернизация, цифрова трансформация и насърчаване на образователните иновации в предучилищното и училищното образование.

Активните мерки на **пазара на труда**, изпълнявани съвместно и с активното участие на социалните партньори, ще продължат да бъдат насочени към повишаване на качеството на работната сила, като адресират основно съществуващите трудови резерви в икономиката, които са извън заетост – ниско квалифицираните и неквалифицираните работници, продължително безработните лица, младежите, хората с увреждания, хората в пред-пензионна възраст, както и икономически неактивните лица, вкл. маргинализирани общности като ромите. Активирането на неактивните лица за включването им на пазара на труда, в т.ч. чрез прилагане на индивидуален подход, ще повиши тяхната мотивация и ще позволи включването им в мерки за по-добра пригодност за заетост и започване на работа. Специален акцент ще бъде поставен върху реализацията на пазара на труда на младите хора, чрез подкрепа за бърз преход от училище към работа и успешно включване в активен икономически живот, в т.ч. чрез предоставяне на посреднически услуги за намиране на работа, чиракуване, стажуване, професионално, неформално и самостоятелно обучение, развиване на ключови умения, пренос на знания и умения от по-възрастното към по-младото поколение работещи, субсидирана заетост и предприемачество, включително социално. Ще продължи подкрепата за мерки, които са доказали добър подход и резултати. Към средата на 2020 г., с подкрепата на ЕСФ за младежка заетост, 24 832 безработни младежи до 29 г. са преминали стажуване или обучение по време на работа, като 52% са останали при същия работодател след приключване и са получили възможност за трайно включване на пазара на труда. По данни от Наблюдението на работната сила, безработните млади хора на възраст 15-24 години през 2019 г. надхвърлят 13 100 и представляват 9.2% от безработните в страната, а тези на възраст 25-34 г. са най-многобройната възрастова група (27.9% от всички безработни). По данни на Евростат през 2019 г. за България средното равнище на младежите от групата на NEETs (неработещи и неангажирани в никаква форма на образование или обучение) на възраст 15-24 г. е 13.7% при средно за ЕС-28 - 10.1%.

В стремеж за увеличаване на нивото на икономическа активност и заетостта на хората със затруднена мобилност или живеещи в селски, планински или отдалечени райони ще бъдат насърчавани иновативни практики, самостоятелна заетост, предприемачество и мобилност. В сегашните условия на ниски и намаляващи нива на демографско заместване ще продължи реализацията на интервенции за повишаване пригодността за заетост и адаптивността на по-възрастните с цел по-дългото оставане на пазара на труда, като ще се приложат също мерки за насърчаване на гъвкава организация на труда за тази възрастова група.

Ще се подкрепят мерки за създаване на работни места в сектори с висока добавена стойност и преход към нисковъглеродна икономика, и за развитие на алтернативна заетост и самостоятелна заетост, като форма на подкрепа на индивидуалното и социално предприемачество. Предмет на целенасочена подкрепа ще останат инициативи и мерки за улесняване на достъпа до работа, подобряване условията на труд за по-здравословна работна среда и намаляване на трудовите злоупотреби и повишаване качеството на работните места и съчетаване на семейния и професионалния живот. С оглед постигането на справедлив преход към неутрална по отношение на климата кръгова икономика в контекста на европейската Зелена сделка, ключова роля ще имат възможностите за обучение и алтернативна заетост на работещите в засегнатите сектори. За целта ще се направи проучване за предвиждане на възможните промени, които ще съпътстват преминаването към по-зелена икономика, очакваните промени на пазара на труда и заетостта, дефиниране на „зелени“ работни места и трансформиране на настоящите работни места в по-зелени, идентифициране на „зелените“ умения, които ще бъдат необходими, за да се живее и развива общество и икономика, опазващи ресурсите и околната среда. Затварянето на мощностите за производство на

електроенергия от въглища би имало пряк ефект в освобождаване на заетите лица в тези предприятия, както и индиректен ефект по линия на свързаните дейности. Мултиплициращите ефекти, изчислени на база таблиците „вход-изход“ за България за 2015<sup>14</sup> показват, че евентуална загуба на 1 работно място в сектор добив на енергийни продукти ще доведе до 1.5 по-малко работни места в останалите сектори на икономиката. Оцененият мултипликатор за сектор производство на електроенергия възлиза на 2.2. Значението на секторите добив на въглища и производство на електроенергия от тях е по-голямо от обхвата на наетите лица в тях. През 2018 г. заетите лица в сектора възлизат на 15.6 хил. лица, но с добавянето на мултиплициращия ефект, този брой ще нарасне с още 27.3 хил. лица. По този начин директният и допълнителните ефекти върху заетостта са оценени на общо 43 хил. лица<sup>15</sup>. Ще се направи изследване и анализ на икономическите сектори, които ще бъдат засегнати от прехода към чиста, кръгова икономика за установяване социално-демографските профили на хората, които пряко и непряко ще бъдат засегнати от прехода към зелена икономика, и определяне на потребностите от нови умения и потребностите от подкрепа. Въз основа на тази информация и въз основа на приоритетите за икономическо развитие и развитите на регионите ще се разработят регионални планове за развитие, съдържащи дейности за включване в обученията за придобиване на търсени на пазара на труда знания и умения, ще се прилагат инструменти за оценка и валидиране на компетентности с оглед включване в заетост. Обученията на работната сила ще бъдат насочени основно в две посоки - осигуряване на базови преносими знания и умения за използване на ресурсите и опазване на околната среда и климата, които са основа за пригодността за заетост и гъвкавост към промените през целия живот, и осигуряване на специфични знания и умения, свързани с успешното упражняване на професии, нововъзникнали зелени работни места или трансформирани работни места. Ще се преработят учебните програми за осигуряване на необходимите знания и умения за „зелена“ икономика, ще се осигури подготовка на учители и наставници за придобиване на съвременни познания за технологиите и процесите, опазващи ресурсите и околната среда, ще се осигурят възможности и достъп до релевантно обучение и мерки за заетост в условията на „зелена“ икономика, ще се повиши информираността относно възможностите за по-зелен бизнес и по-доброто свързване на новите работни места и новите умения.

За осигуряването на достъп до обученията за придобиването на търсени на пазара на труда умения ще продължи да се използва прогнозирането на потребностите от работна сила в краткосрочен и дългосрочен план. Развита система за прогнозиране на пазара на труда ще се използва и за установяване недостига от квалифицирана работна сила. Съгласно актуализираните дългосрочни прогнози за периода 2020–2034 г., в резултат на по-високото технологично развитие на икономиката се очаква да се увеличи търсенето на висококвалифицирани специалисти. Предвижда се да се увеличи търсенето за професии, за които възрастовата структура на заетостта е влошена и голяма част от заетите са на възраст близка до пенсионната, напр. в образованието и здравеопазването. Очаква се потребностите от учители в средното образование да нараснат с 28.9% до 54.1 хил., а от учители в основното образование да нараснат с 28.8% до 46.3 хил. Търсенето на специалисти в областта на грижите за хората и социалните услуги ще расте. Потребностите от ръководители в областта на професионалните услуги (грижи за деца, здравеопазване, социални услуги, образование и др.) до 2034 г. ще се увеличи с 14% и броят им ще достигне 28 хил. За същия период персоналът, полагащ здравни грижи се предвижда да нарасне с 15% до 43.9 хил. Тази информация ще се използва за развитието на политики по образование, доходи и заетост, насочени към преодоляване недостига от квалифицирани работници и специалисти в ключови икономически дейности.

Мерките за придобиване на цифрови умения ще бъдат насочени към младите хора, безработните, икономически неактивните лица и представителите на групите в неравностойно положение, за да се адресират икономическите ефекти и социалното приобщаване. Инвестициите по ЕСФ+ ще се използват за осигуряване съоръжаването на заетите лица и гражданите като цяло с цифрови умения, необходими за техните работни места, както и за ежедневието им. Европейската рамка на компетентностите DigComp ще се използва за определяне на обученията за придобиване на основни цифрови умения от гражданите. Въз основа на анализ на икономическите сектори ще се определят потребностите от интервенции за работната сила, за да бъдат идентифицирани ключовите професии и длъжности, които изискват цифрови умения и съответните им нива. И двата вида мерки – основни умения за гражданите и специфични умения за работната сила – ще надграждат върху основните цифрови умения, придобити в образователната система и ще преодоляват съществуващите дефицити в цифровите умения на различни групи от обществото и на пазара на труда. Ще продължи подкрепата на усилията на институциите на пазара на труда за все по-качествено обслужване на безработните,

<sup>14</sup> [https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=IOTS14\\_2018](https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=IOTS14_2018)

<sup>15</sup> Секторен анализ на очакваното екологично и социално-икономическо въздействие за България от европейската Зелена сделка

търсещите работа лица и работодателите, в т.ч. чрез укрепване на административния им капацитет, и дизайн на инструменти, информационна обезпеченост, мониторинг и оценка на провежданите от тях политики, за да се гарантира повишаване на ефективността на обществените услуги в областта на заетостта, както и за своевременна и адекватна реакция към структурните промени на пазара на труда и цикличните промени в икономическото развитие. Ще се укрепят капацитетът на социалните партньори за изпълнение на политики посредством съвместни действия, които да допринесат за по-бързо адаптиране на заетите към промените и предизвикателствата на новите работни места

Въз основа на анализ на очакваните промени в организацията на труда и заетостта в България, извършван по проект „Бъдещето на труда“ на МТСП с финансиране от ОПРЧР 2014-2020, през новия програмен период ще се потърсят възможности за подпомагане на очакваните нововъзникващи нови форми на труд, в т.ч. споделяне на служители и на работното място, случайна работа, мобилна работа, работа чрез ваучери, работа по портфолио, работа чрез онлайн платформа и др.

Ще се работи за повишаване на ефективността и устойчивостта на политиката в областта на **социалното включване** като най-подходящият начин за намаляването на социалните неравенства. Предмет на целенасочени интервенции ще бъде и осигуряването на равен достъп до специализирана здравна и дългосрочна грижа и като цяло повишаване на качеството и разширяване на обхвата на предоставяните социални услуги, въвеждане на интегрирани подходи при предоставянето на социални услуги, както и развитие на интегрирани услуги. В рамките на програмен период 2014–2020 г. близо 70 хил. лица в неравностойно положение са получили подкрепа с подобрен достъп до социални и здравни услуги, но все още съществува необходимост от инвестиции за намаляването на социалните неравенства. Ще продължи подкрепата за деинституционализацията на грижата за децата и възрастните хора, в т.ч. и хората с увреждания. Ще продължат целенасочените инвестиции във връзка с финализирането на процеса по деинституционализация и осигуряването на мониторинг на услугите с оглед продължаване и запазване на тяхното качество и ефективност. В резултат на целенасочената политика и непрестанните усилия на всички ангажирани страни бяха постигнати съществени резултати до момента, а именно намаляване на броя на децата в специализираните институции с 94% (от 7 587 деца през 2010 г. до 435 деца в края на м. август 2020 г.) и намаляване на специализираните институции за деца с 86% (от 137 специализирани институции през 2010 г. до 18 в края на м. август 2020 г. - 6 Дома за деца, лишени от родителска грижа и 12 Дома за медико-социални грижи за деца). Значително нарасна броят на социалните услуги за деца и семейства. През 2010 г. функциониращите социални услуги за деца са 241, докато в края на месец август 2020 г. в страната са разкрити и функционират 635 социални услуги в общността за деца, които са държавно делегирана дейност, с общ капацитет 14 579 места.

Подкрепата за разширяване на мрежата от услуги за ранно детско развитие ще бъде с цел превенция на социалното изключване и намаляване на бедността за деца от уязвими групи вкл. деца с увреждания и техните семейства, както и бъдещи родители. Във връзка с инвестициите в политиките, свързани с повишаване на благосъстоянието на децата и младежите, вкл. и в контекста на бъдещата Гаранция за младежта, ще се търси синхрон и насоченост към принципите на Гаранцията, за да може всяко дете да води сигурен и достоен живот: безплатно здравеопазване, безплатно образование и детска грижа, приличен дом и адекватно хранене. Подкрепата ще включва интегриран и координиран подход с участие на различни институции на национално и местно ниво при предоставяне на услуги за ранно детско развитие, развитие на мрежата от подкрепящи социални, здравни и интегрирани здравно-социални услуги за превенция, ранна интервенция и подкрепа на децата и семействата с цел превенция на рисковете и предоставяне на услуги в домашна среда и в общността, както и услуги, които се предоставят мобилно. В сферата на социалните услуги и преодоляването на бедността ще бъдат осъществени мерки за подкрепа в общността, при подготовката на децата за включване в образование, утвърждаване ролята на родителите и семейството за пълноценното развитие на детето, предоставяне на достъп до социални и здравни услуги и др. Ще се предоставят нови интегрирани услуги, допълващи и надграждащи създадените и финансирани в периода 2014-2020 г., които дадоха до момента изключително добри резултати: до средата на 2020 г. са предоставени интегрирани услуги на над 42 300 деца и семейства: индивидуална и групова работа, подкрепа с цел готовност за посещаване на детска градина; работа за деца с увреждания за повишаване на училищната готовност; ранна интервенция на уврежданията; пряка работа с децата с увреждания и техните семейства, вкл. рехабилитация и дейности по консултиране, обучение, работа в дома; осигуряване на здравна детска консултация и превенция на заболяванията; психологическа подкрепа и консултиране на бъдещи и настоящи родители и др.

Детското развитие и преодоляването на детската бедност ще бъде подкрепено и чрез мерки за предоставяне на храни и материали за основно материално обезпечаване, в т.ч. базови, необходими продукти за новородени деца от бедни и рискови семейства, както и развитие на детски/млечни

кухни. Помощта ще бъде определена на база потребностите от подкрепа при всеки отделен случай. За децата в риск от отпадане от училище ще продължат да се развиват и прилагат добри практики, съгласно които различните институции си взаимодействат с цел прилагане на комплекс от мерки в съответствие с индивидуалните потребности на децата и учениците.

За осигуряване на достоен живот на възрастните хора ще бъде подобрен достъпът им до интегрирани социални и здравни услуги чрез осигуряването на по-широка подкрепа в домашна среда и в общността за възрастните хора, зависими от грижа, както и чрез повишаване на ефективността на системата за дългосрочна грижа.

В подкрепа на процесите по деинституционализацията на възрастните и лицата с увреждания ще продължи стартираният процес по ОПРЧР 2014-2020, в който беше подкрепена целенасочено реформата на институциите за хора с най-тежките проблеми (за лица с психични разстройства, лица с умствена изостаналост, лица с различни форми на деменция и възрастни хора в невъзможност за самообслужване). В контекста на Плана за действие за периода 2018-2021 към Националната стратегия за дългосрочна грижа, с инвестиции от ЕСФ+ след оценка и приоритизиране ще продължи реформата на останалите институции, както и извеждането на лицата от тях. Действията ще произтичат пряко от потребностите на целевата група от достоен живот и социално приобщаване. В периода 2021-2027 г. мерките от Плана за действие ще се изпълняват с финансиране от различни инструменти, вкл. национален бюджет и европейско финансиране, като ще бъде осигурено обособяване на конкретната подкрепа от отделните фондове, както и допълняемост на мерките и ефекта от тях. В периода 2021-2027 г. се предвижда реформата на дългосрочната грижа и услуги да навлезе в основната си фаза и около 60% от оставащите специализирани институции за хора с увреждания да бъдат закрити, а съществуващите институции за възрастни хора да бъдат реформирани съобразно новите критерии за качество. На практика това е най-важният етап от предвидената реформа на системата за дългосрочни грижи и социални услуги.

Ще се търси синхрон и допълняемост между програмите, финансирани от ЕСФ+ и ЕФРР, както и ПВУ. Инфраструктурата и съоръженията в сферата на предоставяне на услуги за дългосрочна грижа ще бъдат финансирани със средства от ЕФРР и Механизма за възстановяване и устойчивост, а „меките“ мерки – социални услуги и обучение на персонала, както и подкрепата в новосъздадената инфраструктура – ще се финансират предимно със средства от ЕСФ+. Инвестициите по ПВУ и ПРР, свързани със строителство и закупуване на оборудване и мебелировка, са условие за изпълнението на меките мерки по ПРЧР. Ще се осъществи тясна координация на дейностите за всички инвестиции, за да се гарантира навременната съгласуваност на целия процес. Ще се укрепи капацитетът за предоставяне на качествени социални услуги – в координация и с цел допълняемост на мерките за подобряване на социалната инфраструктура, по ЦП 4 ще се осигурят ресурси за анализ на нуждите и потребностите на служителите/социалните работници в съответните социални услуги, институции и организации и ще бъдат финансирани действия за повишаване на техния капацитет с цел повишаване качеството на социалната работа и социалните услуги за нуждаещите се, а същевременно ще се извършва мониторинг и контрол за осигуряване и поддържане на високо качество на социалните услуги.

Особено значение за предоставянето на социални и интегрирани услуги имат общините, като отговорни за предоставянето на социални услуги на местно ниво. През периода 2021-2027 ще се предоставят инвестиции за осигуряване на равен достъп до услуги, включително за дългосрочна грижа и повишаване на качеството и разширяване на обхвата на предоставяните социални услуги, въвеждане на интегрирани подходи при предоставянето им, както и развитие на интегрираното предоставяне на подкрепа и реализация на интегрирани здравно-социални услуги. Със средства от ЕСФ + ще бъдат финансирани интервенции в посока за укрепване на капацитета на системата – както на персонала в институциите, така и на общините. В периода 2014 – 2020 г. общините имаха ключова роля в сектора на социалните услуги и се утвърдиха като надежден партньор на институциите на национално ниво в грижата за уязвимите групи и тяхното социално включване, като започнаха да развиват необходимия капацитет за предоставянето им. В програмния период 2021-2027 се предвижда продължаване на ангажиментите на местните власти, в т. ч. в изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа и бъдещата Национална карта на социалните услуги в България.

Потребностите от социална инфраструктура ще бъдат съобразени с новия Закон за социалните услуги, влязъл в сила от 1 юли 2020 г. Законът предвижда планирането на социалните услуги на национално ниво да се осъществи чрез Национална карта на социалните услуги, съобразно регламентирани критерии за определяне на услугите и максималния брой на потребителите. При изготвянето на Картата ще бъдат отчетени потребностите от социални услуги на общинско и областно ниво

Предприемането на навременни мерки, насочени към маргинализирани групи, вкл. ромите е от



изключително значение за тяхното включване не само на пазара на труда, но и в социален аспект. Поради тази причина те ще продължат да бъдат фокус в програмен период 2021-2027 като целева група на хоризонтално ниво. Досегашният опит в рамките на двата предходни програмни периода показва, че хоризонталният подход дава много по-добри резултати и постига в по-голяма цялост заложените цели, отколкото само таргетираните мерки в подкрепа на социално-икономическата интеграция на ромите. Освен подкрепата, предоставяна чрез хоризонталния подход, с акценти при възможност върху маргинализираните общности като целева група, социално-икономическата интеграция на общности като ромите ще бъде допълнително подкрепяна целенасочено в отделни райони, в които се очертават големи обособени групи с наличие на предизвикателства пред интеграцията. Мерките ще бъдат реализирани на териториален принцип, чрез ИТИ и VOMP, и ще гарантират постигане на конкретно въздействие и решаване на проблеми, характерни за територията. Те ще допълват интервенциите по хоризонталния подход. По този начин ще се осигурят възможности за включване на маргинализираните общности в по-голяма степен на пазара на труда, ще се предостави достъп до услуги, вкл. специализирани в отговор на потребностите на определени общности и насочени към превенция и преодоляване на бедността. Ще бъдат подкрепени и мерки за преодоляване на стигматизацията и предразсъдъците към тези групи от обществото с цел по-добрата им интеграция.

Механизмът за координация, мониторинг и докладване по изпълнението на мерките, включени в Националната стратегия за интеграция на ромите за периода след 2020 г. (Плана за действие към нея, както и общинските планове за действие) е продължение от предишния програмен период. Националното звено за контакт (НЗК) е единицата, която координира, наблюдава и докладва по изпълнението на Националната стратегия за приобщаване и участие на ромите 2021-2030. На оперативното ниво НЗК взаимодейства с установения междуведомствен механизъм, съставен предимно от представители на хоризонталните министерства и управляващите органи. Този механизъм планира и взема под внимание целите и мерките от националната стратегия и националния план за действие. На консултативно ниво координацията се осъществява от Националния съвет за сътрудничество по етнически и интеграционни въпроси, в който членуват заместник-министри и представители на широк кръг НПО. По отношение на европейските фондове и финансиране, служителите на НЗК са членове на комитетите за наблюдение и подкомитетите, където има създадени такива. В рамките на проекта Т.Е.А.М. на ГД „Правосъдие и потребители“ е създадена Национална ромска платформа. Тя има национален обхват и включва представители на местните НПО, съответните услуги на областно и общинско ниво, местните активисти, медиаторите, регионалните съвети по етнически и интеграционни въпроси.

Във връзка с евентуални рискове от обявяване на извънредно положение или специфична извънредна ситуация, породени от форсмажорни обстоятелства, епидемии, пандемии и други, подобни на разпространената се през 2020 г. пандемия от COVID-19, и с цел преодоляване на негативните последици от тях върху пазара на труда и в социалната сфера, ще бъдат предвидени инвестиции от ЕСФ + за специфични мерки. Такива, например, могат да бъдат мерки, насочени към запазване на заетостта, вкл. схеми за заетост и компенсация при намалено работно време без изискване за комбиниране с активни мерки, мерки за достъп до здравни грижи, вкл. за социално-икономическа интеграция на силно уязвими лица и други мерки за заетост и социално включване. Мерките могат да бъдат насочени и към сферата на здравеопазването с цел намаляване на натиска върху здравната система и кадрите в нея при разразяване на епидемични обстановки или други застрашаващи здравето ситуации. Мерките могат да подпомагат и други конкретни сектори, в зависимост от негативните последици върху заетостта в тях, породени от съответните обстоятелства. Неблагоприятните демографски тенденции, високите нива на смъртност и намаляването на населението в трудоспособна възраст налагат реформи в системата на [здравеопазването](#). Ето защо стратегическите цели пред здравеопазването до 2030 г. са:

- Насърчаване на здравословен начин на живот и превенция на болестите, укрепване на капацитета на общественото здравеопазване;
- Качествена и достъпна извънболнична, болнична, спешна и психиатрична медицинска помощ;
- Адекватна медицинска помощ и грижи за специфични и уязвими групи от населението;
- Високоэффективен контрол на медицинската дейност;
- Ефективни политики по отношение на лекарствата и медицинските изделия;
- Изградено електронно здравеопазване и национална здравна информационна система;
- Достатъчни и квалифицирани човешки ресурси в здравеопазването и подобрени условия за обучение и работа;
- Финансова устойчивост на националната система на здравеопазване;
- Иновативна медицинска наука и практика.

Осигуряването на здраве за всички чрез ефективно насърчаване на здравословен начин на живот и превенция на болестите, условия за здравословен живот, достъпни и качествени здравни услуги изисква целенасочени инвестиции.

За подобряване на качеството на управление в здравеопазването и прогнозиране на направленията на необходимите промени за задоволяване на здравните нужди на обществото ще се направи картографиране на здравните потребности. Новите карти за здравни нужди ще съдържат демографски и епидемиологични данни, данни за предоставени услуги, както и за използването на човешки ресурси, инфраструктура и оборудване. На тяхна база ще се изготви прогнозата за потребности в областта на здравните услуги за отделните региони, области и цялата страна.

Като част от усилията за повишаване на качеството на човешкия капитал, ще бъдат осъществени интервенции, насочени към подобряване на **здравните характеристики** на населението и на работната сила в частност. Основен фокус ще бъде адресирането на високите нива на рискови фактори, застрашаващи здравето на населението, като например тютюнопушене, употреба на алкохол, затлъстяване, небалансирано хранене, ниска двигателна активност, пътно-транспортен травматизъм. С цел намаляване на преждевременната и предотвратимата смъртност ще бъдат разработени нови инструменти за повишаване на ефективността на усилията за засилване на здравната промоция и превенция, чрез използване на съвременните технологии за насърчаване и контрол на здравна профилактика, както и за повишаването на здравната култура, особено сред малцинствените групи - стимулиране на управленската отговорност за предотвратяване на здравни рискове по време на работа, включително по отношение безопасността на движението по пътищата. Ще продължи подкрепата на персонала в здравния сектор. Предмет на целенасочени интервенции ще бъде повишаването на компетенциите и уменията на високоспециализирания персонал в ключови области от здравната система: трансплантология, първична медицинска помощ, педиатрия и др. Ще продължи подпомагането на повишаването на професионалния капацитет на обучаващите се специалисти в системата на здравеопазването за придобиване на специфични за този сектор умения. Специален фокус ще бъде поставен върху квалификацията на персонала, полагащ лекарски и здравни грижи в извънболничната помощ и персонала, полагащ дългосрочни грижи. Ще бъде осигурена и подкрепа за неспециализирания и немедицинския персонал в системата на здравеопазването чрез различни мерки, свързани с пазара на труда, особено възможности за обучение.

Ще продължи политиката на **основно материално подпомагане** за преодоляване на идентифицирани лишения (от пълноценна храна и основни материални продукти) сред населението на страната, живеещо в бедност и социална изолация. Фокусът върху предоставянето на храни и материалната подкрепа ще бъде разширен, което ще допринесе за активно приобщаване на подпомаганите лица и семейства съобразно техните конкретни нужди. Предоставянето на съпътстващи мерки в рамките на подпомагането с храни и основно материално подпомагане ще бъде свързващия елемент между останалите национални и финансирани с европейски средства мерки за намаляването на бедността и социалното изключване. Мерки за най-уязвимите групи ще се реализират в сътрудничество между Програмата за развитие на човешките ресурси, Програмата за храни и/или основно материално подпомагане и Програмата за образование. Стратегическата цел на програмата за храни и/или основно материално подпомагане е да добави принос към цялостната национална политика за намаляване на бедността и за преодоляване на социалното изключване. Мерките по програмата ще адресират удовлетворяването на базовите/екзистенциални нужди на най-нуждаещите се лица, които живеят в крайна бедност, изпитват тежки материални лишения, и са първата стъпка към предприемане на комплексни и устойчиви мерки за социално включване, основани на интегрирания подход. Очаква се достигане на ниво от 600 000 лица, живеещи в риск от бедност, получили храни и материална подкрепа по програмата. Ще бъде създадена база данни с информация за подпомогнатите по програмата лица, в т.ч. информация за техния специфичен социален профил. Крайните получатели на помощта по програмата ще бъдат адресирани като целева група на различни специфични мерки и проекти, изпълнявани с подкрепа от ЕСФ+ по други програми, където постигнатите резултати ще бъдат проследявани впоследствие. С оглед преодоляване на социалната изолация и намаляване на зависимостта от социалната система, лицата в трудоспособна възраст, обект на подпомагане, ще бъдат насочвани към мерките за включване в заетост и подобряване на уменията. Възрастните хора ще бъдат насочвани към подходящи интегрирани социални и здравни услуги, а хората с увреждания – към адекватна социално-икономическа подкрепа. Предоставянето на храна за децата ще бъде свързващ елемент за насочване към реализираните на местно ниво комплексни мерки за подкрепа и развитие на родителски умения, семейно консултиране и подкрепа, а там където е възможно – и за намиране на работа на родителите като средство за преодоляване на бедността, изолацията и зависимостта от системата за социално подпомагане. Обратната връзка

относно резултатите от предоставената подкрепа след насочването на най-нуждаещите се ще бъде елемент от механизма за обмен на информация между програмите. Очаква се около 5 на сто от крайните получатели на подпомагането по програмата да получат подкрепа чрез различни услуги, за да преодолеят бедността и социалната изолация.

По фонд „Убежище и миграция“ ще се осигури **допълняемост** чрез инвестиции, насочени към ефективно и координирано управление на миграцията в ЕС с цел заместване на несигурните и незаконни пътища за достъп до Съюза със сигурни и легални такива. Инвестициите ще бъдат насочени към подкрепа за стабилна система за прием на граждани на трети държави, търсещи международна закрила, легална миграция на граждани на трети държави, както и ефективно връщане на лицата, които не отговарят/ вече не отговарят на условията за престой в ЕС. Инвестициите в областта на интеграцията ще включват първоначалните фази на процеса до момента на включване в системите на образованието, пазара на труда и здравеопазването. Със средства от ФУМ ще се подпомагат мерки, съобразени с нуждите на гражданите на трети страни, изпълнявани през ранните етапи на интеграцията. Подкрепата включва например езикови курсове, ориентация и подкрепа за включване на пазара на труда, различни видове подкрепа като психологическа, социална, правна помощ, преводачески услуги и др. ЕСФ+ ще допълва ФУМ за всички мерки, свързани със средносрочна и дългосрочна интеграция, по-специално мерките, свързани с интеграция на пазара на труда на граждани на трети страни, при условие че имат достъп до пазара на труда. ФУМ е основният инструмент за предоставяне на подкрепа за приемането на граждани на трети страни, но има възможност за допълване на тези действия по ЕФРР, например чрез предоставяне на подкрепа за инфраструктура за временно приемане, социални жилища за мигрантите, кандидатстващите и получилите международна закрила. По Еразъм+ има потенциал за действия за подобряване на образователната система и адаптирането ѝ към специалните нужди на мигрантите. Действия за дългосрочно изграждане на капацитет могат да са полезно допълнение и да доразвият действията, подпомагани със средства от ФУМ, насочени главно към мерки за ранно образование и интеграция, по-специално във фазата на приемане. Мерки, свързани с пазара на труда, по ЕСФ+ ще бъдат насочени към мигранти, придобили съответни трудови права в България.

В количествено отношение, **амбициите** към края на програмния период са:

- достигане ниво от 60 на измерение „Човешки капитал“ на DESI спрямо 28.5 в DESI 2019;
- достигане ниво от 60 на измерение „Използване на интернет услуги“ на DESI спрямо 32.5 в DESI 2019;
- достигане на ниво от 600 000 лица, живеещи в риск от бедност, получили храни и материална подкрепа по оперативната програма за храни и/или основно материално подпомагане;
- достигане ниво от 7% на участие на населението на възраст 25-64 г. в образование и обучение спрямо 2.5% към 2018 г.;
- намаляване на дела на учениците с резултати по-ниски от критичните, средно за трите области на PISA, от 46% през 2019 г. до 25%;
- нарастване на дела на населението на възраст 20-24 г. със средно образование до 90%;
- нарастване на нетния коефициент на записване на децата от 4 години до постъпването им в първи клас, включени в организирани групи за ранно детско развитие, до 86.3% спрямо 82.4% през 2018 г.;
- нарастване на дела на 30-34-годишните със завършено висше образование до 40% спрямо 32.7% през 2019 г.;
- нарастване на нетния коефициент на записване във висше образование на 19-23 годишните до 50% спрямо 44% през 2019 г.;
- нарастване на дела на учителите, които се чувстват подготвени за използване на ИКТ за преподаване до 75% спрямо 49.85% през 2018 г.;
- достигане ниво от 80% на коефициента на заетост на наскоро завършилите ПОО (1-3 години), които не продължават своето образование спрямо 68.6% през 2018 г.;
- достигане ниво от 76.5% на коефициент на заетост за населението на възраст 20-64 г. спрямо 72.4% към 2018 г.;
- достигане ниво от 5% на коефициента на безработица на населението на възраст 15-74 г. спрямо 5.2% през 2018 г.;
- достигане ниво от 74.5% на коефициента на икономическа активност на населението на възраст 15-64 г. от 71.5% през 2018 г.;
- намаляване дела на младежите на възраст 15-29 г., които не работят и не учат, до 15.5% спрямо 18.1% през 2018 г.;
- намаляване на дела на населението в риск от бедност и социално изключване до 25% спрямо 32,5% през 2019 г.

**Цел на политиката 5: Европа по-близо до гражданите чрез насърчаване на устойчиво и интегрирано развитие на градските, селските и крайбрежните райони и местните инициативи**

През последния програмен период в рамките на ОПРР 2014-2020 бяха финансирани инвестиции в изпълнение на интегрирани планове за градско развитие на 39 общини, като опитът от изпълнението на програмата показва както ползите, така и някои слабости на избрания подход. Като безспорно предимство се оценява наличието на предварително заделени бюджети за всяка община, в рамките на които местните власти да могат да планират своите инвестиции според конкретните нужди и приоритети на общината. Същевременно, главен недостатък беше изискването за тематично разпределение на средствата, което се оказва силно ограничаващо по отношение на изпълнението на градските стратегии и възпрепятства прилагането на подхода „отдолу – нагоре“. Като слабост на прилагания подход за градско развитие се отчита и фактът, че финансирането на градските стратегии се обезпечава с гарантирани бюджети единствено в рамките на ОПРР, която финансира ограничен набор от инфраструктурни мерки. Липсата на работещи механизми за финансиране на интегрирани проекти значително намалява ефекта от прилагането на градските стратегии.

Същевременно, по отношение на районите извън подкрепяните по ОПРР градове, възприетият на национално ниво подход за дефиниране на градски и селски райони остави голяма част от територията на страната без достъп до европейско финансиране и доведе до нездравословна конкуренция между общините и задълбочаване на междурегионалните, вътрешнорегионалните и дори на общинските различия и дисбаланси.

Затова цялостното отношение, възгледи и перспективи към регионалното развитие се преразглеждат, както по отношение на синергиите между интервенциите на различните програми, така и на нивото, на което ще се осъществяват инвестициите (община, област, регион). Необходими са повече политики, базирани на спецификата на конкретните места, съответстващи на местните нужди и специфичните потенциали на всяка територия

Като реакция на идентифицираните слабости и силни страни се предвиждат значителни инвестиции в рамките на цел на политиката 5. Предвижда се интервенциите да имат изключително териториална насоченост, като акцентът ще бъде поставен върху оползотворяването и капитализирането на местните дадености и възможности при адресирането на специфичните нужди на съответните територии и преодоляване на вътрешнорегионалните различия. За адресирането на местните проблеми и оползотворяването на местния потенциал ще бъдат използвани предимно интегрирани подходи и инструменти за териториално развитие за реализиране на синергични ефекти. Предвижда се интервенциите в рамките на интегрираните териториални подходи да се осъществяват на базата на териториални стратегии за развитие в две направления: (1) градско развитие на територията на 10 общини на големи градове от първо и второ йерархично ниво съгласно Актуализацията на Националната концепция за пространствено развитие 2013-2025 г. и (2) териториално развитие на шестте региони за планиране в страната (NUTS 2 региони) съобразно спецификата на всеки един от NUTS 2 регионите, описана в съответните териториални стратегии.

Инвестициите по направление за развитие на регионите за планиране, предвид по-големият им териториален обхват, ще се осъществяват чрез **пакети от взаимосвързани и допълващи се интегрирани проекти** (концепции за ИТИ), обхващащи територии с общи характеристики и/или потенциали за развитие, включващи най-подходящата комбинация от ресурси и мерки, които да бъдат използвани целенасочено за осъществяване на конкретна цел или приоритет от съответната териториална стратегия. По отношение на градското направление, взаимната обвързаност и допълняемост на инвестициите ще се осъществява на база на интегрираната териториална стратегия на всеки град (план за интегрирано развитие на община). Ще се реализират инвестиции в инфраструктура в подкрепа на секторните политики, въз основа на предварително картографиране на нуждите на място. Пакетите ще включват комбинация от проекти за инвестиции в инфраструктура, съчетани с подходящи „меки“ мерки, като ще се търси допълняемост на инвестициите по различните програми, съфинансирани от ЕФРР, КФ и ЕСФ+, Стратегическия план по ОСП, както и националния бюджет.

Предвидените интервенции имат за цел да стимулират прилагането на подхода „отдолу-нагоре“ (чрез финансиране на проекти, инициирани от местните общности, ползващи се с висока обществена подкрепа), но предвиждат и съчетаването на местните инициативи с подхода „отгоре-надолу“, при което ще се подкрепят мерки в изпълнение на националните секторни стратегии, които същевременно адресират конкретни проблеми или потенциали на съответната територия. По-конкретно, в секторите пътна инфраструктура, образование, здравеопазване, социална политика и култура се предвижда да се финансират само инвестиции, които съответстват на предварително разработено от съответното ведомство картографиране на нуждите в сектора. Решението за

приоритетните за финансиране инвестиции на конкретната територия се взима от териториалните органи на регионално или общинско ниво чрез подбор на концепции или проектни идеи, при който водещо е съответствието на проектните идеи със съответните териториални стратегии – плановете за интегрирано развитие на общините и интегрираните териториални стратегии за развитие на регионите за планиране от ниво NUTS 2, които от своя страна съответстват на секторните политики. Ще бъдат осъществени специфични действия за осигуряване на достатъчен административен капацитет на регионално и на местно ниво, съобразно прилагането на новия подход. Ще се ползва външна помощ от Комисията, ОИСР, МБВР, която ще бъде основа за планирането и изпълнението на тези мерки, в т.ч. пилотните действия за ускоряване изграждането на административен капацитет с цел подготовка за програмния период след 2020 г. (ОИСР, ЕК), „Преглед на многостепенното управление – да накараме многостепенното управление и децентрализацията да работят за регионалното развитие в България“ (въз основа на споразумение между МРРБ и ОИСР), очакваните конкретни резултати, разработени по Договора за аналитични и консултантски услуги между МРРБ и МБВР, „Разпространение на иновациите в градовете и регионите: инструментариум за националните, регионалните и местните власти“ (ОИСР), „Преходът към кръгова икономика на регионално равнище – текущо състояние и потенциални регионални пилотни проекти за кръгова икономика в подкрепа на кохезионната политика в България през периода 2021-2027 г.“ (ЕК, ОИСР).

Предвижда се инвестициите за градско развитие на територията на десет общини на големи градове да се финансират със средства от програма „Развитие на регионите“ 2021-2027 (ПРР), а териториалното развитие на регионално ниво да се подкрепя със средства от всички програми (с изключение на FEAD /фонд за европейско подпомагане на най-нуждаещите се лица/ и Транспортна свързаност), включително от Стратегическият план по ОСП и ЕФМДРА. Разпределението на финансовите ресурси за устойчиво градско развитие на целевите градски райони е съобразено с Регламента за ЕФРР/КФ и е в размер на 8% от ресурсите по ПРР 2021-2027 под формата на „друг териториален инструмент, разработен от държавите-членки с оглед на инвестиции“ (чл. 22, буква „в“ от регламента за общоприложимите разпоредби (РОР)). Планира се ПРР и Стратегическият план по ОСП да финансират огледални инфраструктурни мерки, като демаркацията между двете да бъде на териториална основа: СПОСП ще подкрепя 215 селски общини, а ПРР останалите 50 общини.<sup>16</sup> Така цялата територия на страната ще има достъп до финансиране за осъществяване на интегрирани териториални инвестиции в съответствие с интегрираните териториални стратегии за районите от ниво NUTS 2.

Интегрираните териториални стратегии за всяко от двете направления (градско и териториално) ще отчитат спецификите на съответните територии и ще предвиждат конкретни мерки за развитието им спрямо идентифицираните слабости или потенциали. За изпълнението на стратегиите на регионите от ниво NUTS2 ще има заделен бюджет, който се определя на базата на методология, която също отчита различията и спецификите на съответните региони. Десетте големи градски общини ще бъдат групирани в клъстери и ще могат да финансират проекти в съответствие със стратегиите си в рамките на заделените за съответния клъстер средства. Разпределението на средствата за десетте градски общини се базира на показатели за брой на населението, територия, брутна добавена стойност и инфраструктура. Разпределението на бюджетите на шестте района на планиране отчита същите показатели, но същевременно взема под внимание измеренията на регионалния индекс за конкурентоспособност по отношение на иновациите, институциите, висшето образование и ученето през целия живот, ефективност на пазара на труда, население, свързано със системите за пречистване на отпадни води. Съобразено с предвиденото допълващо финансиране по линия на подкрепата за по-слабо развитите региони, ще се предоставя приоритетно подпомагане на Северозападен и Северен централен регион

Подходът „Водено от общността местно развитие“ ще се прилага за трети програмен период на териториална база и на субрегионално ниво – ниво община, част от община или група съседни общини с население между 10,000 и 150,000 жители. Подходът ще се прилага в цялата страна (включително селските райони и районите със специфични характеристики, дефинирани в Националната концепция за пространствено развитие 2013-2025 г.), с изключение на градовете с население над 30,000 жители, в рамките на техните строителни граници. За населени места, на чиято територия се прилага подходът ВОМР и които получават подкрепа по Програмата за развитие на регионите 2021 – 2027 г., се прилага демаркация на инвестициите. За програмния период 2021 – 2027 г., водещият фонд за прилагането на подхода ВОМР е ЕЗФРСР. Със средства от ЕСФ+ и ЕФРР ще се

<sup>16</sup> Посоченото разпределение е базирано на предложението за промяна в дефиницията за селска община, според която селски са общините, чийто градски център е с население до 15 000 жители (при текущата дефиниция селски са общините с население в градския център до 30 000 жители).

финансира изпълнението на операции, избрани в рамките на местните стратегии за развитие. 10% от Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони (ЕЗФРСР) ще бъдат заделени за прилагането на подхода VOMP. Средствата от ЕСФ+ и ЕФРР за прилагането на подхода VOMP ще са в размер на 2% от разпределените средства по програмите „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“, „Развитие на човешките ресурси“, „Образование“ и „Околна среда“. Подходът VOMP ще се изпълнява отдолу нагоре чрез местни инициативни групи, така че местните общини формулират, избират и утвърждават приоритетите и стратегиите за интегрирано развитие на териториите и общностите, както и финансирането от един или няколко от ЕСИ фондовете и тази оценка ще определя нуждите и потенциала на съответната територия. За успешното прилагане на подхода е създаден Управляващ орган на Стратегическия план за развитие на селските райони в Министерството на земеделието, храните и горите. Създадена е дирекция „VOMP“ в Управляващия орган на Стратегическия план за развитие на селските райони. Прилагането на подхода VOMP ще се осъществяват по правилата на ЕЗФРСР, като управляващите органи на оперативните програми, включени във финансирането на подхода разчитат на решенията на УО на програмата по ЕЗФРСР. Подходът се прилага и за рибарските райони, само за дейности, финансирани от ЕФМДРА.

В рамките на ЦП 5 ще се подпомагат предимно инфраструктурни инвестиции, които ще допълват инвестициите по останалите цели на политиката, търсейки пресечната точка между националните секторни стратегии и местните нужди и приоритети чрез съответствие с картите на нуждите от съответни услуги. Мерките ще бъдат насочени към подобряване и развитие на здравните и социалните услуги, образованието, професионалното обучение, културата, спорта и туризма, устойчивата градска мобилност, цифровата и безопасна транспортна свързаност, кръговата икономика, енергийната ефективност, достъпът до адекватни жилищни условия, достъпът до качествени публични услуги, мерки за подобряване на качеството на околната среда (включително зелена инфраструктура), мерки за насърчаване на икономическата активност (включително инвестиции в техническа инфраструктура за развитие на индустриални зони или друга инфраструктура за развитие на икономически дейности и подпомагане на иновациите и развитието на МСП) и за създаване на условия за растеж на синята икономика. Основна цел на предложението интегриран подход е създаването на жизнени, силни и устойчиви региони посредством подкрепа на балансираното териториално развитие чрез изграждането на полицентрична мрежа от градове, насърчаване на икономическия растеж чрез използване на специфичния потенциал на териториите и справяне с негативните демографски тенденции чрез насърчаване на икономическата активност и създаване на привлекателна среда за живот с възможности за образование, култура, забавления, спорт, работа и отдих.

В рамките на интегрирания териториален подход ще се търси подобряване на свързаността на северните и южните територии на страната и създаване на функционални връзки, които да насърчат развитието на икономическия потенциал на районите и населените места чрез осигуряването на подходяща инфраструктура, включително транспортна свързаност, зелени инвестиции, икономически зони. Инвестициите в областта на транспорта ще обхващат основно пътища от I-III клас от републиканската пътна мрежа на територията на цялата страна, в съответствие с картирането на нуждите, изготвено на национално ниво. Същевременно, с оглед подпомагане на социалното включване и икономическото развитие, при идентифициране на необходимост, подкрепено със солидна обосновка, е възможно да бъдат финансирани и инвестиции в четвъртокласни пътища на територията на градските общини като по този начин се създават предпоставки за липса на бели петна по отношение на интервенциите в пътна инфраструктура, като с цел ефективно управление на средствата инвестиции в пътната мрежа от IV-ти клас ще се извършват при критерии за отчитане на броя население, наличие на структуроопределяща икономическа дейност, липса на достъп до здравеопазване, образование и социални услуги за конкретната територия в обхвата на съответната концепция за ИТИ. В допълнение, инвестициите в пътна инфраструктура задължително ще се съчетават с мерки за пътна безопасност.

В тази насока съществена ще е ролята на **градовете като двигатели за растеж**, творчество и иновации: ще се подкрепя създаването на иновативни мрежи между градовете и на функционални връзки между градовете и селските райони. Ще се насочат усилия за създаване на умни градове, където чрез дигиталните и телекомуникационните технологии ще се повишава ефективността на традиционните мрежи и услуги като градски транспорт (в т.ч. чисти видове транспорт), безопасност на градската среда и трафика, административни услуги и достъп до култура и спорт. Специален фокус на инвестициите ще бъде насърчаването на устойчивата градска мобилност чрез развитието на интегрирани мултиmodalни транспортни системи в градовете, включително нов екологосъобразен подвижен състав, на база на интегрираните териториални стратегии, в които са включени елементи на планове за устойчива градска мобилност. Мерки за устойчива градска мобилност ще се подкрепят в

съответствие с Пакета за градска мобилност на Комисията, съответните национални секторни политики, местните стратегически документи, в т.ч. Общинските планове за качество на въздуха. Мерките за устойчива градска мобилност ще включват също интелигентни транспортни системи (ИТС) и цифрови решения и ще се подкрепят както в рамките на градските инвестиции, така и в обхвата на ИТИ в регионите за развитие от ниво 2, като ще бъдат насочени към развитието на конкретни функционални зони с цел улесняване на трудовата мобилност на населението. В допълнение към мерките по ЦП 3, инвестициите по ЦП 5 ще насърчават изграждането на зарядни станции като елемент на системата на обществения транспорт в градовете, както и подмяната на превозните средства на обществения градски и междуселищен транспорт с нискоемисионни такива, отново в съответствие с мерките за устойчива мобилност, предвидени в съответните интегрирани териториални стратегии. В областта на спорта, интервенциите ще се фокусират върху изграждането и модернизирването на устойчива и приобщаваща инфраструктура, както за масов, така и за професионален спорт в регионите, като се отчита и ролята на организирането на големи спортни събития и на възможностите за спорт и физическа активност за развитието на градовете и за туризма. Предвижда се в рамките на тази цел на политиката да бъдат подкрепяни инвестициите за прилагане на инфраструктурни мерки за подобряване на енергийната ефективност на сградния фонд, по специално по отношение на публичните и жилищни сгради. Всички мерки за енергийна ефективност ще се изпълняват в съответствие с демаркацията между различните фондове и инструменти, подкрепящи подобни видове мерки на национално ниво – мерки по Програмата за енергийна ефективност в сградния фонд като част от Националния ПВУ, мерки по ЕФРР и мерки по Фонда за справедлив преход. НПВУ има хоризонтален характер и акцентира върху енергийната реформа и постигането на глобалните цели на Зелената сделка. По Програмата за енергийна ефективност на сгради ще се подкрепят мерки за подобряване на енергийната ефективност в жилищни сгради, държавни и общински сгради (административни, спортни и културни), производствени/индустриални, търговски и сгради за услуги. Мерките за енергийна ефективност, които ще се изпълняват с финансиране от Фонда за справедлив преход, се основават изцяло на териториалния подход съобразно местната специфика и нужди и са отразени в съответните териториални планове за справедлив преход. Мерките по ФСП ще акцентират върху възобновяемите източници, надграждане на съществуващите инвестиции за постигане на висок енергиен клас и използване на зелени технологии. Мерките за енергийна ефективност, финансирани по ЦП5 в рамките на Програмата за развитие на регионите 2021-2027, ще включват проекти, определени изцяло по подхода отдолу нагоре и отразени в съответните териториални стратегии на общинско ниво и на ниво NUTS2 райони. Инвестициите в сграден фонд по ЦП5 ще включват реновиране на съществуващи обществени и жилищни сгради за повишаване на техните енергийни характеристики, осигуряване на по-добър достъп до адекватни жилищни условия за населението и подкрепа за намаляване на енергийната бедност. В допълнение тези мерки ще бъдат комбинирани с интервенции по ЦП 2 и в тази връзка ще допринасят за нейното постигане, а именно мерки за зелена инфраструктура в градовете и мерки за подобряване качеството на атмосферния въздух чрез приоритетна подмяна на отоплителни уреди на твърдо гориво в енергийно ефективни сгради и кумулативно ще имат принос към ЦП2. Обосновката на интервенциите са констатациите в Националната програма за подобряване качеството на атмосферния въздух (2018-2024 г.), че „Мерките за подобряване на енергийната ефективност на сградния фонд – както на нови, така и на съществуващи сгради – биха допринесли значително за спестяване на енергия, ... и намаляване на емисиите на замърсители на въздуха“. Инвестициите в зелена инфраструктура в градовете по ПРР ще се допълват и/или надграждат от мерките за изграждане на зелени системи/пояси по Програма „Околна среда“ – специфични растителни видове с най-висока степен на задържане на ФПЧ от вторично разпрашаване, което ще доведе до синергичен ефект по отношение на градската среда и чистотата на въздуха в градовете с нарушено КАВ. Специфичен акцент на тази цел на политиката, както на градско/общинско, така и на регионално ниво, ще бъдат интервенциите в областта на здравеопазването, туризма и културата. По отношение на **здравеопазването** в рамките на ЦП 5 ще се подкрепи продължаващото провеждане на политиката за реформа в сектора чрез инвестиции в извънболничните и болничните грижи, свързани със създаване на равни възможности за населението в отделните региони за достъп както до профилактика и превенция, така и до навременно и качествено болнично лечение. Приоритетни ще бъдат направленията за превенция на заболяванията, както и подкрепа за лечение на сърдечно-съдови, онкологични и неврологични заболявания, които според анализите имат най-висока концентрация на нужди и потребности от подобряване на услугите, като същевременно сърдечно-съдовите и онкологичните заболявания са водещите причини за смъртността в страната (със съответно 64.4% и 16.9% от смъртните случаи). В рамките на приоритетните направления ще се подпомагат и мерки като развитие на телемедицината, мобилни кабинети, доставки на специализирано

оборудване за болниците (вкл. за транспорт по въздух).

В областта на **туризма**, интервенциите ще бъдат фокусирани върху опазване, развитие и популяризиране на публичните туристически активи и свързаните с тях туристически услуги. Ще се акцентира на специализираните и нишови продукти в съответствие с потенциала на конкретната територия, при следване на стратегическия подход за специализация на деветте туристически района в страната. Ще продължат мерките, насочени към съхраняване и развитие на природното наследство, включително чрез инвестиции в обекти за социален туризъм (напр. хижи), като използването на икономическия потенциал ще бъде осъществявано по максимално щадящ околната среда начин – чрез развитието на устойчиви форми на туризъм, които не само не вредят на природната среда, но и допринасят за икономическото развитие и благоденствието на градовете и местните общности. Такива устойчиви форми на туризъм са екотуризма, селският туризъм, културният туризъм, гастрономичният туризъм, здравният туризъм и др. Ще се популяризират и комбинации от изброените и други видове туризъм, ако са в съответствие със стълбовете на устойчивото развитие. При осъществяване на интервенциите, свързани с опазване, развитие и популяризиране на **културата и културното наследство**, също ще бъде следван стратегически подход, като подкрепата ще бъде съсредоточена върху предварително определени обекти от национално и световно значение, имащи най-голям потенциал за привличане на туристи и съответно за генериране на растеж, алтернативна заетост и намаляване на процеса на обезлюдяване в регионите, особено в такива, в които културното наследство е единственият ресурс. Ще се постави фокус и върху ролята на културата като фактор на устойчивост, идентичност и сближаване, за подобряване на качеството на живот и стимулиране на социално-икономическото развитие. В допълнение ще бъдат предприети действия за устойчивото управление на културата и културното наследство чрез разработването на Планове за опазване и управление на обектите на недвижимото културно наследство и изграждане на необходимата материална и техническа инфраструктурата за създаване на ключови регистри и дигитализация на културни ценности.

Видовете дейности по тази цел, финансирани чрез **ЕФМДРА**, ще подкрепят създаването на предпоставки за растеж на устойчивата синя икономика и стимулиране на развитието на общностите, занимаващи се с рибарство и аквакултури, в крайбрежните и вътрешните райони. С подпомагането на стратегиите за ВОМР по ЕФМДРА се цели местните общности да използват по-пълноценно своите възможности, предлагани от устойчивата синя икономика, превръщайки ги в основа за развитието на екологичните, културните, социалните и човешките ресурси и постигането на целите на Общата политика в областта на рибарството. Стратегиите могат да са съсредоточени върху рибарството, но са допустими и по-широки стратегии, насочени към диверсификация на районите за рибарство.

Очакваните **резултати** по ЦП 5 включват устойчиво развитие на районите на база местните потребности, специфики и ресурси.

В качествено отношение, амбициите към края на програмния период са за:

- добра пространствена интеграция на пътищата от I-III клас и общинските пътища в TEN-T мрежата и повишена пътна безопасност;
- изграждане на устойчивост на местния бизнес чрез създаване на условия за по-добро развитие на местната икономика и оползотворяване на туристическия и културен потенциал;
- осигуряване на населението с по-екологичен и енергоспестяващ транспорт;
- по-добър достъп до качествени публични, здравни, социални, културни, спортни и образователни услуги.

Предвижда се интервенциите да добавят стойност към следните резултати:

- достигане на стойност на показателя вариация на БВП на глава от населението по региони (%) от 34% при 37.5% за 2017;
- достигане на стойност на Европейски индекс за регионална конкурентоспособност (медианна) от 20 при 9.8 за 2016;
- нарастване на БВП на глава от населението в преобладаващо градските райони до 135% от средното за ЕС спрямо 106% през 2018 г.;
- годишно първично потребление на енергия (от които: жилища, обществени сгради, предприятия и други) – 179 710 MWh / год.;
- очаквани емисии на CO<sub>2</sub> – 41 823 тона CO<sub>2</sub>eq / година;
- годишен брой на ползвателите на здравни услуги – 670 433 лица/годишно;
- капацитет на нови или модернизираните здравни заведения – 659 409 лица / годишно;
- посетители на подкрепените културни и туристически обекти – 482 610 лица/годишно.

Инвестициите по ЕФРР и ЕФМДРА **ще се допълват** с интервенциите, финансирани с национални средства или други фондове на ЕС за:

- насърчаване на дигитализацията и интелигентната специализация на регионално и местно ниво;



- насърчаване на устойчивата и мултимодална мобилност;
- подпомагане на трудовата мобилност и адаптация към нуждите на пазара на труда;
- стимулиране на икономическата активност и оползотворяване на местните потенциали;
- рециклирани средства от прилагането на финансовите инструменти в предишни програмни периоди (2007-2013 и 2014-2020);
- устойчивото развитие на общностите, заети с рибарство и аквакултури в крайбрежните и вътрешните райони;
- развитие на екологичните, културните, социалните и човешките ресурси в рибарските райони;
- подпомагане на действия, водени от стратегиите „От фермата до трапезата“ и „Биологично разнообразие“ чрез допустими операции по ЕФМДРА;
- здрави морски и крайбрежни екосистеми, конкурентна, иновативна и устойчива синя икономика в съответствие с Общата морска програма за Черно море;
- мерки в областта на защитата на обществените пространства и критичната инфраструктура срещу трансграничната, тежката и организираната престъпност и тероризма, включително готовност и противодействие на заплахи от CBRN-E (химически, биологични, радиологични, ядрени и взривни вещества), финансирани от Фонда за вътрешна сигурност 2021-2027. Мерки, свързани с превенция на общоуглавната престъпност и опазване и поддържане на обществения ред на национално равнище, са извън обхвата на Фонда за вътрешна сигурност;
- мерки в областта на свързаните със сигурността аспекти на политиката относно наркотиците, защитата на жертвите и радикализацията, финансирани от Фонд „Вътрешна сигурност“ 2021-2027 – със средства от ФВС ще се подпомага основно ускоряването на превенцията, разкриването, разследването, преследването на престъпления (по-специално тежки, трансгранични и организирана престъпност), докато стратегиите за водено от общността местно развитие като кампании за повишаване на информираността и социална превенция и интеграция попадат в обхвата на други финансови инструменти;
- мерките в област „Вътрешни работи“ ще се изпълняват в съгласуваност и допълняемост с действия в областта на управлението на преминаването на граници и мобилността и управлението на миграцията, включително закрила на мигрантите, които ще се подпомагат по специфична цел „По-безопасна и по-сигурна Европа“ на Interreg;
- подобряване на енергийните характеристики на обществени и многофамилни жилищни сгради, финансирани по Механизма за възстановяване и устойчивост .

**Специфична цел на Фонда за справедлив преход: Да се даде възможност на регионите и хората да се справят със социалните, икономическите и екологичните въздействия на прехода към целта на Съюза по отношение на климата за 2030 г. и за постигане на неутрална по отношение на климата икономика до 2050 г. въз основа на Парижкото споразумение**

В оценката на Интегрирания национален план „Енергетика-климат“ на България се посочва, че „страната трябва да разработи по-всеобхватна оценка на въздействието на планираните цели, политики и мерки по отношение на обществото, заетостта и уменията. Това се отнася по-специално за въгледобивните райони, въглеродно интензивните и свързаните индустрии.“

За секторите, които попадат извън обхвата на Европейската схема за търговия с емисии (ЕСТЕ) НПЕК залага цел от 0% намаление на емисиите на парникови газове до 2030 г. спрямо 2005 г., въпреки необходимостта от догонване по отношение на икономическото развитие, а в сектор „Земеползване, промяна на земеползването и горско стопанство“ (ЗПЗГС) предвижда емисиите на парникови газове да не превишават поглъщанията. Резултатите от модела при сценарий с допълнителни мерки в НПЕК показват, че нивата на емисиите на парникови газове в енергетиката ще намалее с 19% до 2030 г. спрямо базовата година на модела - 2015. Това може да се обясни със значителния спад в производството на първична енергия от твърди горива, трайната роля на производството на първична енергия от ядрено гориво, използването на природен газ и увеличаването на дела на възобновяемите енергийни източници (ВЕИ) (като слънчева енергия, вятърна енергия и биомаса), в съчетание с повишена енергийна ефективност на секторите жилища, индустрия и енергетика.

Според прогнозите, чрез политиките и мерките по НПЕК, с изпълнението на допълнителни мерки България ще постигне **намаляване** на емисиите на парникови газове **с 49% до 2030 г.** спрямо 1990 г., с което значително ще надвиши общоевропейската цел по пътя към декарбонизация.

Декарбонизацията не се ограничава единствено до енергетиката, а има силно въздействие върху сектори като промишленост, транспорт, селско стопанство и околна среда, всеки от които ще бъде подложен на трансформация. Засегнати са предприятията в българската икономика и по-специално в промишлеността поради значителния дял на енергоемката индустрия.

Тежестта на прехода към въглеродно неутрална икономика е най-голяма в регионите, определени от

Комисията в Приложение Г към Доклада за страната за 2020 г., в които се намират петте най-големи електроцентрали на въглища/лигнит, които продължават да функционират на българския енергиен пазар. Въглищата са водещият и единствен конвенционален енергиен източник в страната. Същевременно въглищата, добивани в България, са нискокачествени и при горене отделят повече парникови газове. Интензитетът на въглеродните емисии в България е най-високият в ЕС. Евентуалното закриване на минни дейности и производството на електроенергия от ТЕЦ на въглища ще лиши националната енергийна система от ключови мощности за покриване на базовото натоварване, което представлява риск за сигурността на снабдяването и за националната сигурност като цяло.

Извън изискванията за енергийна трансформация, българските въгледобивни и ТЕЦ региони са изправени пред дълбок структурен преход. Според оценката на Комисията в Доклада за България за 2020 г. (Каре 4.5.1: Въгледобивни региони в преход, стр. 63), потенциалното извеждане от експлоатация под натиска на конкуренцията в свят с ограничени въглеродни емисии може да доведе до загубата на около 20,900 преки работни места, концентрирани в два района на ниво NUTS2<sup>17</sup>. Като се вземат предвид вторичните ефекти върху заетостта, броят на засегнатите работници ще се увеличи с още 35.3 хиляди, достигайки общо 56.2 хиляди. Броят на засегнатите лица се оценява на 123.6 хиляди души, като се има предвид, че доходите в засегнатите сектори са сред най-високите в икономиката.

В доклада за България за 2020 са дадени насоки за инвестициите от Фонда за справедлив преход за двата най-засегнати района от ниво NUTS3 по отношение на въгледобива и производството на енергия от въглища – Маришкия басейн в област Стара Загора и района на община Бобов Дол в Кюстендилска област, които се намират съответно в Югоизточния и Югозападния райони от ниво NUTS2 на България. Смята се, че преобладаващата част от мощностите на база въглища и производството на въглища в България се намират в тези два района, поради което им се предлага пълният обхват от операции, допустими по Фонда за справедлив преход, включително инвестиции в производствени дейности за големи предприятия в област Стара Загора.

Дейностите ще бъдат фокусирани върху разработването и внедряването на иновативни продукти, процеси и бизнес модели, насочени към повишаване на ресурсната ефективност на икономиката, както и върху подпомагането и внедряването на иновации за преодоляване на голямата въглеродна интензивност на икономиката.

В съответствие с политиката за декарбонизация на България се предвижда постепенно намаляване на производството на електроенергия от лигнитни въглища от 18.7 TWh през 2020 г. на 14 TWh през 2030 г., 7 TWh през 2035 г. и под 1 TWh през 2040 г. Машабът на икономическото и социалното въздействие на този преход ще бъде най-голям в районите, в които икономиката се базира на въгледобива и производството на електроенергия от въглища – Стара Загора, Кюстендил и Перник. Тези три района / области ще са изправени пред дълбока икономическа трансформация през идните десетилетия и ако не бъдат разработени подходящи планове за диверсификация, растеж и работни места, те ще бъдат в риск от задълбочаване на икономическите спадове, безработица, включително прехвърляне на заетост поради затваряне на мини, обезлюдяване и бедност.

Териториалният план ще адресира също възстановяването на земята и промяната на предназначението на мините, тъй като средствата за окончателно изплащане няма да бъдат изцяло събрани от концесионерите в случай на предсрочно прекратяване на миннодобивните дейности.

Трите въгледобивни региона – Стара Загора, Кюстендил и Перник – вече са признати за допустими по ФСП и съответните териториални планове за справедлив преход са в процес на подготовка чрез Програмата за подкрепа на структурните реформи на Европейската комисия. Въз основа на вътрешния анализ на ефектите от европейската Зелена сделка и съответния зелен преход, България идентифицира още осем области, които са силно засегнати в социален аспект по отношение на въглеродната интензивност и енергоемкостта, както и в рамките на свързаните индустрии – Хасково, Сливен, Ямбол, Варна, Бургас, Ловеч, Габрово и Търговище.

За мобилизирането на средства за мерките по ФСП следва в диалог с Европейската комисия да се изготвят териториални планове за справедлив преход за териториите, идентифицирани като най-засегнати. Плановите трябва да са в съответствие с Интегрирания национален план „Енергетика – климат“ и да бъдат одобрени от Европейската комисия. В тях следва да се определят социалните, икономическите и екологичните предизвикателства и да се детайлизират нуждите от икономическа диверсификация, преквалификация и възстановяване на околната среда.

Тъй като изготвянето на териториални планове за справедлив преход осигурява всеобхватен подход и допълняемост на средствата в отговор на съответните нужди на най-енергоемките райони, България

<sup>17</sup> Съответно Югозападен (BG41) и Югоизточен (BG34) региони.

подписа споразумение със Световната банка за помощ при изготвянето на териториални планове за справедлив преход за най-енергоемките райони и е от първостепенна важност тези райони да бъдат признати за допустими за финансиране от Фонда за справедлив преход.

Независимо от резултатите от преговорите относно допустимостта по ФСП на допълнително предложените райони, те ще бъдат подпомогнати в рамките на съответните териториални планове. Териториалните планове за справедлив преход ще бъдат обвързани с интегрираните териториални инвестиции чрез интегрираните териториални стратегии за развитие на районите и така ще бъдат взети предвид и включени в подготовката и изпълнението на програмите за периода 2021 – 2027 г.

ФСП и неговата специфична цел ще бъдат планирани по Програмата за развитие на регионите. Конкретните предизвикателства, пред които са изправени засегнатите райони, приоритетите и мерките/проектите за справяне с тях, както и междинните етапи за оценка на напредъка по постигане на поставените цели, ще бъдат разгледани в териториалните планове за справедлив преход. В съответните планове следва да се опишат и синергиите с другите стълбове на Механизма за справедлив преход и останалите европейски и национални фондове и инструменти. Независимо от това дейностите ще обхващат целия диапазон на допустимия обхват на подпомагането по ФСП.

По отношение на тези възгледобивни райони от Фонда за справедлив преход ще бъдат осигурени инвестиции за възстановяване на териториите, за да се даде възможност за последващото им използване за ВЕИ. Програмата за публична подкрепа за развитие на индустриални паркове и подобряване на инфраструктурната им свързаност, предвидена в ПВУ, е насочена към осигуряване на възможности за алтернативна икономическа ориентация и заетост, включително във възгледобивните райони, и ще допринесе за изграждането на мощности за зелено производство на енергия за нуждите на предприятията. Част от енергията от възобновяеми източници, произведена в района, ще се използва за производството на зелен водород от електролизатори (инсталации за производство на водород), предвидено в проекта по ПВУ. Това са проекти за производство на зелен водород и биогаз при индустриалното производство и при производството на електроенергия, насочени към насърчаване навлизането на възобновяемите газове, което заедно с електроенергията от възобновяеми източници ще играе важна роля в прехода към неутралност по отношение на климата. С проекта по ПВУ се предоставя ключова възможност на възгледобивните райони да си осигурят достъп до подходяща инфраструктура, която да им позволи промяна на горивната база. Целта е да се създаде възможност за постепенно прекратяване на използването на въглища за производството на електроенергия и постепенна замяна на горивната база в електроцентралите чрез използване на алтернативни екологични енергийни източници като водород. Това ще доведе до намаляване и последващо премахване на емисиите на парникови газове от производството на електроенергия от твърди горива в тези райони.

### 3. Принос към бюджетната гаранция по Invest EU с обосновка {Член 8, параграф 1, буква д), Член 10, параграф 1}

**Таблица 2. Прехвърляне към Invest EU**

	Категория региони	Компонент 1 (a)	Компонент 2 (b)	Компонент 3 (c)	Компонент 4 (d)	Сума (f) = (a) + (b) + (c) + (d)
ЕФРР	По-силно развити					
	По-слабо развити			83 300 000		83 300 000
	Преход			16 700 000		16 700 000
	Най-отдалечени и северни слабо населени					
ЕСФ+	По-силно развити					
	По-слабо развити					
	Преход					
	Най-отдалечени и северни слабо населени					
КФ		25 000 000				25 000 000
ЕФМДР						

Общо					125 000 000
------	--	--	--	--	-------------

**Компонент 1 – устойчива инфраструктура.** Подкрепата от КФ ще има принос към ЦП 2 посредством инвестиции за фирмите за внедряване на най-добрите съществуващи техники с оглед изпълнение на изискванията на ЕС и на националното законодателство по отношение на околната среда и енергийната ефективност при спазване на принципа „да не се нанася вреда“, например възобновяеми енергийни източници, пречистване на отпадни води. В частност, подкрепата чрез InvestEU ще допринесе и за преодоляване на проблемите, свързани със слабия напредък на България в областта на ВЕИ през последните години и относително незадоволителното ниво на изпълнение на изискванията по Директивата за пречистване на отпадъчни води. В съответствие с ЦП 2, подкрепата за предприятията ще се фокусира върху внедряването на нисковъглеродни, ресурсно и енергийно ефективни технологии, в т.ч. безотпадни технологии, намаляване на генерираните отпадъци от производствения процес и изграждане на индустриална симбиоза, използване на алтернативни суровини, рециклирани материали, ремонт и повторно използване на продуктите и др.

**Компонент 3 – МСП.** По този инструмент ще се подпомагат продуктови инвестиции в предприятията, като продължение на Фонда за технологична модернизация по ПВУ. Инструментът е насочен към подобряване достъпа на МСП до финансиране чрез стимулиране на кредитното финансиране, с което успешно ще бъдат адресирани предизвикателствата пред които са изправени българските МСП в контекста на разрасналата се икономическа криза. Инструментът следва да допринесе за повишаване на добавената стойност и разширяване на дейността на подпомаганите предприятия. Той попада в обхвата на ЦП 1 и на приоритетите, насочени към устойчив растеж на предприятията. Независимо от регистрираните положителни ефекти от прилаганите инструменти в подкрепа на предприятията, все още има потенциал за по-доброто им използване, доразвиване и увеличаване на въздействието им върху икономиката на страната. Повишаването на ефективността от инвестициите изисква целенасочени усилия по отношение на комбинирането, синхронизирането и допълняемостта между инструментите както между, така и в оперативните програми. Предвид ограничените налични финансови средства и огромните нужди на предприятията както и за повишаване на ефективността на планираните мерки, безвъзмездната подкрепа от ЕС следва да бъде допълвана с използване на финансови инструменти. Отчитайки всичко това, новите инвестиции ще бъдат насочени към прилагане на индивидуализирани подходи при адресиране на нуждите на предприятията в зависимост от етапите на жизнения цикъл със стремеж към насърчаване на компаниите във фаза на растеж и фокус върху бързорастящите предприятия.

Горепосоченото ще формира гаранцията на ЕС по национален подраздел, която е предмет на сключването на споразумение между България и Комисията. Подразделът ще адресира специфични случаи на неефективност на пазара или неоптимални инвестиционни ситуации, за постигане на целите на политиката на фондовете със споделено управление по отношение на приноса от тях.

#### 4. Прехвърляне между категории региони с обосновка {Член 8, параграф 1, буква г), Член 105}

[Таблица 3. Прехвърляне между категории региони]

Категория региони	Разпределение по категории региони *	Прехвърляне към:	Сума за прехвърляне	Дял на първоначално прехвърлените отпуснати средства	Разпределение по категория региони след прехвърлянето
(a)	(b)	(c)	(d)	(g)=(d)/(b)	H=(b)-(d)
По-слабо развити	7 708.13	По-силно развити			
		Преход	1 342.53	17%	6 365.60
По-силно развити		По-слабо развити			
Преход	658.47	По-слабо развити			2 001.00
		По-силно развити			

\*Първоначално разпределение по категории региони, изпратено от Комисията след извършване на прехвърлянията, посочени в таблици 2-4, приложими само за ЕФРР и ЕСФ +

Обосновка

[з 500]

Оценките на национално равнище са изготвени за разпределението на средствата от ЕФРР по категории региони. При оценките е използван и доразвит подходът за разпределение на ресурсите за градско развитие и за интегрирано регионално развитие по Програма „Развитие на регионите“. Отчетени са както общите индикатори за развитието на регионите (население, територия, БДС), така и специфични за различните програми индикатори като специфичните индикатори на Европейския индекс за регионална конкурентоспособност. Тези оценки показват нужда от значителни ресурси за региона в преход (Югозападния регион). Общият размер на прогнозните средства по програмите възлиза на 2 милиарда евро за региона в преход, 1.658 милиарда евро от ЕФРР и 343 милиона евро от ЕСФ+.

#### 4bis Форма на приноса на Съюза за техническа помощ {Член 8, параграф 1), буква г) bis}}

Избор на формата на приноса на Съюза за техническа помощ	<input checked="" type="checkbox"/> Техническа помощ по Член 30, параграф 4*
	<input type="checkbox"/> Техническа помощ по Член 30, параграф 5**

\*Ако е избрана, попълва се таблица 6bis

\*\*Ако е избрана, попълва се таблица 6

[з 500]

#### 5. Предварително разпределени финансови средства, отпуснати от ЕФРР, КФ, ЕСФ+, ЕФМДР, по цели на политиката {Член 8, параграф 1, буква в)}

Таблица 4. Предварително разпределени финансови средства, отпуснати от ЕФРР, КФ, ЕСФ+, ЕФМДРА, по цели на политиката\*

Цел на политиката	ЕФРР	Кохезионен фонд	ЕСФ+	ЕФМДРА	Общо
Цел на политиката 1	1 695.06				1 695.06
Цел на политиката 2	1 662.07	637.82		64.61	2 364.50
Цел на политиката 3	661.87	596.53			1 258.40
Цел на политиката 4			2 520.00		2 520.00
Цел на политиката 5	1 498.78			15.30	1 514.08
Техническа помощ по Член 30, параграф 4	200.94	31.65	105.00 <sup>18</sup>	5.04	342.63
Техническа помощ по Член 30, параграф 5					
Техническа помощ по Член 32	22.29				22.29
<b>Общо</b>	<b>5 741.00</b>	<b>1 266.00</b>	<b>2 625.00</b>	<b>84.95</b>	<b>9 716.95</b>

\*Цели на политиката по Член 4, параграф 1, POP

Обосновка

[з 500]

<sup>18</sup> С оглед улесняване прилагането на програмите се планира техническата помощ в Програмата за техническа помощ и в Програмата за транспортна свързаност да бъдат еднофондови чрез трансфер от ЕСФ към ЕФРР, съответно от ЕФРР към КФ, на основание чл. 21 от проекта за POP, който да бъде извършен при окончателното одобрение на финансовото разпределение, когато ще има яснота по окончателната сума на трансфера и условията за извършването му.

**6. Списък на програмите** {Член 8, параграф 1, буква е), Член 104}

**Таблица 6. Списък на програмите с предварително разпределени финансови средства\*** {Член 8, параграф 1, буква е), Член 104}

Наименование [255]	Фонд	Категория региони	Принос на ЕС	Национален принос	Общо
Програма 1	ЕФРР	По-силно развити			
		Преход			
		По-слабо развити			
		Най-отдалечени и северни слабо населени			
Програма 2	КФ				
Програма 3	ЕСФ+	По-силно развити			
		Преход			
		По-слабо развити			
		Най-отдалечени и северни слабо населени			
<b>Общо</b>	<b>ЕФРР, КФ, ЕСФ+</b>				
Програма 4	ЕФМДРА				
<b>Общо</b>	<b>Всички фондове</b>				

\*Програма може да бъде многофондова съгласно Член 20, параграф 1, POP (както приоритет може да бъде многофондов съгласно Член 17, параграф 2, POP)

**Таблица 6bis. Предварително разпределение на средства от всеки един от фондовете за техническа помощ на национално ниво и разбивка на финансовите средства по програма и категория региони\***<sup>19</sup> {Член 8, параграф 1, буква г bis)}

Наименование [255]	Фонд	Категория региони <sup>20</sup>	Принос на ЕС		Национален принос	Общо
			Принос на ЕС без ТП по 30 (4)	Принос на ЕС за ТП по 30 (4)		
Програма „Развитие на регионите“	ЕФРР	По-силно развити				
		Преход				
		По-слабо развити	1 521.07	37.80	275.09	1 833.96
		Най-отдалечени и северни слабо населени				
Програма „Развитие на регионите“	ФСР		1 243.20	51.80	228.52	1 523.52

<sup>19</sup> Разпределението по фондове и по програми съответства на постигнатото споразумение на заседанието на Съвета през м. юли 2020 г., онагледено във Фиш № 86 на ЕК от 09 септември 2020 г.

<sup>20</sup> Разпределението По-слабо развити региони – Региони в преход ще бъде направено на по-късен етап, като съответно ще бъде преизчислено и съответстващото национално съфинансиране.

Програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“	ЕФРР	По-силно развити				
		Преход				
		По-слабо развити	1 290.66	31.89	233.39	1 555.94
		Най-отдалечени и северни слабо населени				
Програма „Околна среда“	ЕФРР	По-силно развити				
		Преход				
		По-слабо развити	882.04	37.64	162.30	1 081.98
		Най-отдалечени и северни слабо населени				
Програма „Околна среда“	КФ		637.82		112.56	750.38
Програма „Транспортна свързаност“	ЕФРР	По-силно развити				
		Преход				
		По-слабо развити	982.01	6.42	174.43	1 162.86
		Най-отдалечени и северни слабо населени				
Програма „Транспортна свързаност“	КФ		596.53	31.65	110.86	739.04
Програма „Научни изследвания, иновации и цифровизация за интелигентна трансформация“	ЕФРР	По-силно развити				
		Преход				
		По-слабо развити	864.29	21.22	156.27	1 041.78
		Най-отдалечени и северни слабо населени				
Програма „Образование“	ЕСФ+	По-силно развити				
		Преход				
		По-слабо развити	748.58	20.45	135.71	904.74
		Най-отдалечени и северни слабо населени				
Програма „Развитие на човешките ресурси“	ЕСФ+	По-силно развити				
		Преход				

		По-слабо развити	1 591.42	39.57	287.82	1 918.81
		Най-отдалечени и северни слабо населени				
Програма „Храни и основно материално подпомагане“	ЕСФ+	По-силно развити				
		Преход				
		По-слабо развити	180.00	7.50	33.09	220.59
		Най-отдалечени и северни слабо населени				
Програма „Техническа помощ“	ЕФРР	По-силно развити				
		Преход				
		По-слабо развити		65.97	11.64	77.61
		Най-отдалечени и северни слабо населени				
Програма „Техническа помощ“	ЕСФ+	По-силно развити				
		Преход				
		По-слабо развити		37.48	6.61	44.09
		Най-отдалечени и северни слабо населени				
<b>Общо</b>	<b>ЕФРР, КФ, ЕСФ+</b>		9 272.13	337.59	1 695.84	11 305.56
Програма „Морско дело, рибарство и аквакултури“	ЕФМДРА		79.90	5.04	21.24	106.18
<b>Общо</b>	<b>Всички фондове</b>		10 595.23	394.43	1 949.52	12 961.46

\*Програма може да бъде многофондова съгласно чл. 20, параграф 1, РОР (както приоритет може да бъде многофондов съгласно чл. 17, параграф 2, РОР)

**Таблица 7: Списък на програмите по Interreg {Член 8, параграф 1, 2-ра алинея}**

Програма 1	Програма за трансгранично сътрудничество по външните граници на Европейския съюз между Република България и Република Сърбия
Програма 2	Програма за трансгранично сътрудничество по външните граници на Европейския съюз между Република България и Република Турция
Програма 3	Програма за трансгранично сътрудничество по външните граници на Европейския съюз между Република България и Република Северна Македония
Програма 4	Програма за трансгранично сътрудничество по вътрешните граници



	на Европейския съюз между Република България и Република Гърция
Програма 5	Програма за трансгранично сътрудничество по вътрешните граници на Европейския съюз между Република България и Република Румъния
Програма 6	Многодържавна програма за трансгранично сътрудничество в Черноморския басейн 2021 - 2027
Програма 7	Програма за трансгранично сътрудничество „Дунав“
Програма 8	Програма за сътрудничество в района на Средиземно море
Програма 9	Програми за междурегионално сътрудничество „ИНТЕРРЕГ“
Програма 10	Програма за междурегионално сътрудничество „ИНТЕРАКТ“
Програма 11	Програма за междурегионално сътрудничество „ЕСПОН“
Програма 12	Програма за междурегионално сътрудничество „УРБАКТ“

## 7. Обобщение на действията, които трябва да се предприемат с цел засилване на административния капацитет {Член 8, параграф 1, буква ж}

С цел подпомагане на ефективното и ефикасно изпълнение на Кохезионната политика на ЕС, по техническата помощ (хоризонтална и по програми) ще подкрепя по координиран и допълващ се начин инвестиции в 3 основни направления<sup>21</sup>:

### 1. По-нататъшно укрепване на административния капацитет на звената, отговорни за координацията, управлението, отчетността и одита на средствата и на бенефициентите:

- продължаване на вече предприетите мерки за изграждане на ефективна и ефикасна **система за управление на средствата от ЕС** чрез осигуряване на необходимите нива на компетентност и мотивация на служителите в нея;
- продължаване на **подкрепата за хоризонтални звена за засилване на методологическите им функции**, свързани с управлението на средствата от ЕС;
- изграждане на капацитета, необходим за управление и координация на **интегрирания подход за териториално развитие**, вкл. чрез създаване на механизми за въвличане на всички заинтересовани страни и за осигуряване на активен граждански диалог;
- предоставяне на целенасочена подкрепа за **изграждане на партньорства и за разработване и изпълнение на интегрирани проекти за териториално развитие**;
- по-нататъшно укрепване на **капацитета на бенефициентите** въз основа на анализ на основните слаби страни/пропуски в капацитета по видове бенефициенти;
- подобряване на капацитета на **ключови бенефициенти със секторно значение**, особено на тези, срещащи сериозни затруднения при изпълнението на проекти през периода 2014-2020 г., и на нови за съответната програма групи бенефициенти.

### 2. Подобряване на стратегическото координиране, програмиране, планиране, изпълнение, мониторинг, оценка и контрол на Кохезионната политика и на секторните политики, попадащи в обхвата на финансирането ѝ:

- подобряване на капацитета за **разработване на политики и стратегии**, служещи за основа за изпълнението на програмите, вкл. чрез целенасочени мерки за ключови сектори;
- подкрепа за **реформиране на ключови политики** с цел повишаване на добавената стойност на инвестициите;
- подкрепа за звена, структури и органи, включени във формулирането, изпълнението и контрола на политиките по отношение на околната среда, вкл. във връзка с оценките на въздействието на инвестиционни проекти съгласно изискванията на европейското законодателство;
- осигуряване на **регионална и местна перспектива в дизайна на политиките и програмите** и предоставяне на целенасочена подкрепа за изготвяне на стратегии, адресиращи специфични регионални/местни предизвикателства или дисбаланси;

<sup>21</sup> Трите направления са дефинирани на база Пътната карта за административен капацитет, разработена в рамките на Пилотната инициатива за ускоряване изграждането на административен капацитет.

- осигуряване на устойчивост на стратегическото планиране и дизайна на политики чрез подкрепа за **мониторинга на изпълнението на политиките и стратегиите** (вкл. в контекста на отключващите условия);
- **засилване ролята на оценките** като инструмент за повишаване на ефективността и ефикасността на програмите чрез изграждане на култура за оценки, обмен на знания и сътрудничество, укрепване на капацитета за планиране и възлагане на оценки, осигуряване на данни, необходими за целите на оценките (вкл. на регионално ниво) и използване на резултатите от оценките в следващите цикли на политиките;
- прилагане на хоризонтална координация за оползотворяване на **тематичните синергии между сектори, програми и интервенции** с цел насърчаване на по-високата добавена стойност на инвестициите и подобряване на тяхната цялостна ефективност и ефикасност;
- по-ефективно прилагане на **партньорския принцип** и подкрепа за **въвличане** на гражданското общество, социалните партньори и други заинтересовани страни в **разработването, мониторинга, изпълнението и оценката на политики и програми чрез активен граждански диалог** и обществени консултации;
- оползотворяване на възможностите за **подкрепа от международни институции** с доказана експертиза в областта на стратегическото планиране, изработването на политики и оценки (СБ, СИЦ, ОИСР и др.).

### 3. Подобряване на средата за изпълнение на програмите чрез по-нататъшно оптимизиране на правилата и процедурите за управление на средствата от ЕС и свеждане до минимум на административната тежест:

- извършване на цялостни прегледи на правилата и процедурите за изпълнение на програмите с финансиране от ЕС с цел **тяхното оптимизиране и опростяване**;
- **надграждане на ИСУН** с цел по-нататъшно ограничаване на административната тежест и свръхрегулирането, подобряване обмена на данни между администрациите и допълнителното им използване за извличане на структурни данни за целите на анализи и оценки на различни нива;
- прилагане на всеобхватни мерки, насочени към намаляване броя и сериозността на нередностите, свързани с **обществените поръчки** и съответните финансови корекции (напр. оптимизиране на правила и вътрешни процедури, предоставяне на методологическа помощ, изготвяне на стандартни документи/чек-листа и др.) на базата на цялостен анализ на установените нередности;
- осигуряване на съответствие с правилата за **държавни помощи** и по-добро оползотворяване на възможностите на различните режими за държавни помощи чрез засилване капацитета на УО в областта, подобряване на ефективността и ефикасността на звеното за държавни помощи и на сътрудничеството му с УО;
- насърчаване на **по-широкото прилагане на финансови инструменти** чрез популяризиране на възможностите за финансиране, потенциалните ползи за крайните получатели и ефектите от прилагане на инструментите;
- насърчаване на **по-широкото прилагане на опростени разходи**, вкл. чрез трансфер на добри практики;
- укрепване на капацитета за откриване, докладване и предприемане на последващи действия при **нередности и измами**, засягащи фондовете, включително чрез редовно докладване в СУН на всяка открита нередност или измама; актуализиране на Националните стратегии за борба с измамите за интегриране на нови допълнителни рискове, които могат да възникнат поради промените във финансирането от ЕС в резултат на COVID-19 пандемията; пълно използване на наличните инструменти за извличане на закономерности от данни, по-специално Арахне.
- осигуряване на **публичност** на инвестициите и предоставяне на равен достъп до информация и възможности за финансиране чрез доразвиване на [www.eufunds.bg](http://www.eufunds.bg), развитие и координация на Мрежата от 27 Областни информационни центрове, координация на Националната мрежа на служителите по комуникация на програмите по ЕСИФ, организиране

на кампании за информация и публичност и сътрудничество с медиите.

**8. Обобщение на оценката на изпълнението на съответните благоприятстващи условия по Член 11 и Анекси III и IV {Член 8, параграф 1, 3-та алинея }**

Благоприятстващо условие	Фонд	Избрана специфична цел (неприложимо за ЕФМДР)	Обобщение на оценката
			[1 000]